ISSN 2409-9805 (Print)

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF CULTURE AND INFORMATION POLICY OF UKRAINE

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія

Library Science. Record Studies. Informology

Науковий журнал
Виходить щоквартально
Заснований у лютому 2004 р.

Quarterly Scientific Journal
Founded in 2004

№ 2
2021

Київ – 2021

УДК 02+002+001](477)(051)»540.3»

Наш передплатний індекс: 86544

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. ІНФОРМОЛОГІЯ

Журнал індексується в міжнародних базах даних:
Google Scholar; Research Bible; Polish Scholarly Bibliography; BASE

Засновник і видавець – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Головний редактор – Добровольська В. В.

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журн. / М-во культури та інформ. політики України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ : НАКККіМ, 2021. № 2. 121 с.

У фаховому науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» висвітлюються актуальні питання у галузі інформаційної, бібліотечної і архівної справи.

Видання адресоване фахівцям у галузі бібліотекознавства, документознавства, архівознавства, соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, а також науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, усім, хто прагне отримати ґрунтовні знання теоретичного та прикладного характеру.

Добровольська В. В. – доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), **головний редактор**

***Збанацька О. М.* –** доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, НАКККіМ, **заступник головного редактора**

***Філіппова Н. П.* –** кандидат наук з соціальних комунікацій, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), **відповідальний секретар**

***Бездрабко В. В.* –** доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв (КНУКіМ)

***Білущак Т. М.* –** кандидат історичних наук, Національний університет «Львівська політехніка» (НУ «Львівська політехніка»)

***Веретеннікова Н. В.* –** кандидат наук із соціальних комунікацій, НУ «Львівська політехніка»

***Вовк Н. С.* –** кандидат історичних наук, доцент, НУ «Львівська політехніка»

Дубровіна Л. А. – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, (НБУВ)

Заваліна О. Л. – доктор інформаційно-бібліотечних наук Університет Північного Техасу (США, Дентон)

Збігнєв Осінський – доктор габілітований, професор, Університет Марії Кюрі-Склодовської (Польща, Люблін)

Кобєлєв О. М. – доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, Харківська державна академія культури

Кунанець Н. Е. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, НУ «Львівська політехніка»

***Литвин С. Х.* –** доктор історичних наук, професор, НАКККіМ

Лобузіна К. В. – доктор наук із соціальних комунікацій, НБУВ

***Маслак В. І.* –** доктор історичних наук, професор, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Новальська Т. В. – доктор історичних наук, професор, КНУКіМ

***Парвіз Казімі* –** кандидат філологічних наук, Бакинський державний університет (Азербайджан, Баку)

***Ржеуський А. В.* –** кандидат наук із соціальних комунікацій, НУ «Львівська політехніка»

***Тур О. М.* –** доктор наук з соціальних комунікацій, професор, Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського

***Чередник Л. А.* –** кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Відповідальний секретар – Філіппова Н. П.
Редактор – Терещенко А. С.
Комп'ютерне складання та верстка – Кравченко Т. В.
Редагування англомовних анотацій і транслітерації – Петренко А. В.
Дизайн обкладинки – Саприкін О. А.

Рекомендовано до друку вченою радою НАКККіМ
Протокол №11 від 29 червня 2021 р.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
в галузі соціальних комунікацій зі спеціальності 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
(Наказ МОН України від 26.11.2020 № 1471)

Статті, подані до редакції журналу, ***рецензуються членами редакційної колегії***
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 21133-10933ПР від 08.12.2014
Свідоцтво видала Державна реєстраційна служба України

Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліковані в журналі, узгоджується з редакцією.
Посилання на видання обов'язкові.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей

Адреса редакції та видавця: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп. 11
E-mail: nauka@nakkkim.edu.ua©

© Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2021

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія

Науковий журнал	Виходить щоквартально	Заснований у лютому 2004 р.	№ 2 2021

ЗМІСТ

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ

Литвин С. Х. Місце і роль навчальної дисципліни «Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень» у підготовці докторів філософії в аспірантурах закладів вищої освіти (наукових установ) 7

Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Менеджер цифрових трансформацій у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності: галузева спеціалізація 14

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

Вовк Н. С., Жаворонко С. В. Позиціонування бібліотеки у молодіжному інтернет-середовищі 23

Яценко О. М., Вернік О. Л., Вернік Ю. В. Український національний біографічний архів (2000–2020): трансформація змісту ресурсу 32

Веремчук О. В., Трачук Л. Ф. Бібліотечні онлайн-каталоги: еволюція технологій 42

Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи 50

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, АРХІВОЗНАВСТВО

Чередник Л. А. Використання електронних інформаційних ресурсів у сфері охорони здоров'я України 57

Артеменкова О. М. Веб-сайти архівного спрямування у проведенні генеалогічних досліджень 63

Денисюк Ж. З. Джерела до історії української культури у виданнях Інституту Дослідів Волині (1949-2007 рр.) 70

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ, ІНФОРМОЛОГІЯ

Добровольська В. В. Еволюція наукових поглядів щодо поняття культури 76

Щербіна О. С., Вакуленко Ю. О. Впровадження та перспективи використання програм-парсерів у закладах вищої освіти 88

Галудзіна-Горобець В. І. Трансформаційні процеси жанру телевізійного інтерв'ю в сучасному медіапросторі 95

Маранчак М. М. Антикризові комунікації для збереження репутації компанії під час карантину 103

Вітаємо ювіляра!

Вітання ректорові НАКККІМ професорові В. Г. Чернецю з ювілеєм 110

Гомотюк О. Є. Приклад унікального синтезу теорії та практики 111

Соляник А. А., Кушнаренко Н. М. Визначна постать документознавчої освіти країни 113

Михайлюк О. В. З найкращими побажаннями 115

Спрінсян В. Г. Поздоровлення до ювілею вченого 116

Кафедра культурології та інформаційних комунікацій оголошує набір 117

Вимоги до публікацій 119

CONTENT

TRAINING OF SPECIALISTS

Lytvyn S. Place and role of "Preparation and presentation of research results research" discipline in terms of training of Ph.D. within the field of the postgraduate higher education (research institutions) 7

Matvienko O., Tsyvin M. Manager of digital transformations in the field of library information and archival activity: industry specialization 14

LIBRARY SCIENCE

Vovk N., Zhavoronko S. Positioning of the library in the youth Internet environment 23

Yatsenko O., Vernik O., Vernik Yu. Ukrainian national biography archive (2000–2020): transformation of content 32

Veremchuk O., Trachuk L. Library opac: evolution of technologies 42

Ivashkevych O. Digital transformation (digitalization) of libraries in Ukraine: current state and perspectives 50

DOCUMENTATION, ARCHIVAL STUDIES

Cherednyk L. Use of electronic information resources in the field of healthcare of Ukraine 57

Artemenkova O. Websites of archival direction within conducting genealogical research 63

Denysiyuk Zh. Sources on the history of Ukrainian culture in publications of Volyn Research Institute (1949-2007) 70

SOCIAL COMMUNICATIONS. INFORMOLOGY

Dobrovolska V. Evolution of scientific perspectives on the concept of culture 76

Shcherbina O., Vakulenko Yu. Implementation and prospects of using parser programs in higher education institutions 88

Haludzina-Horobets V. Transformation processes of the serve of the television interview in the modern media space 95

Maranchak M. Anti-crisis communications terms of preservence the company's reputation during quarantine 103

CONGRATULATIONS TO THE ANNIVERSARY!

Congratulations to the rector NACAM Professor V.G. Chernets on the anniversary 110

Gomotyuk O. Ye. Unique example of theory and practice synthesis 111

Solyanyk A. A., Kushnarenko N. M. An outstanding person in document education of the country 113
Mykhajlyuk O. V. With best wishes 115
Sprinsyan V. G. Congratulations with the anniversary of scientist 116

The Department of Cultural Studies and Information Communications announces the recruitment 117

Requirements for publications 119

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ

УДК 37.091.214.18:378.046-021.68-051
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238773

Цитування:
Литвин С. Х. Місце і роль навчальної дисципліни «Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень» у підготовці докторів філософії в аспірантурах закладів вищої освіти (наукових установ). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 7–14.

Lytvyn S. (2021). Place and role of "Preparation and presentation of research results research" discipline in terms of training of Ph.D. within the field of the postgraduate higher education (research institutions). Library science. Record Studies. Informology. 2, 7 –14 [in Ukrainian].

Литвин Сергій Харитонович,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
serlytvyn@ukr.net
https://orcid.org/0000-0003-0010-2675

МІСЦЕ І РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПІДГОТОВКА ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОЕКТУ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» У ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В АСПІРАНТУРАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НАУКОВИХ УСТАНОВ)

Мета роботи. *Висвітлити місце і роль навчальної дисципліни «Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень» як складової освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії в аспірантурі закладів вищої освіти (наукових установ) та її значення у набутті аспірантами фахових компетентностей, системних знань і вмінь, необхідних для підготовки наукового дослідження і презентації його результатів.* ***Методологія дослідження*** *полягає в застосуванні загальнонаукових методів аналізу і синтезу, індукції і дедукції, узагальнення і абстрагування, оглядово-аналітичного, опису та порівняння, що дало змогу виявити місце і роль означеної навчальної дисципліни.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в узагальненні і систематизації знань про навчальну дисципліну «Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень», в акцентуванні уваги на її особливостях з погляду сьогодення та перспектив її розвитку.* ***Висновки.*** *Особливістю навчальної дисципліни «Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень» є розгляд всіх етапів підготовки аспірантів: від вступу до аспірантури і вибору теми дисертаційного дослідження й до прилюдного захисту дисертації та оформлення атестаційної справи у світлі сучасних вимог. У процесі вивчення курсу аспіранти зможуть скласти цілісне уявлення про науку як систему знань і знаряддя пізнання, сформувати погляди на методологію наукового пізнання, сутність загальнонаукових та спеціальних методів і принципів проведення наукових досліджень та презентацію їх результатів.*

Ключові слова: *навчальна дисципліна, аспірантура, дисертація, підготовка науковців, презентація результатів наукового дослідження, доктор філософії.*

© *Литвин С. Х.*

Lytvyn Serhiy,
Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of Humanities of the
National Academy of Culture and Arts Management

PLACE AND ROLE OF "PREPARATION AND PRESENTATION OF RESEARCH RESULTS RESEARCH" DISCIPLINE IN TERMS OF TRAINING OF PH.D. WITHIN THE FIELD OF THE POSTGRADUATE HIGHER EDUCATION (RESEARCH INSTITUTIONS)

The purpose of the article *is to highlight the place and role of the discipline "Preparation of a research project and presentation of research results" as part of the educational and scientific program of training doctors of philosophy in the graduate school of higher education (scientific institutions) and its importance in the acquisition of professional competencies, systems knowledge, and skills preparation of scientific research and presentation of its results.* ***The methodology*** *consists of the application of general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, generalization and abstraction, review-analytical, description, and comparison, which made it possible to identify the place and role of this discipline.* ***The scientific novelty*** *of the work lies in the generalization and systematization of knowledge about the discipline "Preparation of a research project and presentation of research results", in focusing on its features in terms of the present and prospects for its development.* ***Conclusions.*** *A feature of the discipline "Preparation of a research project and presentation of research results" is the consideration of all stages of preparation of graduate students: from admission to graduate school and choosing a dissertation research topic and to public defense of the dissertation and certification in the light of modern requirements. In the process of studying the course graduate students will be able to form a holistic view of science as a system of knowledge and tools of knowledge, to form views on the methodology of scientific knowledge, the essence of general and special methods and principles of research and presentation of their results.*

Key words: *academic discipline, postgraduate study, dissertation, training of scientists, presentation of research results, doctor of philosophy.*

Актуальність теми. Розвиток науки кардинально змінює життя на Землі. В майбутньому суспільна цінність науки далі зростатиме і стане головною запорукою самозбереження і поступу людства. Хочеться вірити: не за горами ті часи, коли наука посяде в нашому суспільстві належне їй місце, професія вченого стане престижною, а наукова література формуватиме світогляд сучасників. Ще більше зросте потреба у висококваліфікованих науковцях, які досконало будуть володіти дослідницькою методологією і методами наукового пошуку та вмінням презентувати результати своїх наукових досліджень. В удосконаленні змісту, структури, фахового рівня підготовки сучасних науковців посідає чільне місце навчальна дисципліна «Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень». Адже для вчених-початківців важливо знати, як організувати свою дослідницьку роботу і на які нормативно-правові документи необхідно опиратися, оскільки саме на перших кроках наукової роботи виникають питання організаційного характеру.

Аналіз досліджень і публікацій. У статті проаналізовано вимоги законів України [5; 6], Постанов Кабінету Міністрів України [13–15], наказів та інших керівних документів Міністерства освіти і науки України [8–10] щодо підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, а також праці низки вітчизняних вчених із зазначеної проблематики, зокрема В. Андрієвської [1], В. Андрійчука [2], В. Добровольської [3], Г. Муравицької [7], С. Ніколаєнка [11], В. Тулайдан [16], В. Шейка [18] та ін.

Мета дослідження. Виявити місце і роль навчальної дисципліни «Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень» як складової освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії в аспірантурі закладів вищої освіти (наукових установ) та її значення в набутті аспірантами фахових компетентностей, системних знань і вмінь, необхідних для підготовки наукового

дослідження і презентації його результатів.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку нашої держави незворотнім є приєднання до євроінтеграційних процесів і прагнення до гідної репрезентації української науки у світовому науковому просторі. Україна традиційно вважається державою з вагомим науковим потенціалом, визнаними у світі науковими школами, розвиненою системою підготовки кадрів.

Основними формами підготовки наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації є аспірантури і докторантури. Підготовка докторів філософії та докторів наук здійснюється закладами вищої освіти третього і четвертого рівнів акредитації на науково-дослідними установами.

Науково-дослідна робота – це головний шлях набуття, примноження й оновлення знань, який передбачає уміння ставити наукові завдання, планувати їх виконання, організувати збір та обробку інформації, а також умови для генерування нових ідей та їх практичної реалізації.

Підготовка в аспірантурі передбачає обов'язкове проходження освітньо-наукової програми та набуття аспірантами відповідно до Національної рамки кваліфікацій таких компетентностей:

●здобуття глибинних знань із спеціальності, за якою аспірант проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напряму;

●оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору;

●набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій роботі, організації та проведенні навчальних занять, управління науковими проектами та складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності;

●здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до особливостей спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності.

Наукова складова освітньо-наукової програми оформляється у вигляді індивідуального плану наукової роботи аспіранта і є невід'ємною частиною навчального плану аспірантури. Наукова складова передбачає проведення аспірантом власного наукового дослідження під керівництвом одного або двох наукових керівників та оформлення його результатів у вигляді дисертації.

Наукова робота аспіранта над дисертацією організовується за певними правилами, дотримання яких є гарантією успішного виконання ним свого індивідуального плану. Багато хто вважає, що науково-творчий процес можливий тільки в періоди якогось «натхнення». Це глибока помилка. Звісно, добре, коли наукові дослідження настільки захоплюють, що з'являється творчий порив, але для досягнення кінцевої мети важливий не так порив, як копітка і добре організована праця. Історія науки свідчить, що наукові здобутки є наслідком колосальної праці, величезного терпіння і посидючості, неймовірної впертості та наполегливості.

Це можна підтвердити словами великих діячів науки і мистецтва. Так П. І. Чайковський писав: «Натхнення народжується тільки з праці і під час праці… Навіть людина з карбом генія нічого не дасть не тільки великого, але й посереднього, якщо не буде пекельно працювати» Біографи Д. І. Менделєєва пишуть, що він побачив свою таблицю уві сні. На цій підставі деякі скептики стверджують, що періодична система елементів могла наснитися будь-кому іншому. Але достовірність такого твердження скептиків близька до нуля, якщо врахувати, що Д. І. Менделєєв працював над систематизацією елементів близько 20 років.

Формуючи навчальний курс, ми намагалися максимально наблизити його до вимог сучасних нормативних і керівних документів, зокрема, Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р., № 1556-VII [4] і Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2016 р., № 848-VIII [5], Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань присудження наукових ступенів та ліцензування освітньої діяльності» від 30 березня 2021 р., № 1369-IX [6], «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р., № 261 [13], «Порядку здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в асистентурі-стажуванні», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2018 р., № 865 [14], «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р., № 167 та змінами до нього, введеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р., № 979 [15], наказів Міністерства освіти і науки «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 17 жовтня 2012 р., № 1112 [10], «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р., № 40 [8], «Про затвердження порядку формування Переліку наукових фахових видань України» від 15 січня 2018 р. [9] та ін.

Метою навчального курсу є формування у аспірантів системних знань про сутність та особливості всіх етапів підготовки дослідницького проекту та презентації результатів своїх досліджень.

Дослідницький проект ми розглядаємо як цілеспрямоване вивчення за допомогою наукових методів різноманітних явищ і процесів, а також вивчення взаємодії між явищами задля переконливо доведених для науки та практики рішень. Дослідницький проект – це узагальнююче поняття до великого різноманіття видів наукових досліджень (підготовка дисертації, проведення фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт, підготовка колективних чи одноосібних монографій, написання наукових фахових статей, підготовка наукових доповідей тощо).

У навчальному курсі йдеться, в основному, про дисертацію як різновид дослідницького проекту. Вона має свою специфічну особливість порівняно з іншими видами наукової діяльності. Дисертація (від лат. dissertatia – розвідка, роздуми, дослідження) – це кваліфікаційна праця, самостійне розгорнуте дослідження, що пропонує розв’язання актуального наукового завдання в певній галузі знань, особисто готується і висувається дисертантом для прилюдного захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії або доктора наук.

Дисертант (від лат. dissertans – той, що досліджує, міркує) – особа, яка індивідуально готує відповідну дисертаційну роботу для прилюдного захисту й отримання наукового ступеня.

Підготовка і захист дисертації є головним завданням підготовки в аспірантурі, а її захист є завершальним етапом підготовки. Дисертація виконується здобувачем особисто, повинна містити нові науково обґрунтовані положення, висунуті особисто дисертантом і підготовлені для прилюдного захисту теоретичних та/або експериментальних результатів проведених досліджень, що мають істотне значення для певної галузі знань та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчать про особистий внесок здобувача в науку та характеризуються єдністю змісту.

Досягнуті нові наукові результати і положення, сформульовані аспірантом, необхідно гідно презентувати шляхом виступів з тезами і доповідями на наукових конференціях, публікуванням наукових статей з викладом положень дисертації у наукових фахових періодичних виданнях, наукових збірниках та монографіях. Головним іспитом аспіранта є презентація наукових результатів дослідження під час публічного захисту дисертації.

У навчальному курсі запропоновано наукові організаційні засади підготовки

дисертації, характеризуються основні сучасні законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують проведення наукових досліджень та їх захист, висвітлюються вимоги до оформлення дисертацій. Курс спрямований на підготовку висококваліфікованого науковця, який володіє базовими принципами проведення наукового дослідження.

Завданнями навчального курсу є: засвоєння організаційних засад науково-дослідної роботи; вивчення нормативних та керівних документів регламентуючих підготовку та захист дисертації; визначення базових категорійних понять, які розкривають теоретичні та практичні аспекти наукових досліджень; опанування організаційними аспектами підготовки дослідницького проекту; оволодіння сучасними інформаційними технологіями пошуку наукової інформації, набуття необхідних знань та навичок з оформлення дисертації; набуття умінь формувати документи для атестаційної справи диссертанта.

У процесі вивчення курсу аспіранти набувають таких фахових компетентностей: пізнання і осмислення основних концептів наукових інформаційних технологій; застосування нормативних засад щодо публікації результатів дисертації; вміти працювати із наукометричними базами даних при проведенні наукової діяльності, при підготовці наукових публікацій, наукових текстів, звітів, виступів; використовуючи набуті знання та відповідне програмне забезпечення, вміти працювати з Google Scholar, Orcid, Scopus, Independent Academia edu; застосовувати наукометричні показники для оцінювання ефективності наукової діяльності: індекс цитування, індекс Гірша (h-індекс), імпакт-фактор (ІФ або IF); дотримуватись норм наукової етики щодо здійснення наукової діяльності та проведення наукового дослідження; розробляти базу даних бібліографічних джерел за темою наукового дослідження.

У результаті вивчення курсу аспіранти мають знати: особливості дисертації як різновиду наукової роботи; категорійний апарат наукового дослідження; загальні принципи підготовки дослідницького проекту; специфіку виконання наукового дослідження за напрямами підготовки; структурну схему наукової роботи й основні вимоги до її оформлення; особливості апробації наукових результатів; особливості підготовки і оформлення тексту дисертації; нормативні вимоги до публікації результатів дисертації, організаційні засади попередньої експертизи дисертації; організаційні засади захисту дисертації; основи документообігу та формування документів для атестаційної справи дисертанта; тощо.

Вивчивши курс, аспіранти повинні вміти: моделювати структуру дослідницького проекту, зокрема, дисертаційної роботи; розробляти логічну схему, складати план-проспект наукового дослідження; формулювати мету, об’єкт, предмет та наукові результати дослідження; здійснювати бібліографічний пошук і відбір джерел наукової інформації з використанням сучасних цифрових технологій, автоматизованих інформаційно-пошукових систем, баз і банків даних, електронних бібліотек; використовувати наукометричні бази даних як пошукову систему, яка формує статистику, що характеризує стан і динаміку показників затребуваності, активності та індексів впливу діяльності окремих вчених і дослідницьких організацій; відстежувати цитованість наукових публікацій через наукометричний інструментарій бібліографічних і реферативних баз даних; складати бібліографічний опис наукових джерел; здійснювати підготовку основної частини дисертації; упорядковувати та систематизувати результати дослідження; обґрунтовувати достовірність результатів; практично застосовувати набуті навички і компетенції при проведенні наукових студій; формулювати висновки та рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів; здійснювати апробацію наукового дослідження; організувати підготовку документів для атестаційної справи.

Навчальний курс поділяється на дві структурні частини: Перша частина курсу – «Підготовка дослідницького проекту» – передбачає вивчення нормативно-правової бази та керівних документів, що регламентують підготовку і захист

дисертації, організаційних засад підготовки дослідницького проекту і основних етапів підготовки та захисту дисертації, методології та методів наукових досліджень, основ інформаційного забезпечення науково-дослідної роботи, організації роботи з бібліотечними фондами та архівними установами, організації та методів роботи з науковою літературою, наукової мови і наукового мовного стилю, вимоги до наукового тексту, наукового жаргону, його ознак, причин та шляхів подолання.

Друга частина курсу – «Презентація результатів наукових досліджень» – передбачає засвоєння порядку підготовки та опублікування тез і доповідей наукових конференцій, наукових статей та монографій, вивчення бібліографічних стандартів, бібліографічного опису та бібліографічних посилань, вимог до змісту, композиційної структури і до оформлення рукопису дисертації, нормативних вимог і організаційних складових попередньої експертизи дисертації, порядку і процедури захисту дисертації, порядку оформлення документів атестаційної справи здобувача та її розгляду.

Висновки. Таким чином, особливістю навчальної дисципліни «Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень» є розгляд всіх етапів підготовки аспірантів: від вступу до аспірантури і вибору теми дисертаційного дослідження й до прилюдного захисту дисертації та оформлення атестаційної справи у світлі сучасних вимог. Можна з певністю стверджувати, що в процесі вивчення курсу аспіранти зможуть скласти цілісне уявлення про науку як систему знань і знаряддя пізнання, сформувати погляди на методологію наукового пізнання, сутність загальнонаукових та спеціальних методів і принципів проведення наукових досліджень та презентацію їх результатів.

Список використаних джерел

1. Андрієвська В. В. Особливості текстотворчої діяльності науковця в контексті зростання його професійного досвіду // Наук. зап. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НПН України, 2011. Вип. 39. С. 46–61.

2. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень // Економіка агропромислового комплексу. Київ, 2016. С. 87–94.

3. Добровольська В. В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні : монографія. Київ : НАКККіМ, 2020. 356 с.

4. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 1 липня 2014 р. (зі змінами) // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

5. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України № 848-VIII. від 26 листопада 2016 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань присудження наукових ступенів та ліцензування освітньої діяльності : Закон України № 1369-IX від 30 березня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1369-20#Text

7. Муравицька Г. В. Інформація як стратегічний ресурс організації науково-дослідного процесу // Демократичне врядування : наук. вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів. регіон. ін-т держ. упр. 2015. Вип. 15. [9] с.

8. Про затвердження вимог до оформлення дисертації : наказ М-ва освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text

9. Про затвердження порядку формування Переліку наукових фахових видань України : наказ М-ва освіти і науки України № 32 від 15 січня 2018 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18#Text

10. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук : наказ М-ва освіти і науки України № 1112 від 17 жовтня 2012 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19#Text

11. Ніколаєнко С. М. Наукові дослідження в університетах – визначальний чинник зростання якості освіти. Київ : Прок-Бизнес, 2007. 175 с.

12. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Основи науково-дослідної роботи: навч. посібник. Київ : Вид-во Ліра-К, 2013. 336 с.

13. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : постанова Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-п#Text

14. Про затвердження Порядку здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в асистентурі-стажуванні : постанова Кабінету Міністрів України № 865 від 24 жовтня 2018 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2018-п#Text

15. Про затвердження Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії змінами до нього, введеними Постановою Кабінету Міністрів України № 979 від 21 жовтня 2020 р. : постанова Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-п#Text

16. Тулайдан В. Основи наукових досліджень : навч. посібник. Ужгород : ДВНЗ Ужгород. нац. ун-т, 2017. 105 с.

17. Формування дослідницької культури молодих науковців : колективна монографія / за ред. В. А. Семиченко. Київ : Пед. думка, 2007. 133 с.

18. Шейко В. М., Кушнаренко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 6-те вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2008. 310 с.

References

1. Andrievska V.V. (2011). Peculiarities of text-creating activity of a scientist in the context of growth of his professional experience. Nauk. zap. In-tu psykholohiyi im. H.S. Kostyuka NPN Ukrayiny, 39, 46–61. [in Ukrainian].

2. Andriychuk V.G. (2016).The essential aspect of research methodology. Ekonomika ahropromyslovoho kompleksu. Kyiv, 87–94 [in Ukrainian].

3. Dobrovolska V.V. (2020). Information and documentation support for the development of socio-communication space of culture in Ukraine. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].

4. Law of Ukraine On Higher Education of July 1, 2014, № 1556-VII, (as amended) [in Ukrainian].

5. Law of Ukraine On Scientific and Scientific-Technical Activity of November 26, 2016, № 848-VIII [in Ukrainian].

6. Law of Ukraine On Amendments to Certain Laws of Ukraine Concerning the Settlement of Certain Issues of Awarding Scientific Degrees and Licensing of Educational Activities" of March 30, 2021, № 1369-IX [in Ukrainian].

7. Muravytska G.V. (2015). Information as a strategic resource for the organization of the research process. Demokratychne vryaduvannya. Naukovyy visnyk. Natsional′na akademiya derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrayiny. L′vivs′kyy rehional′nyy instytut derzhavnoho upravlinnya, 15 [in Ukrainian].

8. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine On approval of requirements for the dissertation from 12.01.2017, № 40 [in Ukrainian].

9. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine On approval of the procedure for forming the List of scientific professional publications of Ukraine of January 15, 2018 [in Ukrainian].

10. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On publication of the results of dissertations for the degree of doctor and candidate of sciences of October 17, 2012, № 1112 [in Ukrainian].

11. Nikolaenko S.M. (2007). Scientific research in universities - a determining factor in the growth of the quality of education. Kyiv: Prok-Byznes [in Ukrainian].

12. Palekha Y.I, Lemish N.O. (2013). Fundamentals of research work: textbook. Manual. Kyiv: Vyd-vo Lira-K [in Ukrainian].

13. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 23, 2016, № 261 On approval of the Procedure for training applicants for higher education for the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Science in higher educational institutions (scientific institutions) [in Ukrainian].

14. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 24, 2018, № 865 On approval of the Procedure for obtaining the educational and creative degree of Doctor of Arts and training in assistantship-internship [in Ukrainian].

15. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 6, 2019, № 167 On approval of the Procedure for conducting an experiment to award the degree of Doctor of Philosophy by amendments to it, introduced by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 21, 2020, № 979 [in Ukrainian].

16. Tulaidan V. (2017). Fundamentals of scientific research. Tutorial. Uzhhorod: DVNZ Uzhhorods′kyy natsional′nyy universytet [in Ukrainian].

17. Formation of research culture of young scientists (2007). Collective monograph. V.A.Semychenko. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

18. Sheiko V. M. (2008). Organization and methods of research activities: Kyiv : Znannya [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.03.2021
Отримано після доопрацювання 14.04.2021
Прийнято до друку 23.04.2021

УДК 021.6:930.25]-027.512:930.25](477)
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238774

Цитування:
Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Менеджер цифрових трансформацій у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності: галузева спеціалізація. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 14–22.

Matvienko O., Tsyvin M. (2021). Manager of digital transformations in the field of library information and archival activity: industry specialization. Library science. Record Studies. Informology. 2, 14–22 [in Ukrainian].

Матвієнко Оксана Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор,
кандидат технічних наук,
професор кафедри документознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
Київського національного університету
культури і мистецтв
oxmix2017@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-5772-848X

Цивін Михайло Наумович,
кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри дизайну і архітектури
Міжнародної академії управління персоналом
tsyvin2012@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-0312-5805

МЕНЕДЖЕР ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У СФЕРІ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА АРХІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ГАЛУЗЕВА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ

Метою статті *є обґрунтування доцільності розширення освітньої програми підготовки за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» за рахунок спеціалізації «Менеджер цифрових трансформацій».* ***Методологія дослідження*** *базується на сукупності загальнонаукових методів узагальнення, систематизації і прогнозування. Гіпотетичний аналіз дав змогу застосувати поняття конвергентна освіта як методологічно доцільне та евристично плідне для обґрунтування освітньо-професійної програми підготовки менеджера цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».* ***Наукова новизна*** *дослідження полягає в тому, що обґрунтовано доцільність і практичну цінність підготовки менеджера цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» як фахівця, орієнтованого на*

© *Матвієнко О. В., Цивін М. Н.*

управлінські процеси з цифрових трансформацій у предметній галузі бібліотечної та архівної справи. ***Висновки.*** *Соціально-освітній ефект підготовки менеджерів цифрових трансформацій може бути одержаний у разі, якщо підготовка фахівців буде здійснюватись для предметної галузі бібліотечної та архівної діяльності, освітня програма підготовки буде конвергентно-орієнтованою, реалізованою у міжпредметних зв'язках з теорією і практикою управління процесами створення цифрової інформаційної інфраструктури (інноваційний, стратегічний, проектний менеджмент) та спрямованою на розвиток цифрової культури фахівця як людини, готової до творчої роботи в умовах цифрових трансформацій суспільства. Базовим положенням висловленої пропозиції є орієнтованість на управлінські процеси з цифрових трансформацій у предметній галузі бібліотечної та архівної справи. Менеджер цифрових трансформацій з освітою за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» – це фахівець із спеціальною підготовкою у предметній області (бібліотечна, архівна справа), компетентний у проектній діяльності із цифрових трансформацій, має сформовану цифрову культуру та розвинену «цифрову сприйнятливість», здатний ефективно брати участь у розробці та реалізації стратегії цифрової трансформації та проектах цифрового розвитку.*

Ключові слова: *менеджер цифрових трансформацій, освітньо-професійна програма, інформаційна, бібліотечна та архівна справа.*

Matvienko Oksana,
Professor of the Department of Documentation and information-analytical activity at
Kyiv National University of Culture and Arts,
Dr. Hab. in Pedagogical Sciences, Ph.D. in Technical Sciences, Professor

Tsyvin Michael,
Professor of the Department of Design and Architecture,
International Academy of Personnel Management,
Ph.D. in Technical Sciences, Associate Professor

MANAGER OF DIGITAL TRANSFORMATIONS IN THE FIELD OF LIBRARY INFORMATION AND ARCHIVAL ACTIVITY: INDUSTRY SPECIALIZATION

The purpose of the article *is to substantiate the feasibility of expanding the educational training program in the specialty "Information, library and archival affairs" through the specialization "manager of digital transformations". The* ***methodology*** *is based on a set of general scientific methods of generalization, systematization, and forecasting. The hypothetical analysis made it possible to apply the concept of convergent education as methodologically appropriate and heuristically fruitful to justify the educational and professional training program for digital transformation managers in the specialty "Information, library and archival affairs".* ***The scientific novelty*** *of the study is that it substantiates the feasibility and practical value of training digital transformation managers in the specialty "Information, library and archival affairs" as a specialist focused on management processes of digital transformations in the subject area of library and archival affairs.* ***Conclusions****. Socio-educational effect of training managers of digital transformations can be obtained if the training will be carried out for the subject area of library and archival activities, educational training program will be convergent-oriented, implemented in interdisciplinary links with the theory and practice of digital information management. infrastructure (innovation, strategic, project management) and aimed at developing the digital culture of the specialist as a person ready for creative work in the digital transformation of society. The basic position of the proposed proposal is the focus on management processes for digital transformations in the subject area of library and archival affairs. The manager of digital transformations with education in the specialty "Information, library and archival affairs" is a specialist with special training in the subject area (library, archival affairs), competent in project activities on digital transformations, has a digital culture and developed "digital receptivity". able to effectively participate in the development and implementation of digital transformation strategies and digital development projects.*

Key words: *manager of digital transformations, educational and professional program, information, library and archival business.*

Актуальність теми дослідження. Цифрові трансформації усіх сфер суспільного життя актуалізують чинники, які здатні спричинити низку суперечностей у діяльності професійних ресурсів, залучених до процесів цифровізації, та надати імпульс диференціації спеціалізацій за спеціальностями. Це, зокрема:

- нові вимоги соціуму до сучасних фахівців, які впроваджують і використовують цифрові технології у різних сферах соціальної практики;
- об'єктивні процеси спеціалізації і диференціації професійної діяльності у сфері цифрових трансформацій;
- конвергенція професійних напрямів діяльності;
- модернізація компетентнісних характеристик фахівців.

Бібліотечна, архівна сфери, які представлені освітніми компонентами у спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», – складні, соціальноорієнтовані та багатофункціональні системи, які потенційно є об'єктами цифрових трансформацій.

Ефективність цифрових трансформацій цих предметних галузей потребує інтегрованого врахування основних концептів процесів цифровізації (інформація, засоби цифровізації, технології впровадження інновацій, готовність всіх суб'єктів до «цифрових» змін), передбачає спільний розвиток теорії та практики бібліотечної (архівної) справи, теорії й методології проектного менеджменту у сфері ІТ та розвинутої цифрової культури всіх учасників процесу у широкому її розумінні – і як способу життя й існування у цифровому середовищі, і як змін у індивідуальній поведінці та способах взаємодії з іншими людьми всередині організації та поза нею.

У взаємовпливі та взаємозв'язку цих складових окреслюється поліфункціональний напрям діяльності – *менеджмент цифрових трансформацій у галузі бібліотечної та архівної справи*.

Позитивною тенденцією у сучасній проектній діяльності, як свідчить практика, є пошук організацією «власного» фахівця для управління проектом цифрової трансформації, а на передньому плані постають знання і розуміння предметної галузі та об'єкта цифрової трансформації, організаційного середовища підприємства, у якому реалізується проект цифровізації, бачення реальних потреб у цифрових трансформаціях, знання технологій діяльності у предметній галузі.

Визнаючи пріоритетність знань предметної галузі цифровізації, вважаємо актуальним поглянути на проблему диференціації спеціалізацій і наголосити на необхідності підготовки менеджерів цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Відповідно до такої пропозиції висунемо гіпотезу стосовно структурно-змістової організації підготовки менеджерів цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: соціально-освітній ефект підготовки менеджерів цифрових трансформацій може бути одержаний у разі, якщо *підготовка фахівців буде здійснюватись для предметної галузі бібліотечної та архівної діяльності*, освітня програма підготовки буде конвергентно-орієнтованою, реалізованою у міжпредметних зв'язках з теорією і практикою управління процесами створення цифрової інформаційної інфраструктури (інноваційний, стратегічний, проектний менеджмент) та спрямованою на розвиток цифрової культури фахівця як людини, готової до творчої роботи в умовах цифрових трансформацій суспільства.

Обґрунтовуючи доцільність розробки освітніх програм підготовки менеджера цифрових трансформацій у межах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», ґрунтуємось на пріоритетності знань предметної галузі, для якої здійснюються проекти цифрових трансформацій.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми цифрової трансформації вітчизняної системи документно-інформаційних комунікацій, які спонукають до обґрунтування необхідності підготовки менеджера цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», висвітлюються у дикурсному полі бібліотекознавства.

Вивчаючи сучасний стан цифрової модернізації бібліотек, І. Давидова та

О. Мар'їна [5] звертають увагу на стихійність цифровізації бібліотечних установ, акцентують на тому, що процеси цифрової модернізації не набувають організованості, є фрагментарними та дискретними і наголошують на необхідності вироблення механізмів забезпечення цілеспрямованого й системного розвитку цифрової модернізації та стратегічного бачення їх цифрового розвитку.

Дослідниці також звертають увагу на чинну лінійну управлінську парадигму у процесах цифрової модернізації, слушно вважаючи її однією з проблем, що стоять на перешкоді цифрової модернізації вітчизняних бібліотек.

Стосовно розвитку професійних ресурсів бібліотечної справи в умовах цифровізації у статті І. Давидової та О. Мар'їної [5, 102] наголошено, що бібліотекарям необхідно відійти від елементарної комп'ютерної грамотності, галузь потребує фахівців з «цифровим мисленням», оригінальними навичками, знаннями та лідерів, здатних стратегічно мислити, ефективно здійснювати процеси цифрової модернізації. У контексті необхідності інноваційної розбудови системи вищої інформаційної освіти А. Гуменчук [2] вказує на цифровізацію як детермінанту трансдисциплінарності вищої бібліотечно-інформаційної освіти.

Проблеми конвергентності діяльності, а, відтак, і необхідності знань предметної галузі у ІТ-трансформаціях інформаційно-бібліотечної сфери, порушувались у роботах О. Матвієнко та М. Цивіна [7; 8]. Автори наголошували на необхідності зближення освітніх полів у підготовці ІТ-фахівців та фахівців інформаційно-бібліотечної справи, обґрунтовувалась доцільність і «профільність» підготовки ІТ-фахівців у ЗВО культури і аргументувалась необхідність включення студентів ще на етапі навчання до предметної галузі соціокультурної сфери.

Науковий простір досліджень у царині підготовки фахівців документно-інформаційного профілю для здійснення цифрових трансформацій характеризується наявністю суттєвих напрацювань стосовно компетенцій і навичок фахівця в умовах цифровізації, що є суттєвим теоретико-методологічним підґрунтям для вирішення завдань підготовки менеджерів цифрових трансформацій у межах спеціальності. Так, у статті А. Гуменчука [4, 102] обґрунтовано складові цифрової культури бібліотечного фахівця, представлено їх як єдність цифрового світогляду, цифрового підприємництва та цифрової творчості і наголошено, що їх сформованість сприятиме досягненню успіхів та конкурентних переваг в умовах розбудови цифрової економіки та суспільства знань. Обґрунтовуючи і характеризуючи систему цифрових компетентностей Бібліотекаря 4.0., А. Гуменчук [3, 26] пропонує суттєво оновити навчальний контент дисциплін техніко-технологічної підготовки бібліотечних бакалаврів і додати нові актуальні освітні компоненти «Цифрові технології і сервіси», «Цифрові медіа та комунікації», «Цифрові бібліотеки та архіви», «Big Data та метадані», «Цифрова архітектура», «Цифрове кураторство», «Цифрова екологія», «Кібербезпека».

Проблеми компетенцій бібліотечного спеціаліста нової генерації у своїй статті розглядає І. Лобузін [6, 20] і характеризує його як цифрового бібліотекаря (digital librarian, DL) – фахівця, який уміє керувати і організовувати матеріали електронної бібліотеки, виконувати завдання оцифрування та зберігання цифрових матеріалів, надавати електронні довідкові та інформаційні послуги, координувати електронний інформаційний пошук, володіти навичками контент-менеджменту та медіа менеджменту.

Зарубіжні фахівці звертають увагу на необхідність підготовки ІТ-архівістів. Так, у статті представниці архівної справи Швеції А. А. Петтерссон [10] окреслено коло компетенцій, необхідних представникам цієї нової професії: знати основи розвитку, управління й виведення з експлуатації комп'ютерних систем, розуміти термінологію для того, щоб бути компетентним замовником комп'ютерних систем і спілкуватись з комп'ютерними фахівцями їх мовою, необхідні знання з інформатики та ІТ-технології.

Ці та інші роботи свідчать про наявний науковий потенціал досліджень цифровізації документно-інформаційної сфери та цифрових компетенцій сучасного фахівця з

бібліотечно-інформаційної та архівної справи, висвітлюють актуальність проблеми та є теоретико-методологічним підґрунтям для обґрунтування доцільності та визначення змісту підготовки менеджера цифрових трансформацій для інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Мета дослідження – обґрунтувати доцільність розширення освітньої програми підготовки за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» за рахунок спеціалізації «менеджер цифрових трансформацій».

Виклад основного матеріалу. Необхідність підготовки фахівців з використання автоматизованих систем у предметній сфері документно-інформаційної діяльності усвідомилась у системі освіти з початком активних процесів інформатизації. Так, на початку 1990-х років у Київському інституті культури здійснювалась підготовка фахівців за спеціальністю «Бібліотекознавство та бібліографія» з кваліфікацією «бібліотекар-бібліограф, технолог автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем», а наприкінці 90-х рр. у Київському національному університеті культури і мистецтв було визнано доцільною підготовку фахівців спеціалізації «документознавець-менеджер офісних комп'ютерних систем» у межах спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність». Протягом часу відбувалась зміна назв спеціальностей та спеціалізацій, за якими реалізовувались освітні програми, що супроводжувалась трансформацією навчальних планів відповідно до стану і тенденцій розвитку інформаційно-комунікативних технологій та вимог ринку праці до компетенцій фахівця.

Сучасні вимоги потребують узагальнень набутого досвіду, його застосування до умов технологічного розвитку та вироблення інноваційних підходів до вищої професійної освіти у галузі документно-інформаційних комунікацій в умовах цифрових трансформацій. Необхідним є формулювання концептуальних основ розробки освітніх програм підготовки фахівця з точки зору *компетентнісного підходу для реалізації цифрових трансформацій у бібліотечній та архівній справі.*

Сучасна освіта за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» має на меті, відповідно до Стандарту вищої освіти [11], підготовку фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачають застосування положень і методів інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Саме такі завдання, пов'язані із цифровізацією галузі, очевидно корелюються із сучасним напрямом досліджень під назвою *цифрова гуманітаристика,* предметне поле якої нині знаходиться у процесі визначень, обґрунтувань і обговорень.

Значна кількість підходів до дефініції цифрової гуманітаристики у дослідженнях і вітчизняних, і зарубіжних вчених спонукає звернутись до монографії Д. Кляйн [14], у якій дослідниця наголошує, що цифрова гуманітаристика не тільки інструмент, а й методологія, орієнтована на покращення результатів діяльності у одній галузі шляхом залучення методів з інших джерел.

Загалом цифрова гуманітаристика як напрям досліджень і сфера практичної діяльності свідчить, що синонімом цифрових трансформацій у різних галузях професійної діяльності, а, відтак, підготовки кадрів для цифрової економіки, стає поняття «конвергентність», яке є багатозначним і характеризується множиною трактувань. Поняття «конвергентність» у його професійно-компетентнісному та освітньому контекстах висвітлює поліфункціональність діяльності, обґрунтовує мультидисциплінарність підготовки менеджера цифрових трансформацій і є методологічною основою створення освітніх програм, до яких можна віднести й освітню програму підготовки менеджера цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Формування такої освітньої програми не викликає теоретико-методологічних суперечностей з точки зору зближення з освітніми програмами інших спеціальностей та збіжностей за різними дисциплінами, наявними у інших освітніх програмах. Необхідні компетенції мають бути

сформовані у межах спеціальних (фахових, предметних) компетентностей відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 029, поміж яких і *здатність впроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів і послуг.* У межах спеціалізації у галузі цифрових трансформацій у предметному полі діяльності (бібліотечна, архівна справа) мають бути сформовані компетентності у *ІТ-сфері* та у сфері *теорії й практики менеджменту (проектного менеджменту),* який сьогодні визнається найбільш ефективним інструментом вирішення проблем, що постають перед організацією в умовах цифровізації економіки [15].

Аналіз освітньо-професійних програм у сфері управління проектами, зокрема, на сайті Харківського національного університету радіоелектроніки освітньо-професійна програма «Управління проектами в галузі інформаційних технологій» [9] та пропонована багатьма ЗВО освітньо-професійна програма «Проектний менеджмент» свідчить, що сформульовані у них компетенції корелюються із компетенціями, представленими у Стандарті вищої освіти для «Інформаційної, бібліотечної та архівної справи».

Конвергентність згаданих освітніх програм та програми підготовки менеджера цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» зберігає основний профіль підготовки фахівця, дає змогу «зблизити» компетентності з різних видів діяльності і сформувати фахівця відповідно до вимог ринку праці.

Предметність знань та їх взаємозв'язок із компетенціями у використанні методів та інструментів управління процесами, проектами, продуктами цифрової трансформації та вирішення складних професійних завдань у цифровому середовищі дає можливість підготувати *менеджера цифрових трансформацій для сфери документно-інформаційних комунікацій – у бібліотечній та архівній справі*.

Стосовно вимог до ІТ-компетенцій менеджера цифрових трансформацій звернімось до нових назв посад, які сформувалися у сфері цифрових трансформацій і у бізнесі, і у сфері державного управління:

1. Керівник з цифрової трансформації (англ. Chief Digital Transformation Officer, CDTO) — одна з вищих адміністративних посад у компанії, організації або агенції, що відповідає за цифрову стратегію. Забезпечує управління проєктами цифровізації та координацію з проєктами інших організацій екосистеми, державними цифровими платформами тощо. Головною роллю CDTO є стимулювання росту і стратегічного оновлення організації шляхом перебудови «аналогових» процесів в «цифрові».

2. Керівник (менеджер) з цифрової трансформації CDO — Chief Digital Officer – менеджер, який відповідає за діяльність компанії в умовах цифрових трансформацій. До сфери його відповідальності входять розробка і реалізація стратегії цифрової трансформації у проектному режимі, навчання співробітників, накопичення компетенцій, створення системи управління знаннями, оцифровування продуктів і послуг, формування пакета нових – цифрових – продуктів і послуг, цифрова трансформація всіх ділових і технологічних процесів підприємства, формування «цифрової культури» організації та створення системи мотивації співробітників до здійснення цифрової трансформації.

Аналіз інтернет-ресурсів, на яких формулюються вимоги до компетенцій CDTO- та CDO-менеджера, свідчить, що, власне, «техніко-технологічними» вимогами щодо ІТ-технологій та розвитку ІТ-інфраструктури є знання трендів цифрових технологій, стандартів та нормативних документів, які регулюють життєвий цикл ІТ-систем і продуктів, уміння вибудовувати технологічну політику організації тощо.

Отже, обертони, які виникають при застосуванні терміну «менеджмент цифрових трансформацій» у контексті пропозиції підготовки фахівців за гуманітарною спеціальністю інформаційно-комунікативного профілю, не є понятійним бар'єром для впровадження такої освітньої програми. До того ж, науковці та практики сьогодні чітко вказують на *відмінність ІТ- та діджитал професій у сфері цифрових*

трансформацій [1]. Аналіз їх міркувань та запропонованих класифікацій видів професійної діяльності свідчать про можливість і необхідність діяльності в управлінні цифровими трансформаціями представників професій гуманітарного соціально-інформаційного профілю, зокрема, за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Погоджуємось із думкою [13, 1] про те, що *компетенція у сфері цифрових технологій повинна сприйматися не лише як знання, що мають відношення до технічних навичок, а і як знання, більшою мірою зосереджені на когнітивних, соціальних та емоційних аспектах роботи і життя в цифровому середовищі*. Значна увага на ринку праці, який формулює вимоги до сучасного фахівця у сфері цифрового розвитку, окрім професійних компетенцій (hard skills), приділяється особистісним компетенціям (soft skills) – група компетенцій, які віддзеркалюють індивідуальні особливості людини, що дають змогу успішно брати участь у реалізації стратегії цифрової трансформації та проектах цифрового розвитку.

Термінологічне поле цифрових трансформацій поміж таких понять, як цифрові навички, цифрова культура, містить множину термінів і понять, якими описуються компетенції сучасного фахівця. Так, приміром, *цифрова сприйнятливість* або *цифрова гнучкість* (digital agility) – компетенція, яка характеризує адаптивність фахівця до цифрової реальності і дає змогу виявити, чи здатен він стати «цифровим» лідером. У цій компетенції виділяють [12] інтерес до нових цифрових технологій, здатність швидко їх опановувати і вбудовувати їх у свою діяльність, бажання просувати нові технології у своїй роботі поміж колег, споживачів (клієнтів) та професійних спільнот.

Обґрунтовуючи доцільність і «профільність» підготовки менеджерів цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», маємо звернути увагу на наступність змісту освіти у процесі диференціації спеціалізацій та введення конвергентно-орієнтованих освітніх програм. Новаторські трактування цілей та змісту освіти за новими спеціалізаціями, нові ідеї та концепції інноваційної педагогічної діяльності мають знаходитись у діалектичній єдності та взаємозв’язку понять «наступність-новаторство». Базовий зміст підготовки фахівця (бібліотекознавча та архівознавча освітні програми) зберігається у висловлених нами пропозиціях інноваційної мети підготовки і доповнюється змістом освіти, який визначає специфіку діяльності майбутнього фахівця відповідно до сформульованих цілей підготовки – менеджменту цифрових трансформацій.

Аналіз освітньої практики та робочих програм дисциплін, представлених на різних освітніх ресурсах, свідчить про наявність комплексу навчальних курсів для підготовки за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», які створюють передумови забезпечення наступності в галузі вивчення ІТ- та управлінських технологій з точки зору розвитку нової спеціалізації. Поміж таких освітніх компонентів – «Електронний документообіг», «Цифрові архіви», «Електронні продукти і послуги», «Електронні бібліотеки», «Моделювання в інформаційній, бібліотечній та архівній справі», «Управління проектами» та ін., що свідчить про накопичений досвід для реалізації наступності у подальшій інноваційній педагогічній практиці.

Окремо слід звернути увагу на *педагогічні умови підготовки* менеджерів цифрових трансформацій. Швидкість технологічних змін та вимоги, які виникають у суспільства та економіки до рівня цифрових компетенцій і підготовки професійних ресурсів цифрової трансформації, характеризують зміст сучасної освіти як «наздоганяючий» а не «випереджальний». Формування компетентностей сучасного менеджера цифрових трансформацій у процесі навчання має відбуватись на засадах поєднання академічного і технологічного середовищ, вивчення фундаментальних загальнотеоретичних дисциплін галузі документно-інформаційної діяльності, професійно-орієнтованих дисциплін, пов’язаних із цифровими технологіями, забезпечується практикою дуальної освіти, активним співробітництвом із

стейкхолдерами та взаємодією з провідними «драйверами» цифрових трансформацій економіки України у державному та недержавному секторах, участю студентів у проектах цифрових трансформацій ще на етапі навчання у ЗВО, залученням державного і приватного сектора до створення спільних освітніх програм.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що обґрунтовано доцільність і практичну цінність підготовки менеджера цифрових трансформацій за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» як фахівця, орієнтованого на управлінські процеси з цифрових трансформацій у предметній галузі бібліотечної та архівної справи.

Висновки. Соціально-освітній ефект підготовки менеджерів цифрових трансформацій може бути одержаний у разі, якщо *підготовка фахівців буде здійснюватись для предметної галузі бібліотечної та архівної діяльності*, освітня програма підготовки буде конвергентно-орієнтованою, реалізованою у міжпредметних зв'язках з теорією і практикою управління процесами створення цифрової інформаційної інфраструктури (інноваційний, стратегічний, проектний менеджмент) та спрямованою на розвиток цифрової культури фахівця як людини, готової до творчої роботи в умовах цифрових трансформацій суспільства.

Базовим положенням висловленої пропозиції є орієнтованість на управлінські процеси з цифрових трансформацій у предметній галузі бібліотечної та архівної справи.

Менеджер цифрових трансформацій з освітою за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» – це фахівець із спеціальною підготовкою у предметній області (бібліотечна, архівна справа), компетентний у проектній діяльності із цифрових трансформацій, має сформовану цифрову культуру та розвинену «цифрову сприйнятливість», здатний ефективно брати участь у розробці та реалізації стратегії цифрової трансформації та проектах цифрового розвитку.

Список використаних джерел

1. В чём отличие ИТ- и диджитал-профессий: цифровая трансформация и мнения экспертов URL: https://habr.com/ru/company/netologyru/blog/502838/ (дата звернення 05.03.2021).
2. Гуменчук А. В. Цифровізація як детермінанта трансдисциплінарності вищої бібліотечно-інформаційної освіти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2020. № 3. С. 5–12.
3. Гуменчук А. Система цифрових компетентностей Бібліотекаря 4.0. *Вісник Книжкової палати*. 2020. №2. С.23-28.
4. Гуменчук А. Складові цифрової культури бібліотечного фахівця. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. №5. С.96-105.
5. Давидова І. О., Мар'їна О. Ю. Сучасний стан цифрової модернізації бібліотек України. *Молодий вчений.* 2018. №11(63). С.1001-1005.
6. Лобузін І. Цифрові бібліотекарі доби е-науки та семантичних веб-технологій. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 6. С. 18-24.
7. Матвієнко О., Цивін М. ІТ-освіта у вищих навчальних закладах культури: доцільність і пробільність. *Вісник Книжкової палати*. 2013.№10. С. 20-23.
8. Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Гуманістична концепція ІТ-освіти як засіб формування соціального виміру діяльності майбутнього фахівця. *Вища школа.* 2017. №12. С. 56-64.
9. Освітньо-професійна програма другого рівня вищої освіти за спеціальністю 122 Комп'ютерні науки галузі знань 12 Інформаційні технології. Кваліфікація Магістр. Комп'ютерні науки. Управління проектами в галузі інформаційних технологій. URL: https://ics.nure.ua/wp-content/uploads/2020/06/OPP_UNGITm_2020.pdf (дата звернення 05.03.2021).
10. Петтерссон А. А. Новая профессия – IT-архивист. URL: https://www.elibrary.ru/item.asp?id=35228832 (дата звернення 05.03.2021).
11. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" : затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1378. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf. (дата звернення 05.03.2021).

12. Цифровая трансформация. Какие навыки и компетенции нужны Вашим сотрудникам для успеха? URL: https://vc.ru/hr/88607-cifrovaya-transformaciya-kakie-navyki-i-kompetencii-nuzhny-vashim-sotrudnikam-dlya-uspeha (дата звернення 05.03.2021).

13. Aviram, R. & Eshet-Alkalai, Y. (2006). Towards a theory of digital literacy: three scenarios for the next steps. European Journal of Open Distance E-Learning. https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=325D021405CA832E0AD48A816AC11F36?doi=10.1.1.643.8589&rep=rep1&type=pdf

14. Thompson Klein J. Interdisciplining Digital Humanities: Boundary Work in an Emerging Field. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2014. URL: https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?cc=dh;c=dh;idno=12869322.0001.001;rgn=full%20text;view=toc;xc=1;g=dculture. (дата звернення 05.03.2021).

15. Что такое проектный менеджмент? https://finswin.com/projects/osnovnye/proektnyj-menedzhment.html(дата звернення 05.03.2021).

References

1. What is the difference between IT and digital professions: digital transformation and expert opinions URL: https://habr.com/ru/company/netologyru/blog/502838/ [in Russian]

2. Humenchuk, A. (2020). Digitization as a determinant of transdisciplinarity of higher library and information education. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologhija, 2, 23-28. [in Ukrainian].

3. Humenchuk, A. (2020). The system of digital competencies of the Librarian 4.0. Visnyk Knyzhkovoji palaty,23-28. [in Ukrainian].

4. Humenchuk, A. (2020). Components of digital culture of a librarian. Ukrajinsjkyj zhurnal z bibliotekoznavstva ta informacijnykh nauk, 5, 96-105. [in Ukrainian].

5. Davydova, I., & Marina, O. (2018). The current state of digital modernization of libraries in Ukraine. Molodyj vchenyj, 11, 1001-1005.

6. Lobuzin, I. (2019). Digital librarians of the e-science and semantic web technologies. Bibliotechnyj visnyk, 6, 18-24. [in Ukrainian].

7. Matvienko, O., & Tsivin, M. (2013). IT education in higher educational institutions of culture: expediency and profile. Visnyk Knyzhkovoji palaty, 10, 20-23. [in Ukrainian].

8. Matvienko, O., & Tsyvin, M. (2017). Humanistic concept of IT education as a means of forming a social dimension of the future specialist. Vyshha shkola, 12, 56-64. [in Ukrainian].

9. Educational and professional program of the second level of higher education in the specialty 122 Computer science in the field of knowledge 12 Information technology. Qualification Master. Computer Science. Project management in the field of information technology. URL: https://ics.nure.ua/wp-content/uploads/2020/06/OPP_UNGITm_2020.pdf [in Ukrainian].

10. Pettersson A. A. New profession - IT archivist. (2018). URL: https://www.elibrary.ru/item.asp?id=35228832[in Russian]

11. Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor's) level, field of knowledge 02 Culture and art, specialty 029 "Information, library and archival business": approved and put into effect by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 12.12.2018 № 1378. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf. [in Ukrainian].

12. Digital transformation. What skills and competencies do your employees need to be successful? URL: https://vc.ru/hr/88607-cifrovaya-transformaciya-kakie-navyki-i-kompetencii-nuzhny-vashim-sotrudnikam-dlya-uspeha[in Russian]

13. Aviram, R. & Eshet-Alkalai, Y. (2006). Towards a theory of digital literacy: three scenarios for the next steps. European Journal of Open Distance E-Learning. URL: https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=325D021405CA832E0AD48A816AC11F36?doi=10.1.1.643.8589&rep=rep1&type=pdf

14. Thompson Klein J. Interdisciplining Digital Humanities: Boundary Work in an Emerging Field. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2014. URL: https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?cc=dh;c=dh;idno=12869322.0001.001;rgn=full%20text;view=toc;xc=1;g=dculture.

15. What is project management? URL: https://finswin.com/projects/osnovnye/proektnyj-menedzhment.html.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2021
Отримано після доопрацювання 24.05.2021
Прийнято до друку 28.05.2021

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

УДК 004.738.5:316.472.47:026/027
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238777

Цитування:
Вовк Н. С., Жаворонко С. В. Позиціонування бібліотеки у молодіжному інтернет-середовищі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 23–32.

Vovk N., Zhavoronko S. (2021). Positioning of the library in the youth Internet environment. Library science. Record Studies. Informology. 2, 23–32 [in Ukrainian].

Вовк Наталія Степанівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»
Nataliia.S.Vovk@lpnu.ua
https://orcid.org/0000-0002-2470-7188

Жаворонко Софія Володимирівна,
студентка спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Національного університету «Львівська політехніка»
Sofiia.Zhavoronko.DK.2018@lpnu.ua
https://orcid.org/0000-0002-6906-2547

ПОЗИЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕКИ У МОЛОДІЖНОМУ ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩІ

Метою роботи *є вивчення організаційних аспектів рекламно-інформаційного представлення діяльності сучасних публічних бібліотек у мережі інтернет.* ***Методологія дослідження*** *використовує інструментарій методу моделювання: постановка задачі, створення та аналіз моделі. Застосування принципів цілісності, ієрархічності та структурності дає змогу розглядати сторінку бібліотеки у соціальній мережі Instagram як частину просування діяльності бібліотеки.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у розширені теоретичних знань та практичних навиків щодо представлення діяльності бібліотек у соціальних мережах та вплив останніх на залучення молоді до бібліотек. У статті розглянуто основні аспекти популяризації обласної бібліотеки у соціальній мережі Instagram.* ***Висновки.*** *Проведене дослідження показало, що, використовуючи соціальні мережі як інструмент представлення у віртуальному просторі, бібліотечні установи оперативно інформують відвідувачів про актуальні бібліотечні новини, надають цілодобовий доступ до інформаційних ресурсів та здійснюють віддалене довідково-інформаційне обслуговування.*

Ключові слова*: бібліотека, соціальна мережа, просування, віртуальний простір.*

Vovk Nataliia,
Ph.D. in History, Associate Professor
Department of Social Communications and information activities
Lviv Polytechnic National University
Zhavoronko Sofia*,*
estudiante con especialización en "Asuntos de información, bibliotecas y archivos"
Lviv Polytechnic National University

POSITIONING OF THE LIBRARY IN THE YOUTH INTERNET ENVIRONMENT

The purpose of the article *is to study the organizational aspects of advertising and information presentation of modern public libraries on the Internet. The main tasks of the work are the research of the state of the problem studying; analysis of the peculiarities of the modern libraries' representation in*

© Вовк Н. С., Жаворонко С. В.

cyberspace; research of advertising and information support methods of the regional library; creating and filling the library's Instagram page. ***The methodology*** *uses the tools of the modeling method: problem statement, creation, and analysis of the model. The application of the integrity principles, hierarchy, and structure makes it possible to consider the library's page on the social network Instagram as part of the library promotion.* ***The scientific novelty*** *of the work is the expansion of theoretical knowledge and practical skills in presenting the libraries' activities in social networks and the impact of the latter on the involvement of young people in libraries. The article considers the main aspects of popularization of the regional library in the social network Instagram.* ***Conclusions.*** *The study showed that by using social networks as a tool for presentation in cyberspace, library institutions promptly inform visitors about current library news, provide round-the-clock access to information resources and provide remote reference and information services.*

Key words: *library, social network, promotion, virtual space.*

Актуальність теми дослідження. У XXI ст. бібліотечна справа набуває нового значення, відзначається все більшим посиленням ролі інформації та інформаційних технологій в усіх сферах суспільного розвитку. Завдяки інформатизації та використанню сучасних засобів комунікації бібліотека перетворюється на величезного генератора ідей, що створює нові інформаційні продукти. В сучасному світі бібліотекаря все частіше називають не зберігачем та пропагандистом книги, а інформаційним спеціалістом, навігатором в океані інформації, що успішно простує планетою інтернет.

Для бібліотек інтернет створив і продовжує створювати та розширювати умови для використання довідкового та енциклопедичного потенціалу. Те, що досі вимагало величезних зусиль з пошуку джерел інформації та баз даних, нині входить у повсякденне життя різних установ. У наш час соціальні медіа є невід'ємною складовою у діяльності будь-яких установ і закладів, особливо тих, що спрямовані на роботу з людьми. З самим поняттям бібліотеки у пересічних користувачів, перш за все, виникають «традиційно-паперові» асоціації, або, як максимум, – електронний каталог. Зіткнувшись з новою організацією, користувач починає шукати її у соціальних мережах. Тому поширення бібліотечних заходів та діяльності бібліотеки в цілому за допомогою соціальних медіа стає актуальним. Отже, актуальність цієї теми зумовлена розвитком інтернет-маркетингу, оскільки активна позиція в соціальних мережах стає перспективним напрямом інформаційної діяльності, дає змогу налагодити діалог із сучасним користувачем інтернету, якісно та змістовно рекламувати свою бібліотеку, послуги, ресурси.

Мета дослідження – вивчення організаційних аспектів рекламно-інформаційного представлення діяльності сучасних публічних бібліотек у мережі інтернет.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання використання соціальних медіа для формування позитивного і принципово нового іміджу сьогодні є актуальним і у дослідженнях сучасних науковців. Зокрема, такі питання розглянуто у працях І. Вишневської [3], Х. Настич [10], Р. Вороніна [4], О. Мар'їна [7, 8], В. Струнгар [17] та ін.

Виклад основного матеріалу. Соціальні мережі надають можливості створювати групи користувачів за інтересами, переглядати зв'язки між користувачами всередині соціальної мережі; створювати публічні або закриті профілі користувача, що містять персональні дані; управляти вмістом в рамках свого профілю; синдикації (одночасне поширення інформації на різні ресурси) контенту [6, 24].

Існує чотири основні форми соціальних медіа: соціальні мережі: особисте спілкування; інтерактивна співпраця; спільна робота з інформацією, її аналіз та синтез; соціальні бази знань; публікація контенту різного типу, не пов'язаного хронологічно; трансляція соціальної інформації [7, 18].

Серед позитивних функціональних характеристик, що посилюють популярність медіа-сервісів в сучасному суспільстві Б. Павленко виділяє: доступність, відкритість; масовість аудиторії та багаторівнева взаємодія; оперативність та

інтерактивність, можливість діалогу і миттєвого зворотного зв'язку; зручність і різноманітність форм комунікації та інструментів для генерації контенту; мобільність та інтегрованість з іншими ресурсами [13, 69].

Українська бібліотечна спільнота теж доволі широко представлена на просторах онлайн-осередків. Активізація медійної діяльності сьогодні уможливлює просування бібліотеки і формування її іміджу, а також створює сприятливі умови для розвитку бібліотечного фахівця як особистості і професіонала.

Х. Настич визначає такі основні причини використання бібліотеками соціальних мереж: популяризації бібліотеки та формування її позитивного іміджу; залучення ширшої аудиторії користувачів, спілкування з ними; просування книги і читання в суспільстві; звітування перед громадськістю про свою роботу; сприяння розширенню професійних контактів; участі в інтернет-проєктах з метою стимулювання соціокультурного партнерства [12, 2].

Просування бібліотеки в соціальних медіа має також корелюватися із загальною стратегією розвитку бібліотеки. О. Мар'їна виділяє такі завдання сучасної бібліотеки в контексті розвитку інтернет-комунікацій: формування лояльного ставлення до бібліотеки з боку певної спільноти та пошук нових читачів; моніторинг потреб користувачів; інформування та просування послуг бібліотеки; збільшення Інтернет-трафіку на основний сайт бібліотеки [9, 20].

У дослідженні Л. Поперечної представлено основні кроки бібліотеки для створення власного «віртуального» представництва в інтернеті (рис. 1). досліджень [14, 32]

Рис.1. Створення власного «віртуального» представництва у соціальних медіа

2019-2021 роки стали своєрідним проривом у розвитку соціальної мережі Instagram. У той час, як аудиторія соціальної мережі Facebook змінилася структурно (збільшився середній вік користувачів), соціальна мережа Instagram об'єднала цільову аудиторію молодого віку (14-25 років), графічне наповнення мережі приваблює щораз більшу кількість користувачів. Згідно досліджень [15], перевагами розміщення реклами в соціальній мережі Instagram є висока активність користувачів; активність кліків по рекламних оголошеннях в 2,5 рази вище, ніж в Facebook; користувачі більш лояльні до реклами, порівняно з аудиторіями Facebook; технічні можливості дозволяють використовувати для проведення рекламних кампаній базу, зібрану у соціальній мережі Facebook.

Серед популярних сторінок бібліотек у Instagram варто відзначити національну бібліотеку Великобританії, що станом на лютий 2021 року має 316 тис. читачів. Для графічного матеріалу використано картини, що знаходяться в архівах бібліотеки

Британії. Особливості представництва бібліотек у віртуальному просторі. Бібліотечна система України – це розгалужена мережа бібліотек різних видів, яка функціонує на основі скооперованого комплектування фондів та обробки документів, довідково-пошукового апарату, взаємовикористання бібліотечних ресурсів, а також організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи. Організаційним змінам бібліотек сприяють нові інформаційні технології, з упровадженням яких публічні бібліотеки дотримують стратегії переходу від традиційної книгозбірні до динамічного центру інформації. Вони активно створюють власні інформаційні ресурси, заповнюючи український сегмент в інтернеті, утворюючи у своїй структурі ланки управління цими нововведеннями [1].

Онлайн присутність бібліотек у мережі інтернет здійснюється через організацію та підтримку віртуальних представництв – сайту, сторінки у соцмережі, каналу бібліотечного відео-, фотоколекції, онлайн-презентацій тощо [5, 8]. Представництво бібліотек у віртуальному просторі є характерною ознакою трансформації існуючої системи бібліотечного обслуговування та відповідності діяльності бібліотек новим суспільним потребам.

Частиною бібліотечної системи України є обласні бібліотеки для молоді. Прикладом такої бібліотеки є Тернопільська обласна бібліотека для молоді (ТОБМ) – сучасний культурно-дозвіллєвий центр, який поєднує в собі функції бібліотеки, інтернет-кафе, виставкової зали, місця для зустрічей і проведення екскурсійних програм, модного простору для дозвілля та навчання молоді. ТОБМ провадить свою рекламно-інформаційну роботу і у соціальних мережах, зокрема у Facebook. Сторінка бібліотеки створена 21 грудня 2010 р. Згідно статистики сторінки станом на лютий 2021 р. її вподобало 1455 осіб та 1623 людини стежать за нею. На зазначеній сторінці публікуються дописи (в середньому – 1 допис у день) різного характеру: інформаційного, рекламного, новинного, розважального тощо. Не залишено поза увагою і представлення бібліотеки у соціальній мережі Instagram, у якій є 457 дописів, 473 читачів та 696 осіб стежать за сторінкою.

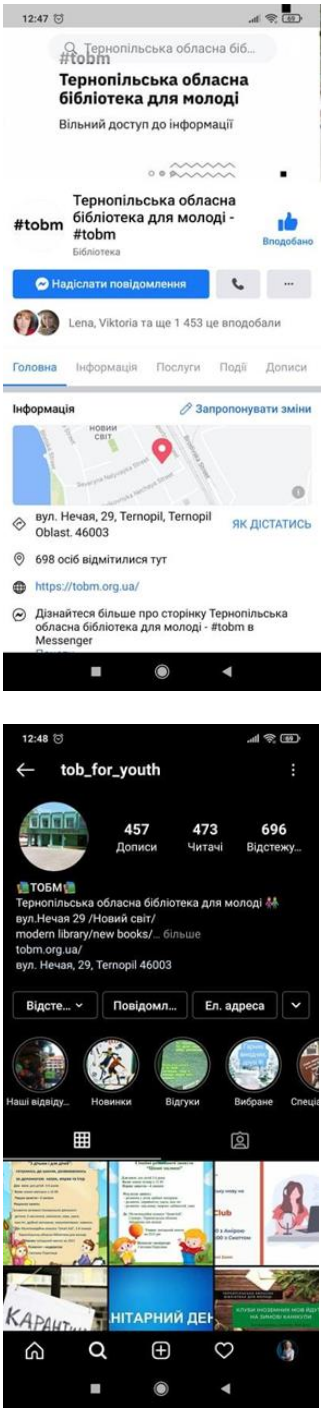

Рис.2. Сторінки Тернопільської обласної бібліотеки для молоді у соціальних мережах Facebook та Instagram

Аналізуючи сторінку у соціальні мережі Instagram, варто відзначити позитивні і негативні характеристики (табл. 1.)

Таблиця 1.

Характеристика сторінки Тернопільської обласної бібліотеки для молоді у соціальній мережі Instagram

Позитивні характеристики	Негативні характеристики
Наявна сторінка є досить активною серед користувачів, є 473 читачі та 457 дописів.	Немає чіткого контент-плану, дописи схожі за своїм призначенням.
Присутні іконки збережених історій сторінки.	Для контенту використовуються не дуже якісні фото, більшість з яких взяті з мережі Інтернет.
Також є відмітки сторінки на фото користувачів.	Немає чіткого стилю сторінки.
Дописи та історії публікуються досить регулярно.	Сторінка не отримує фідбек від користувачів, мала кількість вподобань та коментарів.
Є опис про саму бібліотеку.	Немає лаконічності та зрозумілості в описі.
	Іконки для історій не зрозуміло підписані, важко знайти потрібну інформацію.

У результаті аналізу існуючої сторінки ТОБМ у соціальній мережі Instagram помітно, що наявні проблеми з контентом, зокрема текстовою та графічною інформацією. Доцільно розробити (оновити існуючу) сторінку так, щоб вона була конкурентоспроможною і приваблювала цільову аудиторію – молодь міста Тернопіль.

Концептуальна модель Instagram-сторінки як засобу популяризації діяльності бібліотеки. Для розуміння інформаційних потреб цільової аудиторії бібліотеки в ході дослідження розроблено та проведено анкетування «Сучасна бібліотека: яка вона?», яке проводилося протягом грудня 2020 року – січня 2021 року. В онлайн-опитуванні взяли участь школярі та студенти Львова та Тернополя (число респондентів – 104). Ключові результати анкетування, які впливають на подальше розроблення концептуальної моделі рекламно-інформаційного забезпечення публічної бібліотеки, зображено на рис. 3.

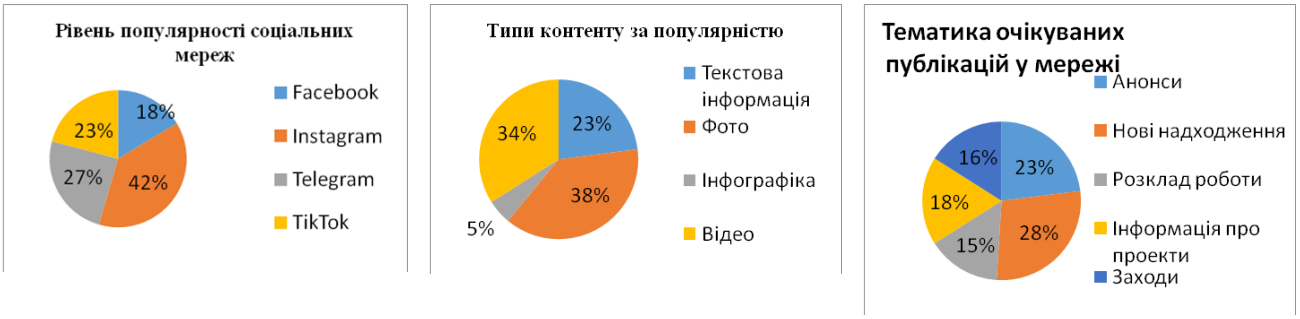

Рис.3. Основні результати опитування

У результаті опитування можна відзначити головні напрями розвитку сторінки бібліотеки у соціальній мережі, а саме:

1. Активно популяризувати події у бібліотеці (новини, акції, розклад роботи, нові проекти, заходи, благодійність).

2. Обов'язково висвітлювати контент за напрямом бібліотеки (нові надходження, електронні ресурси, в т.ч. – навчально-методичні, новини про заплановані заходи тощо).

3. Забезпечити постійний та оперативний зворотній зв'язок із користувачами (консультації щодо бібліотечних сервісів, написання есе, оглядів, публікація відгуків користувачів на книги/фільми, обмін думками).

4. Більше використовувати формат відеоконтенту у форматі реального часу (флешмоби, літературні вечорниці, прямий ефір, реал-тайм відео).

5. Організувати щоденну публікацію постів на сторінці бібліотеки, а значить, щодня з'являтись у стрічці новин користувачів, тим самим, залучати їх до віртуального й фізичного бібліотечного простору.

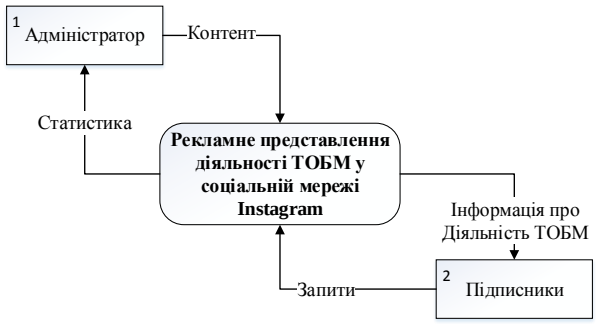

Рис.4. Контекстна діаграма представлення Тернопільської обласної бібліотеки для молоді у соціальній мережі Instagram

На рисунку 4 зображено модель взаємодії адміністратора сторінки у соціальній мережі та підписників з метою рекламного забезпечення діяльності ТОБМ. Згідно моделі підписники як ключові фігури у рекламному забезпеченні отримуються загальну інформацію про діяльність бібліотеки та можуть залишати свої запити (коментарі, запитання тощо). Рисунок 5 подає деталізацію представлення інформації про діяльність бібліотеки у соціальній мережі Instagram.

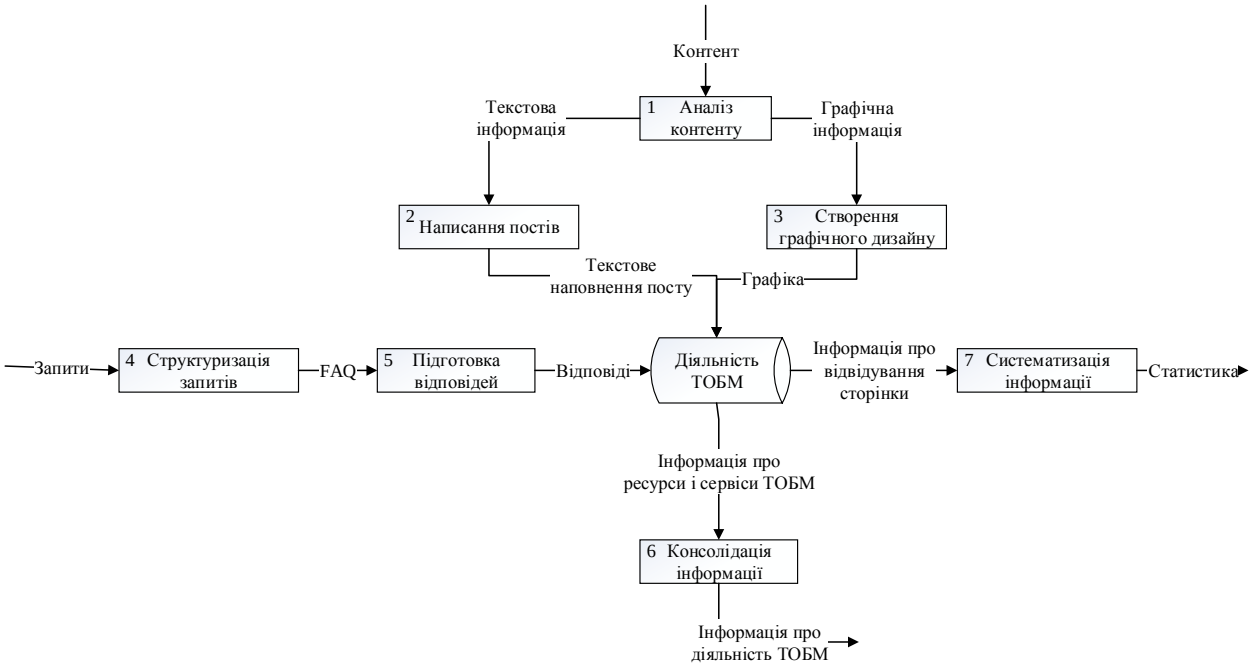

Рис.5. Деталізація рекламного представлення діяльності Тернопільської обласної бібліотеки для молоді у соціальній мережі Instagram

Важливим напрямом у просування сторінки в соціальній мережі є розробка контент-плану – заздалегідь складеної графіки публікацій для соціальних мереж, блогу чи сайту. До переваг використання контент-плану варто віднести: правильну організацію процесу маркетингу; простий вибір теми (з тих, що вказані в контент-плані); можливість дотримання потрібної послідовності публікацій; нагадування про важливі дати; швидкий аналіз ефективності публікацій; завчасна підготовка новин для розміщення.

Щодо складання контент-плану для власного проєкту розроблено власні правила:

1. Оптимальна частота публікацій в соціальних мережах – 1-2 поста. Головне правило – створювати якісний контент, яким будуть ділитися підписники, залучаючи нових людей.

2. Обов'язково прописати дати. Варто зазначати свята та інші важливі дні, про які можна розповісти користувачам.

3. Повідомляти громадськість (підписників) про події з життя організації, про нову продукцію або послуги.

4. Враховувати потреби цільової аудиторії. Створювати контент відповідно до інтересів підписників.

5. Аналізувати сторінки конкурентів. Це допомагає уникнути непотрібних

помилок. Визначити, які теми цікаві підписникам, і використовувати їх для власних цілей.

6. Дотримуватися балансу між видами контенту. Чергувати текстові пости, відеоролики, пости з зображеннями.

7. Визначити найоптимальніший та найкращий час для публікацій.

Приклад контент-плану для сторінки за січень-лютий показано на рис. 6.

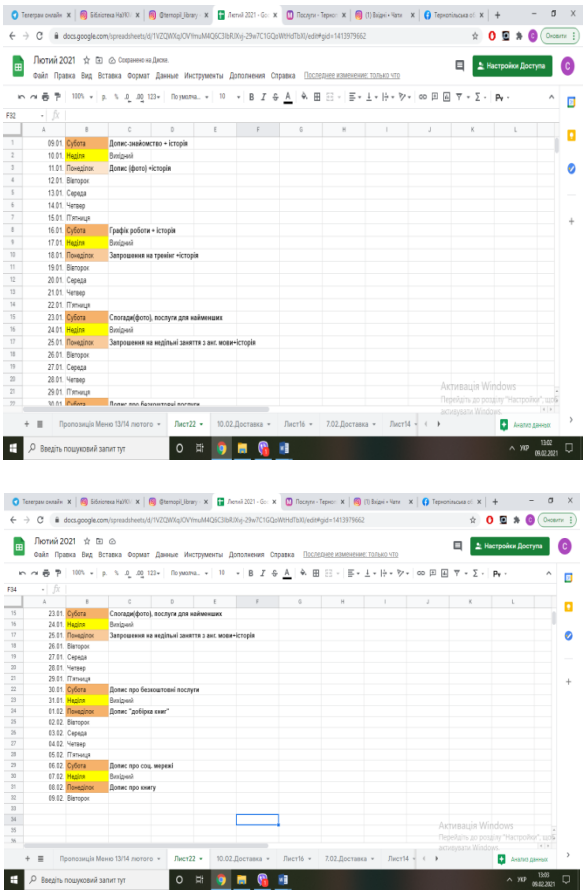

Рис. 6. Контент-план

Для сторінки ТОБМ використано різні види контенту:

1. Інформаційний. Використовується з метою інформування відвідувачів. Він націлений на отримання довіри, збільшення лояльності. Інформація повинна бути корисною аудиторії, викликати довіру. До такого контенту відносяться: відгуки; новини; описи товарів і послуг; отримання нагород, участь у конкурсах; інформація про життя бібліотеки; майстер-класи (рис. 7).

2. Розважальний. Підвищує лояльність, використовується для залучення уваги клієнтів. До цього виду відносяться: опитування; конкурси; квести; жарти. Все, що залучає відвідувачів у взаємодію і приносить позитивні емоції, при цьому, не втрачаючи авторитет і експертність, можна розглядати як ефективний спосіб комунікації і наповнення сторінок (рис.8)

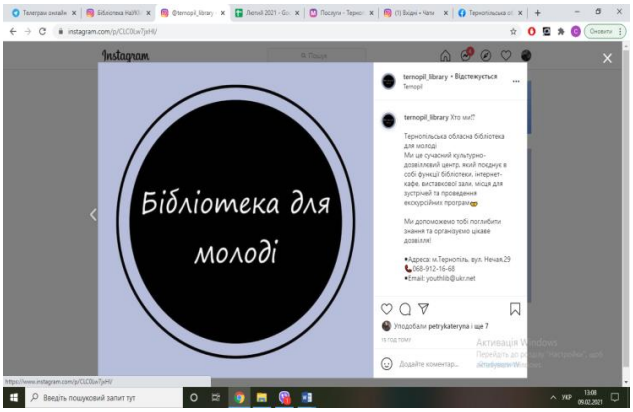

Рис. 7. Інформаційний допис

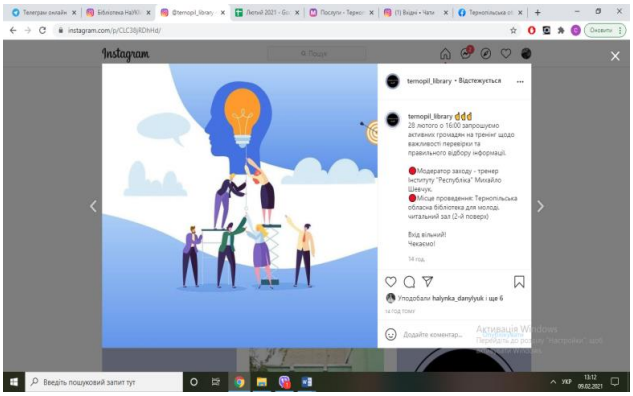

Рис. 8. Допис-запрошення

3. Контент, який продає. Метою такого допису є безпосередній продаж товару або послуги. Наповнення є ефективним у поєднанні з інформаційним і розважальним форматом, і повинне знаходитися з ними в оптимальному співвідношенні (рис. 9).

4. Навчальний. Такий допис дає слушні поради, подані зрозумілою для користувача мовою. Він повинен сприйматися просто і зрозуміло. Його види:покрокові інструкції;відгуки;розділи питань і відповідей (рис.10).

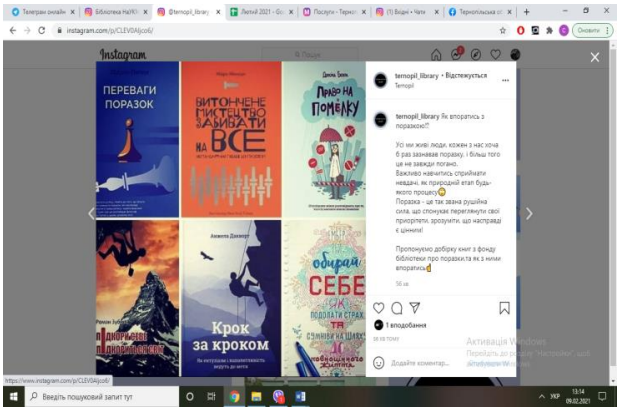

Рис. 9. Допис про нову добірку книг в бібліотеці

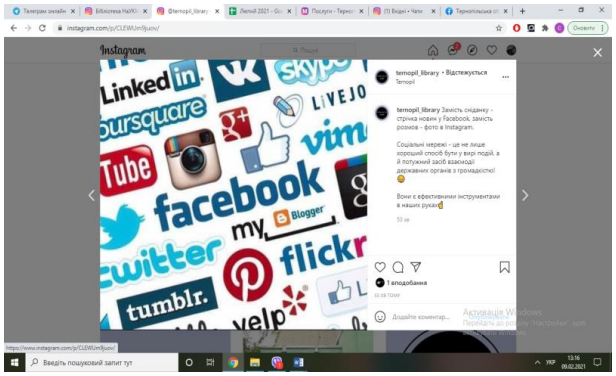

Рис. 10. Навчальний допис

Висновки. Бібліотеки є важливим джерелом інформатизації, продукування необхідної суспільству інформаційно-аналітичної продукції. Проте, щоб донести цю інформацію сучасному молодому поколінню, треба «говорити з ними їхньою мовою», використовуючи наявні шляхи діалогу – соціальні мережі. Аналізуючи стан наукового вивчення досліджуваного питання, бачимо, що тематика використання соціальних медіа як одного із ключових напрямів інтернет-маркетингу, є не лише теоретично вивчено на досить високому рівні, а й практично використано у рекламному забезпеченні сучасних книгозбірень. Під час розвитку новітніх технологій та надмірну зайнятість саме соцмережі дають змогу заповнити порожнечу самотності і надати простір для спілкування з друзями, знайомими, колегами. Зниження в суспільстві інтересу до науки змушує бібліотеки шукати самостійні шляхи поширення, популяризації наукових і технологічних знань.

Присутність бібліотеки в соціальних мережах дає можливість розміщувати новини, причому не тільки з життя бібліотек, знайомити з новими надходженнями та цікавими матеріалами, оперативно відповідати на за питання користувачів, проводити опитування, ділитися фото- і відеоматеріалами.

Список використаних джерел

1. Бережна К. Організаційні трансформації публічних бібліотек України. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2016. Вип. 49. URL: http://surl.li/pmii (дата звернення 15.02.2021)
2. Богза Н. Публічна бібліотека в епоху трансформації: від інформаційної установи до центру місцевої громади. *Бібліотечна планета*. 2011. № 4. С. 18-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2011_4_10 (дата звернення 15.02.2021)
3. Вишневська І. Особливості використання інформації соціальних мереж в інформаційно-аналітичній діяльності URL: http://surl.li/pmji (дата звернення 10.02.2021)
4. Вовк Н. С Автоматизація підсистеми обслуговування читачів у системі електронної бібліотеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2020. № 2. С. 27–34.
5. Вовк Н. Новітні маркетингові стратегії просування бібліотечних установ. *Вісник Книжкової Палати*. 2017. № 2(247). С. 7-9.
6. Вороніна Р. Соціальні медіа та професійна комунікативна культура бібліотекаря: загальні питання взаємодії. *Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс:* матеріали круглого столу. Харків, 31 жовтня 2017 року. Харків: ХНМУ, 2017. С. 19-26.
7. Жалко Т., Ляшук Т. Віртуальний бібліотечний простір як середовище соціокультурної комунікації (на прикладі бібліотек м. Луцька) *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 2. С. 14-20.
8. Коган К. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища *Соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент:* міжнародний науковий форум. 2014. Вип. 16. С. 61-71. – URL: http://surl.li/pmjk (дата звернення 10.02.2021)
9. Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати.* 2012. № 8. С. 19-21.

10. Мар'їна О. Веб-технології в бібліотеках: нові можливості розвитку комунікаційного середовища. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2012. Вип. 36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_36_12 (дата звернення 15.02.2021).

11. Миськевич Т. Сучасна бібліотека як мультисервісний заклад. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.* 2016. Вип. 43. С. 67-69.

12. Настич Х. Соціальна мережа Facebook в роботі наукової бібліотеки *Використання інструментів веб–технологій як основа розширення бібліотечних он-лайн послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки*: матеріали наук.-практ. інтернет-конф. Ужгород, 18–25 черв. 2019. Ужгород, 2019. URL: http://surl.li/pmik (дата звернення 15.02.2021)

13. Павленко Т. Соціальні медіа у професійному розвитку бібліотечного фахівця. *Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс:* матеріали круглого столу. Харків, 31 жовтня 2017 року. Харків: ХНМУ, 2017. С. 68-73.

14. Поперечна Л. Представництво в соціальних медіа як корпоративний медіа проект сучасної бібліотеки, важливий чинник її іміджевих комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 6/ С. 29-44.

15. Просування в Instagam: як не потрапити під блокування? URL: http://surl.li/pmkb (дата звернення 17.02.2021)

16. Соцков О. Тренди для бібліотек у соціальних мережах. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика.* 2017. № 3. С. 15–17.

17. Струнгар В. Представлення бібліотеки в інтерактивному медіа-середовищі: змістовий аналіз. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 329–344.

References

1. Berezhna, K. (2016). Organizational transformations of public libraries of Ukraine. Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture. 49. Retrieved from http://surl.li/pmii [in Ukrainian].

2. Bogza, N. (2011). Public library in the era of transformation: from an information institution to the center of the local community. Library planet. 4, 18-21. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2011_4_10 [in Ukrainian].

3. Vishnevskaya, I. Features of the use of social media information in information and analytical activities. Retrieved from: http://surl.li/pmji [in Ukrainian].

4. Vovk N. (2020). Automation of the reader service subsystem in the electronic library system. Library science. Record Studies. Informology. 2, 27–34 [in Ukrainian].

5. Vovk, N. (2017). The latest marketing strategies for the promotion of library institutions. Bulletin of the Book Chamber. 2 (247). C. 7-9.

6. Voronina, R. (2017). Social media and professional communication culture of the librarian: general issues of interaction. Materials of the round table Social media for libraries: environment, resource, service. Kharkiv, October 31, (pp. 19-26). Kharkiv: KhNMU [in Ukrainian].

7. Zhalko, T. & Lyashuk, T. (2019). Virtual library space as an environment of socio-cultural communication (on the example of libraries in Lutsk) Library Science. Documentation. Informology. 2. 14–20 [in Ukrainian].

8. Kogan, K. (2014). Social networks as an element of a new social environment Sociology, psychology, pedagogy, management: an international scientific forum. 16. 61-71. Retrieved from: http://surl.li/pmjk [in Ukrainian].

9. Marina, O. (2012). Libraries and social media: technology of interaction. Bulletin of the Book Chamber. 8. 19–21 [in Ukrainian].

10. Marina, O. (2012). Web technologies in libraries: new opportunities for communication environment. Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture. 36. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_36_12 [in Ukrainian].

11. Myskevych, T. (2016). Modern library as a multiservice institution. Scientific works of the National Library of Ukraine named after V. Vernadsky. 43. 67-69 [in Ukrainian].

12. Nastych, H. (2019). Social network Facebook in the work of the scientific library. Materials of scientific practice. internet conference: The use of web-technology tools as a basis for expanding library online services in the formation of the modern image of the library. Uzhhorod, June 18–25. 2019. Retrieved from: http://surl.li/pmik [in Ukrainian].

13. Pavlenko, T. (2017). Social media in the professional development of a librarian. materials of the round table Social media for libraries: environment, resource, service. Kharkiv, October 31 (pp. 68-73). Kharkiv: KhNMU [in Ukrainian].

14. Poperechna, L. (2017). Representation in social media as a corporate media project of a modern library, an important factor in its image communications. Scientific works of the National Library of Ukraine named after V. Vernadsky. 6. 29-44[in Ukrainian].

15. Promotion in Instagam: how not to get blocked?URL: http://surl.li/pmkb[in Ukrainian].

16. Sotskov, O. (2017). Trends for libraries in social networks. Library Forum: History, Theory and Practice.3. 15–17. [in Ukrainian].

17. Strungar, V. (2017). Representation of the library in an interactive media environment: content analysis. Scientific works of the National Library of Ukraine named after V. Vernadsky. 46. 329–344. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.04.2021
Отримано після доопрацювання 30.04.2021
Прийнято до друку 07.05.2021

УДК 026.6:929](477)
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238778

Цитування:
Яценко О. М., Вернік О. Л., Вернік Ю. В. Український національний біографічний архів (2000–2020): трансформація змісту ресурсу. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 32-41.

Yatsenko O., Vernik O., Vernik Yu. (2021). Ukrainian national biography archive (2000–2020): transformation of content. Library science. Record Studies. Informology. 2, 32–41 [in Ukrainian].

Яценко Олег Миколайович,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу формування
біобібліографічних інформаційних ресурсів
Інституту біографічних досліджень
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
olehjats@bigmir.net
https://orcid.org/0000-0003-4277-1869

Вернік Олексій Леонідович,
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник відділу формування
біобібліографічних інформаційних ресурсів
Інституту біографічних досліджень
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
avernik@meta.ua
https://orcid.org/0000-0003-0572-2005

Вернік Юлія Вікторівна,
науковий співробітник відділу формування
біобібліографічних інформаційних ресурсів
Інституту біографічних досліджень
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
julver@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-0783-5372

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ БІОГРАФІЧНИЙ АРХІВ (2000–2020): ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ РЕСУРСУ

Мета роботи *— представити процес становлення біографічного ресурсу, зобразити поточний стан його оновленої версії — електронного Українського національного формування*

© *Яценко О. М., Вернік О. Л., Вернік Ю. В.*

біографічного масиву бази даних (БД) «Персоналії» — основоположної складової біографічного архіву (УНБА); проаналізувати зміни, що відбулися протягом 2000–2020 рр. у електронному УНБА. ***Методологія*** *дослідження полягає у поєднанні загальнонаукових методів аналізу теоретичного матеріалу і статистичних й порівняльних методів аналізу конкретних емпіричних даних, їх систематизацію та узагальнення.* ***Наукова новизна*** *дослідження характеризується отриманням унікальної інформації щодо динаміки розподілення персоналій УНБА — значимих осіб української культури — за тематичними рубриками, хронологічними періодами, у статевому розподілі тощо.* ***Висновки.*** *Утворений УНБА на сьогоднішній день є найбільшим національним електронним біографічним ресурсом. Поява в Україні сучасних джерел, які відкривають читачеві нові, незаслужено забуті, замовчувані за різних причин імена, сприяє масштабній зміні обсягів біографічного ресурсу. Якісне опрацювання цих джерел значно примножує реєстр УНБА, суттєво підвищує його інформативність. Здійснений аналіз продемонстрував багатогранність представленої інформації за її тематичним, хронологічним, гендерним розподілом; дозволив виявити проблемні місця, котрі варто враховувати при подальшому наповненні ресурсу, зокрема значної нерівномірності розподілу персоналій за доменами й статтю, неповнотою хронологічної інформації щодо народження, смерті й поховання, недостатньою увагою до біографічних джерел з інформацією до XIX століття.*

Ключові слова: *Український національний біографічний архів, бази даних, персоналії, тематичні рубрики, статистика.*

Yatsenko Oleh,
Candidate of Historical Sciences,
Head of Department of the Institute of Biographical Research of
Vernadsky National Library of Ukraine

Vernik Oleksii,
Candidate of Psychological Sciences,
Senior Researcher of Associate of the Institute of Biographical Research of
Vernadsky National Library of Ukraine

Vernik Yuliia,
Research Associate of the Institute of Biographical Research of
Vernadsky National Library of Ukraine

UKRAINIAN NATIONAL BIOGRAPHY ARCHIVE (2000–2020): TRANSFORMATION OF CONTENT

The purpose of the article *is to present the process of formation of a biographical resource, to depict the current state of its updated version - the electronic Ukrainian National Biographical Archive (UNBA) to analyze the changes that occurred during 2000-2020 in the formation of the biographical array of the database (DB) "Personalities" - a fundamental component of the electronic UNBA.* ***The methodology*** *consists of a combination of general scientific methods of analysis of theoretical material and statistical and comparative methods of analysis of specific empirical data, their systematization, and generalization.* ***The scientific novelty*** *of the study is characterized by obtaining unique information about the dynamics of the distribution of UNBA personnel - important figures of Ukrainian culture - by thematic headings, chronological periods, gender distribution.* ***Conclusions****. Formed by UNBA, today is the largest national electronic biographical resource. The emergence of modern sources in Ukraine, which open to the reader new, undeservedly forgotten, silent for various reasons, contributes to a large-scale change in the volume of biographical resources. Qualitative processing of these sources significantly multiplies the UNBA register, significantly increases its informative aspect. The analysis showed the versatility of the presented information on its thematic, chronological, gender distribution. In addition, it identified problems that should be taken into account when further filling the resource, in particular the significant uneven distribution of personnel by domain and article, incomplete chronological information about births, deaths, and burials, insufficient attention to biographical sources before the XIX century.*

Key words: *Ukrainian National Biographical Archive, databases, personalities, thematic rubrics, statistics.*

Актуальність теми дослідження. Одним з головних завдань Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІБД НБУВ) є формування комп'ютерних баз даних (БД) біобібліографічної інформації «Персоналії» та «Джерела української біографістики», на основі яких спершу планувалося укладання багатотомного Українського біографічного словника (УБС). Проте непроста ситуація, перед якою опинився ІБД НБУВ на початку XXI ст., зважаючи на суттєву обмеженість ресурсів для реалізації такого масштабного проєкту, а також вимоги нової інформаційної парадигми, що формувалася одночасно зі становленням цифрових технологій, стала значимим чинником пошуку на перспективу ефективних альтернативних шляхів. Відповідно до загальносвітових тенденцій розвитку науково-довідкової біографічної справи такою можливістю стало формування потужного національного електронного науково-довідкового ресурсу історико-біографічної інформації [3, 83] — електронного УНБА.

УНБА, на думку розробників, окрім його безпосередньої соціокультурної історичної мети, має виконувати й соціально-комунікативну функцію, стаючи посередником між користувачем та бібліотекою, забезпечуючи як звичайного користувача, так і дослідника актуальними, систематизованими, достовірними біографічними даними про якнайбільшу кількість наших співвітчизників та осіб причетних до становлення і розвитку України, максимально акумулюючи джерела біобібліографічної інформації про них, надаючи інформацію про новітні розвідки з вітчизняної наукової періодики. Такі дані повинні бути розміщені у максимальній кількості та зручному вигляді на персональних сторінках ресурсу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема розвитку інформаційних біографічних систем в сучасних умовах істотних технологічних / соціальних змін є вельми затребуваною у світі в контексті розробок теоретичних і прикладних принципів їх технічної і змістової розбудови. Зокрема, Matthias Reinert, Bernhard Ebneth [8] описують особливості діджиталізації ресурсів біографічної інформації, серед яких: специфіка використання засобів розробки програмного забезпечення в історичних науках; дизайн БД і користувацького інтерфейсу «Deutsche Biographie».

Специфічним завданням у розбудові цифрових біографічних ресурсів є презентація біографій окремих категорій, які в силу історично сформованих соціокультурних причин не відображалися у класичних біографічних словниках. Так, Susan Ware [9] аналізує і шукає шляхи оптимізації представленості біографій жінок в «American National Biography».

Поширеною є й проблема використання новітніх інформаційних технологій для інтеграції біографічних систем. Тут варто відзначити дослідження Cannadine David [7], в якому висвітлюються можливості поєднання Оксфордського національного біографічного словника з відповідними системами Австрії, Нідерландів, Швеції через створення перехресних посилань для висвітлення біографій видатних британців, ірландців, американців, австралійців, новозеландців та канадців. Засновані на «...електронному об'єднанні окремих національних біографічних словників…», такі проєкти, на думку дослідника, дозволять в кінцевому випадку зібрати сучасну версію свого роду «...універсальної або світової біографії…» [7, 207].

Питання досвіду біобібліографічної діяльності ІБД НБУВ [5], системотехнічного забезпечення організації інтегрованої системи ресурсів біографічної інформації УНБА [2], методичних та змістових засад формування персоналій в УНБА [6] розглядаються у колективній монографії «Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання» [3].

Мета дослідження — здійснити аналіз біографічного масиву БД «Персоналії», а саме кількісного та змістового наповнення за доменною ознакою, трансформації дольового розподілу персоналій за тематичними рубриками, специфіку динаміки змін у гендерному розподілі в цілому та за конкретними доменами.

Виклад основного матеріалу. Заснування БД «Персоналії» та «Джерела української біографістики» припадає на кінець XX століття. Тоді в ІБД було

підготовлено програмне забезпечення, розроблено оригінальну модель БД «Персоналії», що дозволило сформувати початковий масив біографічних даних і бібліографічних записів про джерела біографічної інформації. Друкований УБС мав укладатися з електронної БД, інформація до якої заносилася після опрацювання довідково-енциклопедичних видань, окремих монографічних видань та збірників. На 2000 р. було частково досліджено обмежений перелік джерел, що не могло розкрити весь спектр діячів, які за критеріями повинні були б потрапити до УБС.

Перший аналіз БД «Персоналії» було проведено у 2000 році з метою виявлення дисбалансу кількісного та змістовного наповнення даних — визначити, які галузі людської діяльності розкриті досить повно, а на які варто звернути додаткову увагу, встановити відповідні джерела для більш ґрунтовного і багатогранного висвітлення всіх ділянок суспільного життя, всіх теренів України, в усі історичні періоди. Цілеспрямований відбір осіб для друкованого УБС відбувався за конкретними критеріями [1, 45], які в подальшому були змінені, в сторону їх розширення для формування електронного УНБА [4, 262-265].

У процесі формування УНБА до 2020 року були повністю опрацьовані майже всі вітчизняні енциклопедії, більша частина довідників та словників. Знайдені дані занесено і зафіксовано у відповідних полях БД «Персоналії», а на більшість статей з довідково-енциклопедичних видань утворені електронні версії довідок/статей та підключені до персональних записів, інформацію, звідки отримані дані — до БД «Джерела української біографістики».

Опираючись на статистичні показники, продемонструємо кількісні і якісні зрушення, які відбулися за 20 років роботи з формування біобібліографічного ресурсу.

Таблиця 1

Кількісні показники БД «Персоналії» (2000–2020 рр.)

	2000		**2020**	
Всього записів	5 900		82 000	
з них	*чоловіки*	*Жінки*	*чоловіки*	*жінки*
	5 345	555	71 206	10 794
%	90,6	9,4	86,8	13,2

З *таблиці 1* видно, що на початок століття було накопичено 5 900 унікальних записів на всі літери абетки, серед яких домінували букви «А» і «Б», на інші літери зібраних даних було замало. До 2020 р. ситуація змінилася — в УНБА персоналії представлені переважно пропорційно на всі літери, загальна кількість записів становила 82 000, що свідчить про зростання бази за 20 років у більш ніж 13 разів — в середньому щорічне поповнення ресурсу становило понад 3 800 записи. Причому, це нові персоналії — мається на увазі «нові» імена. Окрім них, БД «Персоналії» оновлювалася сучасними даними, уточненнями, інформацією зі «свіжих» джерел, яка заносилася до вже існуючих записів. Цей показник в середньому за рік становить в 3–4 рази більше нових записів.

Необхідною характеристикою для ґрунтовного аналізу БД «Персоналії» є її змістовне наповнення, яке розглянемо на прикладі тематичної /доменної ознаки. Одразу необхідно зауважити, що значна кількість персоналій має більше одного домену, що притаманне талановитим особам проявляти себе у декількох галузях. Протягом життя деякі особи змінювали свій фах або брали участь у військових кампаніях, що, відповідно, додавало тематичного забарвлення в їх біографіях. Кількість записів-доменів на початок 2000 року становить 9 591 (*див. табл. 2*), тобто, в середньому 1,63 домени припадає на одну персоналію, від загальної кількості записів БД — 5 900 (*див. табл. 1*). У 2020 році цей показник збільшився до 1,76, або 144 462 доменів відповідно до 82 000 загальної кількості записів БД (*див. табл. 1*).

Збільшення записів доменів за 20 років відбувалося відповідно до їх введення до ресурсу — у середньому в 15 разів. Проте, деякі домени показали швидкі темпи зростання. Так, домен «Спорт» збільшився у 60 разів — з 34 до 2084, «Техніка» у 39 разів — зі 106 до 4108, «Філософія» у 28 — з 34 до

950 записів. Цей факт можна пояснити цілеспрямованим опрацюванням джерел, які висвітлювали конкретні галузі, після виявлених у 2000 році диспропорцій представлення осіб з різних галузей людської діяльності.

Таблиця 2

Кількісні показники наповнення БД «Персоналії» за змістом (домени)

Домени	Всього	
	2000	**2020**
Армія	985	18145
Видавнича та бібліотечна справа	87	1674
Господарство	48	565
Гуманітарні науки	366	5413
Економічні та суспільні науки	56	1390
Історія	354	4023
Кінематограф	107	1136
Література	804	10031
Медицина	336	5383
Мистецтво	1037	9481
Музика	662	6736
Педагогіка та освіта	942	24366
Підприємництво	134	768
Політика	657	6142
Право	173	2712
Преса, радіо, телебачення	137	3064
Природничі науки	304	8160
Промисловість та ремісництво	211	3135
Сільське та лісове госп-во	110	2229
Спорт	34	2084
Суспільна діяльність	465	7414
Театр	461	4944
Теологія	35	328
Техніка	106	4108
Управління	472	5315
Філософія	34	950
Фінаси	14	169
Церква	460	4597
ВСЬОГО	**9591**	**144462**

Проаналізувавши дольовий розподіл доменів 2000 і 2020 років, спостерігаємо певні зміни у їх кількісному представлені в ресурсі (рис. 1). Якщо на 2000 рік максимальна частина доменів «Мистецтво» і «Армія» в сукупності персоналій складала 18 % і 17 % відповідно, то на поточний момент домінуючим став домен «Педагогіка та освіта» — його частка за 20 років примножилася майже удвічі і зросла до 30 %. У будь-якій сфері людської діяльності існують особистості, у яких є свої послідовники, які передають свої знання, досвід наступним поколінням. Тому природньо, що в процесі присвоєння тематичних рубрик, до основної рубрики, яка притаманна цій особі, додавався домен «Педагогіка та освіта». Тому в сукупності з представниками цієї галузі такий домен за кількісними показниками отримав перше місце в ресурсі.

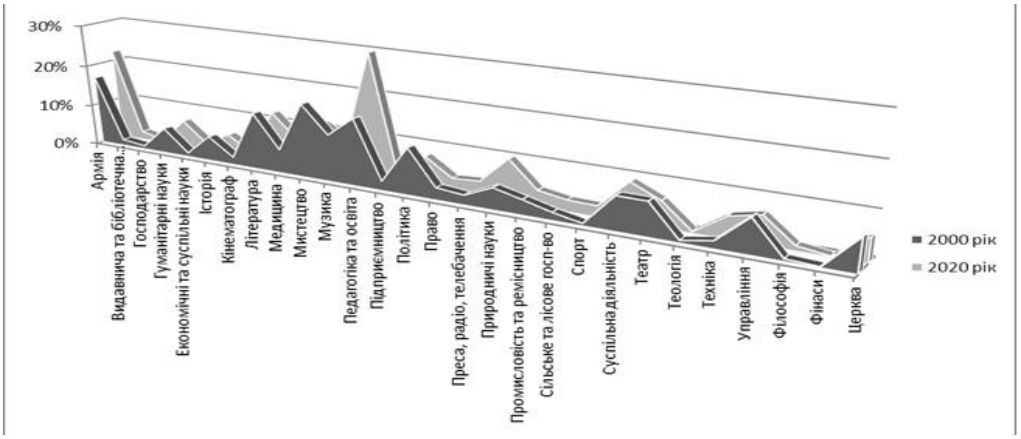

Рис. 1. Дольовий розподіл доменів за 2000–2020 роки

Також збільшилася доля осіб, діяльність яких пов'язана з військовою сферою — до 22 %. Цей факт можна пояснити наявністю в більшості видань, окрім статей про військових, даних про Героїв України, Героїв Радянського Союзу, учасників бойових дій: визвольних змагань 1917–1921 рр., Першої та Другої світових воєн, бойових формувань ОУН-УПА тощо, що в свою чергу, до наявних рубрик у записі додає домен «Армія». Разом з тим, відсоток осіб, що зробили внесок у літературу та мистецтво, за цей період зменшився. Причому, в першому випадку — усього на 2 % (з 14 % до 12 %), у другому — більш ніж на третину (з 18 % — до менш ніж 12 %). Проте це не свідчить, що кількість літераторів та митців в УНБА знизилася: на загальному тлі ці показники змінилися за рахунок чисельного збільшення доменів, які у 2000 р. не були достатньо розкриті.

Крім відзначених вище доменів «Педагогіка та освіта» і «Мистецтво» було зафіксовано максимальне зростання в науково-природничій і технічній сферах та у спорті. Так, частка домену «Природничі науки» збільшилася в два рази — з 5 % до 10 %, «Техніка» — з 2 % до 5 %, а домен «Спорт» піднявся з 1 % до 2,5 %. Суттєво зменшилася доля сфер управлінської діяльності, що є цілком логічним, через зниження соціального попиту і інтересу після його «буму» у 1990-х роках. Так, частка домену «Управління» на 2000 рік складала 8 %, а у 2020 році вона становила вже 6,5 %. Зменшилися показники домену «Підприємництво» — з 2,5 % до менш ніж 1 %. Ці дані варто врахувати при подальшому наповненні ресурсу.

Розгляд поділу за гендерною ознакою демонструє збільшення за 20 років наявності у БД жінок майже на 4 % (*див. тал. 1*). Це свідчить про: суспільні зрушення у гендерному питанні щодо значущості жінок у соціокультурних процесах в Україні; появу нових біографічних джерел, присвячених українським жінкам; поступове гендерне «вирівнювання» в біографічних пошуках укладачів БД. Проте, варто відзначити недостатній рівень активності цих процесів — домінування чоловіків в БД «Персоналії» більш ніж у 6,5 разів підтверджує цей факт. Окремий інтерес представляють пропорційні показники чоловіків і жінок БД «Персоналії» (див. табл. 3).

Таблиця 3

Дольові зміни представлення чоловіків та жінок у БД «Персоналії»

Домени	2000		2020	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Армія	970	15	18037	108
Видавнича та бібліотечна справа	82	5	1503	171
Господарство	47	1	497	68
Гуманітарні науки	326	40	4437	976
Економічні та суспільні науки	55	1	1147	243
Історія	329	25	3684	339
Кінематограф	85	22	943	193
Література	750	54	8811	1220
Медицина	250	86	4255	1128
Мистецтво	941	96	7555	1926
Музика	527	135	5012	1724
Педагогіка та освіта	848	94	20422	3944
Підприємництво	133	1	703	65
Політика	639	18	5827	315
Право	169	4	2483	229
Преса, радіо, телебачення	126	11	2693	371

Природничі науки	294	10	7446	714
Промисловість та ремісництво	197	14	2355	780
Сільське та лісове госп-во	101	9	1685	544
Спорт	26	8	1532	552
Суспільна діяльність	403	62	6516	898
Театр	322	139	3539	1405
Теологія	34	1	326	2
Техніка	104	2	3925	183
Управління	434	38	4539	676
Філософія	33	1	831	119
Фінаси	13	1	148	21
Церква	450	10	4508	89
Всього	**8688**	**903**	**125359**	**19003**

Цікавою, з нашого погляду, є інформація динамічної структурованості даних (див. табл. 4). Складність аналізу наведених показників полягає у постійній рухливості його стану (живі / померлі, уточнення даних та додавання нових доменів протягом життя людини, неточна або застаріла інформація з джерела, невизначеність дат народження / смерті). Але матеріал інформативний і показовий з точки зору розкриття наповнюваності бази за всіма її структурними елементами.

Таблиця 4

Динамічна структурованість даних БД «Персоналії»

Домени	**Живі**		**Померлі**		**Невизначено** [1]	
	2000	**2020**	**2000**	**2020**	**2000**	**2020**
Армія	2	77	844	17178	138	890
Видавнича та бібліотечна справа	2	76	78	1298	7	300
Господарство	4	36	23	350	21	179
Гуманітарні науки	15	492	269	3743	82	1178
Економічні та суспільні науки	1	308	43	563	12	519
Історія	21	388	251	2789	82	846
Кінематограф	23	140	46	667	37	329
Література	36	674	643	7444	124	1913
Медицина	8	732	151	2752	177	1899
Мистецтво	88	1560	746	5135	201	2786
Музика	69	1249	423	3783	167	1704
Педагогіка та освіта	53	3905	737	12939	150	7522
Підприємництво	16	67	101	534	17	167
Політика	22	439	585	4544	50	1159
Право	18	425	140	1710	15	577
Преса, радіо, телебачення	10	394	98	2100	29	570
Природничі науки	7	1264	217	3760	80	3136
Промисловість та ремісництво	17	507	102	1411	92	1217

Сільське та лісове господарство	10	245	75	1171	25	813
Спорт	8	984	8	404	18	696
Суспільна діяльність	21	390	380	5270	64	1754
Театр	34	768	313	2944	112	1232
Теологія	1	6	32	293	2	29
Техніка	2	510	69	2154	35	1444
Управління	10	329	428	4153	34	833
Філософія	0	117	31	612	3	221
Фінаси	2	17	11	120	1	32
Церква	0	128	446	4101	14	368

На 2000 рік зазначалися як «Померлі» — 76,1 % осіб, «Живі» – 5,22 %, та «Невизначено» — 18,68 %, що цілком відповідає опрацьованим на той час біографічним виданнями. Дослідження нових джерел, в основному сучасних енциклопедично-довідкових видань, дала можливість збільшити кількість «Живих» на 6,1 %, «Невизначених» на 5,07 % та зменшило «Померлих» на 11,17 %.

Значний показник становить позиція «Невизначені», тобто в цих записах відсутня повна інформація про дати життя особи. Нині з метою уточнення цієї позиції в ІБД запроваджено технологію виявлення крайньої дати життя видатних осіб за допомогою відстеження в мережі інтернет некрологів та цілеспрямованого ретроспективного пошуку інформації про смерть осіб, включених до БД «Персоналії» (показники «Невизначено», «Живі»), що повинно в найближчий час змінити наявні показники.

Проведений у 2002 та 2020 роках аналіз даних на літеру «А» БД «Персоналії» за хронологічною ознакою засвідчив великий розрив представлення даних за XIX–XX століття з попередніми віками (*див. рис. 2*). З одного боку, це можна пояснити недостатньою розробкою відповідних джерел, які висвітлюють історичний період до XIX ст. З іншого — це об'єктивні реалії — адже саме з XIX століття почався бурхливий розвиток всіх галузей, що, в свою чергу, призвів до появи нових облич, нових відомих і цікавих постатей.

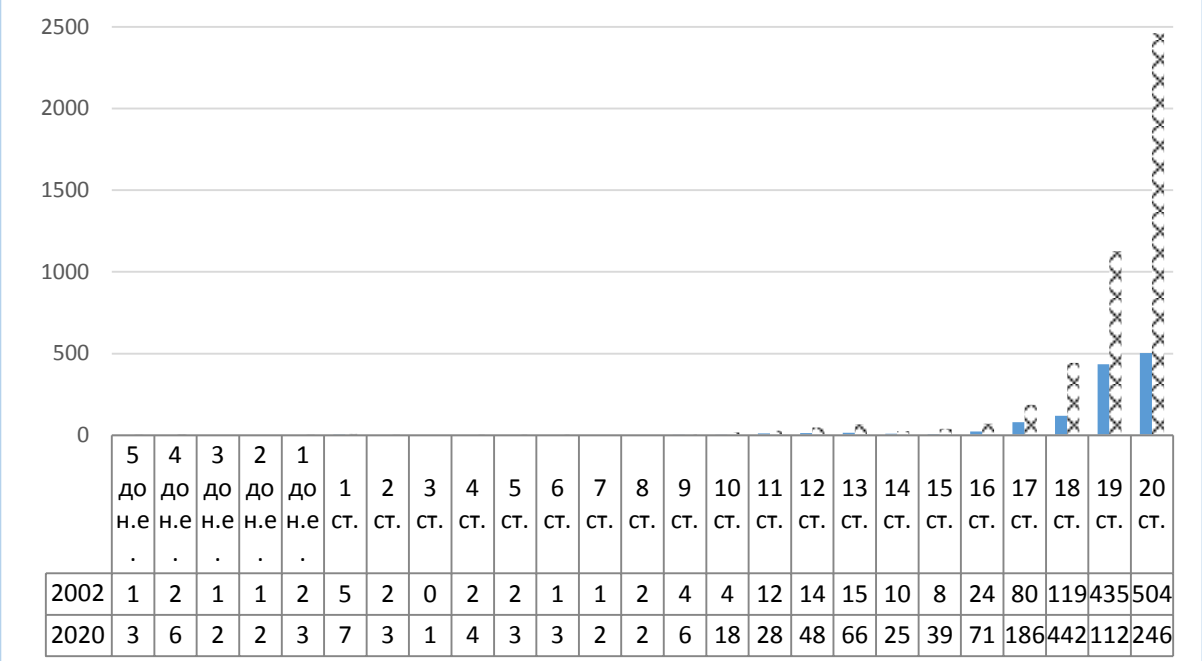

	5 до н.е.	4 до н.е.	3 до н.е.	2 до н.е.	1 до н.е.	1 ст.	2 ст.	3 ст.	4 ст.	5 ст.	6 ст.	7 ст.	8 ст.	9 ст.	10 ст.	11 ст.	12 ст.	13 ст.	14 ст.	15 ст.	16 ст.	17 ст.	18 ст.	19 ст.	20 ст.
2002	1	2	1	1	2	5	2	0	2	2	1	1	2	4	4	12	14	15	10	8	24	80	119	435	504
2020	3	6	2	2	3	7	3	1	4	3	3	2	2	6	18	28	48	66	25	39	71	186	442	112	246

Рис. 2. Реєстр імен на літеру «А». Хронологічне розміщення матеріалу (станом на 2002 та 2020 рр.)

Висновки. Проведене дослідження визначило, що за період 2000–2020 рр. БД «Персоналії» постійно й безперервно поповнювалася як новими іменами, так і сучасними матеріалами до вже існуючих персоналій. Здійснений аналіз продемонстрував багатогранність накопиченого біографічного матеріалу. Оригінальність й гнучкість структури БД «Персоналії» дає можливість накопичувати великі масиви біобібліографічного матеріалу, проводити ефективний пошук за різними її позиціями, дозволяє здійснювати змістовні дослідження, у тому числі, за тематичним, хронологічним, гендерним наповненням ресурсу. Таким чином, система УНБА має забезпечувати як найповніше посередництво між бібліотекою та звичайним користувачем і спеціалістом-дослідником щодо доступу до різноманітних актуальних, систематизованих, достовірних біографічних даних осіб причетних до становлення і розвитку України, надаючи при цьому інформацію зокрема й про новітні розвідки з вітчизняної наукової періодики. Разом з тим, здійснений аналіз дозволив виявити й певні проблемні місця. А саме, значну нерівномірність розподілу персоналій за доменами й статтю, недостатню повноту хронологічної інформації щодо народження, смерті й поховання, дефіцит використання біографічних джерел з інформацією до XIX століття. Вказане варто врахувати при подальшому наповненні ресурсу УНБА.

Список використаних джерел

1. Алфавітний словник Українського біографічного словника. *Українська біографістика*. Київ, 1996. Вип. 1. С. 45–49. URL: http://ub.nbuv.gov.ua/doc/ubi_1996_1_8 (дата звернення: квітень 2021).

2. Вернік О. Л. Системотехнічне забезпечення організації інтегрованої системи ресурсів біографічної інформації «Українського національного біографічного архіву». *Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання: колективна монографія.* Київ, 2016. С. 171–189.

3. Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання : колективна монографія. Київ, 2016. 272 с.

4. Історична біографіка в Україні : проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи : колект. монографія / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [редкол.: В. І. Попик (голов. ред.) та ін.]. Київ : НБУВ, 2019. 361 с.

5. Яценко О. М. Досвід біобібліографічної діяльності Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання* : колективна монографія. Київ, 2016. С. 156–170.

6. Яценко О. М. Методичні та змістові засади формування персоналій в «Українському національному біографічному архіві». *Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання* : колективна монографія. Київ, 2016. С. 190–198.

7. Cannadine D. British National Biography And Global British Lives: From The DNB To The ODNB—And Beyond? *True Biographies of Nations?: The Cultural Journeys of Dictionaries of National Biography* / ed. by Karen Fox. Canberra : ANU Press, The Australian National University, 2019. P. 193–208, doi.org/10.22459/TBN.2019.10

8. Matthias Reinert, Bernhard Ebneth. Interfaces: Accessing Biographical Data and Metadata. *CEUR Workshop Proceedings*. 2018. Vol. 2119. URL: http://ceur-ws.org/Vol-2119/paper1.pdf (дата звернення: квітень 2021)

9. Ware S. Why Gender Matters: Fostering Diversity In The American National Biography With Lessons Learned From Notable American Women. *True Biographies of Nations?: The Cultural Journeys of Dictionaries of National Biography* / ed. by Karen Fox. Canberra : ANU Press, The Australian National University. 2019. P. 101–118, doi.org/10.22459/TBN.2019.06

References

1. Alphabetical register of the Ukrainian biographical dictionary. In *Biographistica Ukrainica*. (1996) Kyiv, 1, 45–49. http://ub.nbuv.gov.ua/doc/ubi_1996_1_8 [In Ukrainian].

2. Vernik O. L. (2016). System technical support for the organization of an integrated system of biographical information resources of the Ukrainian National Biographical Archive. In *National resources of the biographical and bio-bibliographic information: the problems of formation and usage*. 171–189 [In Ukrainian].

3. Popyk V. I., Vernik O. L., Vernik Yu. V., Liubovets N. I., Liashko S. M., Marchenko N.P. … Yatsenko O.M. (2016). National resources of the biographical and bio-bibliographic information: the problems of formation and usage. Kyiv [In Ukrainian].

4. Historical biography in Ukraine: problems, tasks and prospects of research, publishing and information work (2019). Kyiv [In Ukrainian].

5. Yatsenko O. M. (2016). Experience of biobibliographic activity of the Institute of Biographical Research of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky. In *National resources of the biographical and bio-bibliographic information: the problems of formation and usage*. 156–170 [In Ukrainian].

6. Yatsenko O. M. (2016). Methodical and semantic principles of personal formation in the "Ukrainian National Biographical Archive". In *National resources of the biographical and bio-bibliographic information: the problems of formation and usage*. 190–198 [In Ukrainian].

7. Cannadine D. (2019). British National Biography And Global British Lives: From The DNB To The ODNB—And Beyond? In *True Biographies of Nations?: The Cultural Journeys of Dictionaries of National Biography* DOI.org/10.22459/TBN.2019.10 [In English].

8. Matthias R., Bernhard E. (2018). Interfaces: Accessing Biographical Data and Metadata. In *CEUR Workshop Proceedings*. *2119*. http://ceur-ws.org/Vol-2119/paper1.pdf [In English].

9. Ware S. (2019). Why Gender Matters: Fostering Diversity In The American National Biography With Lessons Learned From Notable American Women. In *True Biographies of Nations?': The Cultural Journeys of Dictionaries of National Biography*, ed. by Karen Fox, 101–118, doi.org/10.22459/TBN.2019.06 [In English].

Стаття надійшла до редакції 24.03.2021
Отримано після доопрацювання 15.04.2021
Прийнято до друку 21.04.2021

УДК 017:004
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238780

Цитування:
Веремчук О. В., Трачук Л. Ф. Бібліотечні онлайн-каталоги: еволюція технологій. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 42–50.

Veremchuk O., Trachuk L. (2021). Library opac: evolution of technologies. Library science. Record Studies. Informology. 2, 42–50 [in Ukrainian].

Веремчук Олена Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри філологічних дисциплін та
соціальних комунікацій
Мукачівського державного університету
overemchukpopchuk@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-2514-8733

Трачук Людмила Федорівна,
кандидат історичних наук, доцент,
викладач вищої категорії циклової комісії інформаційної діяльності
ВСП «Надвірнянський фаховий коледж
Національного транспортного університету»
t_lulu@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-3786-0499

БІБЛІОТЕЧНІ ОНЛАЙН-КАТАЛОГИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Метою дослідження *є аналіз еволюційних етапів розвитку бібліотечних онлайн-каталогів (OPAC) та сучасних вимог до цих сервісів в контексті клієнтоорієнтованості.* ***Методологічною базою*** *наукової розвідки є клієнтоорієнтований підхід, який передбачає дослідження бібліотечних продуктів та послуг через призму їх відповідності і рівня задоволення потреб клієнтів (користувачів) бібліотеки; принцип історизму, який дозволив виявити витоки онлайн-каталогізації, етапи її розвитку та притаманні кожному етапу властивості онлайн-каталогів; джерелознавчий аналіз та синтез.* ***Наукова новизна*** *полягає в тому, що вперше в українському бібліотекознавстві досліджено технологічну еволюцію онлайн-каталогів та означені сучасні вимоги до цих сервісів в контексті клієнтоорієнтованості та технологій веб 2.0.* ***Висновок.*** *На поточному етапі автоматизації бібліотек всі зусилля мають бути зосереджені на розробці і розгортанні інтерфейсів електронних каталогів, які якнайкраще підходять для задоволення очікувань нинішнього покоління веб-компетентних користувачів. Вдосконалення пошукових інструментів має бути спрямоване не на співробітників бібліотеки, а використовуватися, щоб зламати бар'єри, з якими стикаються користувачі, коли намагаються орієнтуватися в різнорідних ресурсах бібліотеки і веб-сайтах, що стане можливим, коли архітектура сучасних автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, орієнтована на виробничий процес, не перешкоджатиме кооперації користувача і каталогу. Еволюційним вирішенням цієї проблеми може бути реконструкція автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем шляхом зміни їх архітектури на таку, що орієнтована на користувача.*

Ключові **слова:** *онлайн-каталог, OPAC, клієнтоорієнтованість, бібліотека, історія каталогізації, веб-компетентний користувач.*

Veremchuk Olena,
Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Mukachevo State University
Trachuk Liudmyla,
Ph.D. (History), Associate Professor, Lecturer of the highest category of
Nadvirna Vocational College of the National Transport University

LIBRARY OPAC: EVOLUTION OF TECHNOLOGIES

The purpose of the article *is an analysis of evolutionary stages in the development of online-catalog and the requirements to these services in the context of customer orientation.* ***The methodological*** *basis of*

© *Веремчук О. В., Трачук Л. Ф.*

scientific intelligence is a customer-oriented approach that allows studying library products and services through the prism its accordance and level of satisfaction needs of customers (users) in the library; the principle of historicism, allowed to identify the origins of online cataloging, the stages of its development and quality of online-catalogs; source analysis and synthesis. ***The scientific novelty*** *is the technological evolution of online catalogs were studied the first time in the Ukrainian library and the modern requirements to these services in the context of customer orientation and web 2.0 technologies are defined.* ***Conclusions*** *– automation of library at the current stage should be concentrated on developing and deploying electronic catalogs which are suited to the expectation of the new generation as competent web users. Improving the search tools should not be directed at the library staff but used for breaking down the barriers that users have when trying to navigate in different library resources and websites therefore will be possible while the architecture of modern automated library information systems does not interfere with the cooperation of the user and catalog. The evolutionary solution to this problem can be a reconstruction of automated libraries and information systems in the way by changing their architecture to one the user is orientated.*

Kay words: *OPAC, customer orientation, library, history of cataloging, competent user of the web.*

Актуальність теми дослідження. Історія свідчить, що готовність установ, організацій, людей адаптуватись до мінливих умов соціуму – запорука їх виживання у будь-який час. В інформаційному суспільстві адаптивність бібліотек – одна з ознак можливості їх еволюційного самозбереження за допомогою зміни структури і видів діяльності. Користувачі діють у віртуальному просторі в межах системи набутих поза бібліотекою пошукових схем (ментальних моделей), які потім використовують як вихідні установки в будь-яких пошукових системах, в тому числі, в бібліотечних каталогах. Ці схеми, моделі дозволяють їм адекватно сучасному інформаційному середовищу оцінити бібліотечні каталоги. Сьогодні саме користувач визначає формати бібліотечного обслуговування і відмовляється від взаємодії з бібліотекою і всім, що з нею пов'язане, в разі незадоволення його вимог; встановлює свої неформальні правила і нетрадиційні зразки інформаційної поведінки.

У цій ситуації актуальною є адаптація бібліотечного онлайн-каталогу (OPAC) як головного інструменту взаємодії користувачів з ресурсами бібліотеки, до сучасних вимог та аналіз кроків, які вже були зроблені на цьому шляху.

Аналіз досліджень і публікацій. Розвитку онлайн-каталогів за кордоном та в Україні присвячено кілька досліджень. Зокрема, у працях Е. Р. Сукіасяна [10–12] основною проблемою їх створення є відсутність єдиних правил та принципів, що створює незручності для бібліотекарів та користувачів. Останнім доводиться вчитися новим стратегіям пошуку при переході з одного електронного бібліотечного каталогу до іншого. П. Є. Дєдік [3] та Н. М. Литвинова [7] присвятили свої статті інтеграції електронних каталогів в більш широкі інформаційні системи, які забезпечують можливість пошуку в якомога більшій сукупності різнорідних інформаційних ресурсів з єдиної точки, так званого «єдиного вікна». Г. А. Скарук [8–9]. розглядає електронний каталог як інструмент забезпечення корисності і привабливості бібліотеки для користувача. Дослідниця охарактеризувала сучасні підходи, що дозволяють зробити пошук в каталозі ефективним і зручним, задовольнити вимоги і очікування читачів. У статтях О. Бруй [1–2], зокрема, розглядаються призначення та функції зведеного каталогу бібліотечних інформаційних ресурсів, способи організації цього сервісу в Україні, особливості формування бібліографічних записів відповідно до міжнародних вимог.

Мета дослідження – аналіз еволюційних етапів розвитку бібліотечних онлайн-каталогів (OPAC) та сучасних вимог до цих сервісів в контексті орієнтації на кінцевого користувача – клієнта бібліотеки.

Виклад основного матеріалу. Онлайн-каталоги почали застосовуватись у бібліотеках США на початку 70-х рр. XX ст. після того, як бібліотеки стали об'єднувати свої локальні каталоги у мережі. Першими бібліотеками у світі, які застосували онлайн-

каталогізацію, були бібліотека Університету Огайо (1971 р.) та Далласька публічна бібліотека [13]. До початку 1980-х років критична маса поширення онлайн-каталогів була досягнута на всій території Сполучених Штатів. Півтора десятиліття, до початку 1980-х років XX ст., були «золотим часом» онлайн-каталогів, тому що користувачі бібліотек майже повністю залежали від них при пошуку інформації за темами, які їх цікавили. На той час онлайн-каталог був єдиною відправною точкою для людей, які починали пошук інформації.

Протягом 1981–1983 рр. у США Рада з бібліотечних ресурсів (Council on Library Resources (CLR) зініціювала та профінансувала дослідження користувачів бібліотек щодо їх відношення до онлайн-каталогів. Дослідження було зосереджене на оцінці реакції користувачів на онлайн-каталоги, їх очікуваннях, потребах і пропозиціях щодо покращення роботи каталогів.

Більше 7000 користувачів бібліотек коледжів, публічних і національних бібліотек брали участь у дослідженні, також опитувалися і 3000 людей, які не використовували онлайнові каталоги. В цілому аналізувалися 17 різних онлайн-каталогів в 29 установах. Це дослідження зібрало багато цінної інформації про сприймання і рівень використання онлайн-каталогів. Воно показало, що більше 80% користувачів бібліотек позитивно сприйняли цю нову форму каталогу [18]. Однак вже перші результати опитувань показали, що структура і дизайн онлайн-каталогів не були зроблені з достатнім розумінням пошукової поведінки кінцевих користувачів і це зробило каталоги зручними для висококваліфікованих бібліотекарів, але не для некваліфікованих користувачів. Перше, що хотіли користувачі, – покращення предметного пошуку в онлайн-каталогах, який для них був складним, вони потребували змісту документів, журнальних статей, доданих до бази даних каталогу.

Чарльз Р. Хілдрет на початку 80-х років одним з перших почав висвітлювати результати дослідження електронних бібліотечних каталогів та пошукової поведінки користувачів бібліотек в електронному середовищі. Його діяльність була спрямована на пошук шляхів вдосконалення користувацького інтерфейсу електронних каталогів, оскільки його компоненти на той час були маловивченими. У 1984 році він запропонував класифікацію інтерфейсів OPAC, яка показувала еволюцію електронних бібліотечних каталогів та стала основою для розробки стратегії їх розвитку.

OPAC першого покоління виник завдяки автоматизації традиційних карткових каталогів, через що доступ до бібліографічної інформації спершу був так само обмежений, як і в них. Каталог цього покоління називають прекоординатним, він має ті ж точки доступу, що і традиційний каталог: автор, назва, ідентифікатор документа, іноді предметна рубрика, причому вводити треба фразу, або хоча б її початок, а не будь-яке слово з поля «назви», чи ініціали в полі «автор».

Онлайн каталоги другого покоління називають посткоординатними, їх записи зроблені у MARC-подібних форматах, без анотацій, а точками доступу є ключові слова з поля назви, автора та інших імен, слова з предметних рубрик, коли вони присутні. В цих каталогах можна використовувати команди і логічні оператори. Що стосується користувачів, то в цих каталогах почали застосовувати два рівні взаємодії з користувачем – простий для користувачів з низькою інформаційною культурою, і складніший – для досвідчених користувачів. Перевага системи ключових слів полягає в тому, що вони забезпечують набагато більшу кількість точок доступу, ніж у попередньому поколінні онлайн-каталогів.

Тоді ж Ч. Хілдрет спрогнозував появу третього покоління каталогів, яке має прийти на зміну попередньому, і дозволятиме пошук і за фразою, і за ключовим словом з будь-якого поля [16, 39]. Бібліографічні записи будуть збагачені додатковими керованими і некерованими точками доступу, пошук можна буде вести природною мовою, передбачалася автоматична корекція помилок [16, 39].

OPAC можна розглядати як трьохкомпонентний об’єкт, який має власну структуру, певну функціональність, а також способи взаємодії з користувачем. Перше

покоління OPAC було в основному обмежене структурою файлів, друге покоління більше акцентувало увагу на функціональності, а OPAC третього покоління починається із компонентів взаємодії з користувачем [21].

Після завершення публікації всіх результатів аналізу онлайн-каталогів Рада з бібліотечних ресурсів США спонсорувала нові дослідження з розробки шляхів покращення доступу до онлайн-каталогів, які були завершені на початку 1990-х років XX ст. Дослідники рекомендували: 1) зробити предметний пошук в онлайн-каталогах простішим за допомогою постбулевого ймовірнісного пошуку з автоматичною корекцією орфографії, ранжування термінів, пошуку за усіченою частиною слова, зворотного зв'язку; 2) розширити інформацію про документи для спрощення їх оцінки і вибору через додавання змісту і метаданих; 3) знизити кількість невдалих предметних пошуків шляхом розширення онлайн-каталогу за рахунок повних текстів журнальних і газетних статей, енциклопедій, дисертацій, нормативно-правових документів тощо; 4) вдосконалити пошукові стратегії в онлайн-каталогах через бібліотечні класифікації [18].

Однак в той час ці рішення не були застосовані до електронних каталогів бібліотек США через давню прихильність бібліотекарів до описової каталогізації, в результаті якої створювались описові дані і нетематичні точки доступу; пріоритетність ретроспективної конверсії та інших внутрішніх напрямів роботи перед вдосконаленням користувацького інтерфейсу; неузгодженість досліджень науковців та практичних дій бібліотекарів; зниження фінансування бібліотек, високу вартість АБІС і нездатність їх постачальників контролювати зміни в інформаційно-пошукових технологіях і реагувати відповідним чином для покращення систем [18].

Разом із тим, існувало чітке розуміння того, що одним із головних напрямів розвитку електронних каталогів має стати рух назустріч користувачу. У 1990 р. відбувся Стокгольмський семінар щодо бібліографічних записів, на якому, крім іншого, була відзначена важливість врахування при каталогізації потреб користувачів та розширення спектру засобів їх задоволення. Зокрема було визнано, що продовження тенденції стискання бібліографічного запису до «мінімального рівня» каталогізації вимагає ретельного перегляду зв'язків між окремими елементами даних у записі та потребами користувачів [2]. Було ініційоване дослідження щодо визначення функціональних вимог до бібліографічних записів з врахуванням змін середовища, в якому діяли принципи та стандарти каталогізації, завданнями якого стала розробка чітко визначеної, структурованої моделі для того, щоб пов'язати дані, подані в бібліографічних записах із потребами користувачів, та розробка рекомендацій базового рівня функціональності записів, створених національними бібліографічними агенціями.

У 1997 р. було представлено концептуальну модель «Функціональні вимоги до бібліотечних записів» (FRBR) [15], призначену для опису різних об'єктів і їх взаємозв'язків із завданнями, які виконує користувач, коли звертається до бібліографічних записів. Аналіз вимог до даних, внесених у запис, було зроблено із позиції того, як вони можуть використовуватися користувачем на шляху, який він планує та здійснює, щоб знайти інформацію у бібліографічному записі та потім цю інформацію використати [2]. Модель слугує хорошим інструментом у створенні розширеного доступу до онлайн-каталогів бібліотек та їх контенту з точки зору користувача, що допомагає йому знаходити, ідентифікувати, відбирати і отримувати ресурси.

У 1990-х рр. змінилися ментальні моделі користувачів, їх очікування, поведінка і стратегія при використанні онлайнових бібліотечних каталогів. Користувачі не змінювалися поступово – відбувся великий розрив у ментальності, світобаченні, інформаційній озброєності [6, 21] між ними і тими людьми, які шукали інформацію в карткових каталогах минулого. Марк Пренський називає цей розрив сингулярністю – подією, що змінює все так

кардинально, що абсолютно немає шляху назад. Такою подією стала поява і швидке поширення цифрових технологій в останні десятиліття XX ст. [22].

З'явилася нова генерація користувачів, яких можна розглядати і як замовників послуг, і як споживачів, – усвідомивши можливість альтернатив у наданні інформації, вони поводяться як клієнти і беруть активну участь у виборі постачальника інформації [19]. Як клієнти, вони: чекають і прагнуть більшої персоналізації і миттєвого задоволення потреб; хочуть співпраці і багатозадачності; хочуть вчитися експериментально методом проб і помилок, а не шляхом формального навчання або читання; віддають перевагу нелінійному доступу до інформації; краще сприймають графіку, чим текст; очікують інтуїтивно зрозумілий інтерфейс і зручність [19].

Паралельно із застійними явищами щодо наближення онлайн-каталогів до вимог користувачів в інтернеті в геометричній прогресії зростала кількість веб-сайтів, розроблялися некомерційні пошукові системи. У 1998 р. було засновано компанію Google, місією якої від початку створення було організувати всю інформацію світу, зробивши її доступною та зручною для використання. У 2004 р. було сформовано десять базових принципів цієї компанії, головним з яких став принцип, незмінний до цих пір, – «В першу чергу – користувач» [4]. При цьому наголошується, що «працюючи над новими продуктами, ми прагнемо зробити їх саме такими, якими їх хочете бачити ви», «навіть якщо ви точно не знаєте, що потрібно знайти, пошук відповіді в Інтернеті – це наша турбота, а не ваша. Ми стараємося передбачити невисловлені потреби і задовольнити їх, пропонуючи продукти і послуги нового покоління» [4].

Така клієнтоорінтована стратегія призвела до того, що поступово відправною точкою пошуку інформації для більшості користувачів стала пошукова система Google, практично витіснивши онлайн-каталоги бібліотек з інформаційного простору. Простий і інтуїтивно зрозумілий пошук через Google став еталоном пошукової стратегії для користувачів. У його результатах пошуку найголовніша, елементарна і легка для розуміння інформація про предмет пошуку розташована у верхній частині списку. В цьому переліку, зокрема, статті з Вікіпедії, які дають початкові знання про предмет пошуку, його альтернативні назви, історію, структуру, вигляд тощо, рекомендують електронні та друковані джерела для отримання додаткової інформації.

Google та інші веб-пошукові системи дають недосвідченим користувачам базові знання з теми, які стають стартовими для подальшого пошуку інформації. Разом з тим, вони задовольнять потреби науковців, спеціалістів у повних текстах документів, які замість того, щоб відвідувати приміщення бібліотек, знайти і взяти там книгу, залишаються вдома чи на робочих місцях і отримують повні тексти одним натисканням кнопки. Таким чином, пошук в інтернеті, як правило, відповідає принципу застосування найменших зусиль для різних категорій користувачів.

Ще в 1966 р. XX ст. В. Розенберг сформулював положення, що основним параметром для проектування будь-якої інформаційної системи (в першу чергу йшлося про промислові ІПС) повинна бути простота використання, а не кількість наданої інформації, і якщо організація хоче мати високий рівень використання інформації, то повинна пріоритет надавати легкості доступу [23]. Томас Мен, бібліотекар Бібліотеки Конгресу США, називає такий ефект «правило найменшого зусилля», відзначаючи, що більшість дослідників (зокрема, науковці) проявлять схильність до використання легкодоступного джерела, навіть якщо це джерело низької якості і далі, швидше за все, залишаться задоволені тим, що їм було легко знайти, в порівнянні з використанням джерел більш високої якості, робота з якими вимагає від них більших зусиль. Як правило, люди віддають перевагу легкості доступу перед якістю змісту, коли вибирають собі джерело або канал інформації [17, 92].

Високі очікування веб-компетентних клієнтів та сервіси веб 2.0, які закцентовані з одного боку, на персоналізації та індивідуалізмі, з іншого – на творчій

взаємодії та обміні, спонукали бібліотекарів переосмислити і перебудувати свої послуги та технології, зокрема електронні каталоги, перш за все шляхом виявлення і розуміння потреб і поведінки користувачів бібліотек, що привело до розвитку більш орієнтованих на користувачів каталогів нового покоління (next-generation library catalogs), каталогів веб 2.0 чи, іншими словами, соціально-орієнтованої моделі каталогів (social OPAC). Така модель передбачає розширення функціональних можливостей каталогів і надання на їх базі доступу до більш різноманітного змісту, зокрема анотацій, змісту збірників, зображення обкладинок, рецензій, коментарів користувачів, рекомендованої літератури, рейтингових оцінок читачів, повних текстів документів тощо [5, 176]. Зарубіжні бібліотеки вже давно додають до бібліографічних описів згадану вище інформацію, адже автоматизовані технології дозволяють збільшувати обсяг інформації в кожному бібліографічному записі каталогу.

Відома точна дата народження онлайн-каталогу нового покоління – січень 2006 р., коли в бібліотеці Державного університету Північної Кароліни (США) була встановлена система Endeca, – результат співпраці бібліотечних фахівців університету Північної Кароліни з компанією «Endeca Technologies», яка займалася технологіями інформаційного пошуку [3, 65].

Найвідомішою тенденцією веб 2.0 є взаємодія користувачів у створенні контенту на сайті. Успішні експерименти в інтернеті, такі як Вікіпедія, показують, що колективні знання мільйонів користувачів можуть створювати ресурси, які є більш повними, ніж традиційні довідкові джерела, створені невеликою групою експертів. Так званий «колективний розум» розуміється як здатність групи знаходити більш ефективне вирішення завдання, чим найкраще індивідуальне вирішення в цій групі. Також цей термін відноситься до здатності мережевих інформаційно-комунікаційних технологій розширювати загальний фонд соціального знання шляхом одночасного розширення можливостей для взаємодії між людьми [14, 52].

Досі каталоги спиралися на знання невеликої групи фахівців, але розвиток інтернет-технологій відкриває нові можливості бібліотекам для використання колективного розуму. Однак в сучасних бібліотечних електронних каталогах відсутні механізми збору знань користувачів бібліотеки. А тим часом рейтинги користувачів, відгуки, коментарі, теги тощо можуть стати об’єктом співпраці користувачів і бібліотекарів, додатковими метаданими каталогу. Проте існує ряд проблем, які стримують процес соціальної каталогізації.

Проблема з колективним розумом полягає в тому, що він успішно існує тільки тоді, коли участь у вирішенні завдання буде брати участь певна критична маса людей. Деякі дослідники, однак, стверджують, що бібліотечні спільноти занадто малі, щоб досягти критичної маси, необхідної для ефективної взаємодії. Крім того, вважається, що бібліотеки «запізнилися» із впровадженням користувацького контенту, і люди вже сприйняли Amazon та інші подібні сайти як популярні місця для читання, тегування і написання аматорських рецензій. Ще однією перепоною є мотивація користувачів до активної участі в розробці бібліотечного каталогу – чи готові користувачі допомогти альтруїстично бібліотеці підвищити рівень свого каталогу, чи вони будуть брати участь у соціальній каталогізації тільки тоді, коли матимуть особисті мотиви [20].

Наукова новизна полягає в тому, що вперше в українському бібліотекознавстві досліджено технологічну еволюцію онлайн-каталогів та означені сучасні вимоги до цих сервісів в контексті клієнтоорієнтованості та технологій веб 2.0.

Висновки. Фактично зараз на цьому поточному етапі автоматизації бібліотек, всі зусилля мають бути зосереджені на розробці і розгортанні інтерфейсів електронних каталогів, які якнайкраще підходять для задоволення очікувань нинішнього покоління веб-компетентних користувачів. Вдосконалення пошукових інструментів має бути спрямоване не на співробітників бібліотеки, а використовуватися, щоб зламати бар'єри, з якими стикаються

користувачі, коли намагаються орієнтуватися в різнорідних ресурсах бібліотеки і веб-сайтах. Але бар'єри, які розділяють користувачів і каталоги, не зникнуть, доки архітектура сучасної АБІС, орієнтована на виробничий процес, перешкоджатиме кооперації користувача і каталогу. Еволюційним вирішенням цієї проблеми може бути реконструкція АБІС шляхом зміни її архітектури на таку, що орієнтована на користувача.

Список використаних джерел

1. Бруй О. Не база даних, а пошуковик: як виглядає сучасний Зведений каталог для бібліотек. 2021. URL : https://chytomo.com/ne-baza-danykh-a-poshukovyk-iak-vyhliadaie-suchasnyj-zvedenyj-kataloh-dlia-bibliotek/ (дата звернення: 16.03.2021).
2. Бруй О. Сутності бібліографічних записів: за матеріалами Звіту дослідницької групи IFLA з Функціональних вимог до бібліографічних записів (FRBR). 2008. URL : http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/93 (дата звернення: 16.03.2021).
3. Дедик П. Е. Новые возможности доступа к ресурсам зарубежных библиотек: каталоги нового поколения. *Научные и технические библиотеки*. 2013. № 2. С. 65–84.
4. Десять базових принципов Google. 2004. URL : https://www.google.com/intl/ru/about/company/philosophy/ (дата обращения: 19.03.2021).
5. Елисина Е. Ю. Электронные услуги библиотек. Санкт-Петербург, 2010. 304 с.
6. Кучай О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів у вищих навчальних закладах Польщі засобами мультимедійних технологій : дис. … доктора пед. наук. Черкаси, 2016. 516 с.
7. Литвинова Н. Н. Организация единой точки доступа к ресурсам библиотеки: поиск вариантов реализации. *Наука и научная информация*. 2018. Т. 1, № 1. С. 60–66.
8. Скарук Г. А. Возможности поиска по классификационным индексам в электронном каталоге. *Научные и технические библиотеки*. 2016. № 3. С. 19–29.
9. Скарук Г. А. Электронный каталог как объект оценки качества. *Библиосфера*. 2018. № 2. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnyy-katalog-kak-obekt-otsenki-kachestva (дата обращения: 05.07.2021).
10. Сукиасян Э. Карточные или электронные? *Библиотека*. 2010. № 1. С. 14–17.
11. Сукиасян Э. Р. Практика каталогизации: повседневные проблемы и пути их решения. Статья 3. *Научные и технические библиотеки*. 2011. № 2. С. 79–83. URL: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2011/2/ntb_2_9_2011-sukiasyan.pdf (дата обращения: 28.04.2021).
12. Сукиасян Э. Р. Электронные каталоги. Пять лет спустя. *Каталогизация и классификация. Электронные каталоги и автоматизированные библиотечные системы* : избр. ст. Санкт-Петербург, 2010. С. 466–473.
13. Borgman C. Why are Online Catalogs Still Hard to Use? 1996. URL : https://pantherfile.uwm.edu/mux/www/sois110/details/materils/borgman1.pdf (accessed: 02.04.2021).
14. Flew T. New Media: an introduction. 3rd edition. Melbourne: Oxford University Press, 2007. 320 p.
15. Functional Requirements for Bibliographic Records. *IFLA*. 1997. URL : http://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records (accessed: 02.04.2021).
16. Hildreth C. R. Pursuing the ideal: generations of online catalogs. *Online catalogs, online reference – converging trends :* Proceedings of a LITA Preconference, June 23-24 1983, Los Angeles. American Library Association, 1984. P. 31–56.
17. Mann Th. Library Research Models. New York : Oxford University Press, 1993. P. 91–93.
18. Markey K. The Online Library Catalog. Paradise Lost and Paradise Regained? *D-Lib Magazine*. January/February 2007. Vol. 13, № 1/2. URL : http://www.dlib.org/dlib/january07/markey/01markey.html (accessed: 02.04.2021).
19. Merčun T., Žumer M. New generation of catalogues for the new generation of users : a comparison of six library catalogues. 2013. URL : http://oddelki.ff.uni-lj.si/biblio/oddelek/osebje/dokumenti/MercunZumer08_New_generation_of_catalogues_for_the_new_generation_of_users.pdf (accessed: 07.04.2021).

20. Nitig C. LibraryThing and the Library Catalog: Adding Collective : [A Workshop on Next Generation Libraries]. 2007. URL : http://www.carl-acrl.org/ig/carlitn/9.07.2007/LTFL.pdf (accessed: 01.04.2021).

21. Online public access catalogues. URL : http://sigir.org/files/museum/pub-28/7.pdf (accessed: 04.04.2021).

22. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. 2001. URL : http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf (accessed: 15.04.2021).

23. Rosenberg V. The Application of Psychometric Techniques to Determine the Attitudes of Individuals toward Information Seeking. 1966. URL : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:n9LEqPh2SjkJ:www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/637713.pdf (accessed: 07.04.2021).

References

1. Bruj O. (2021). Not a database, but a search engine: what a modern Consolidated catalog for libraries looks like. URL : https://chytomo.com/ne-baza-danykh-a-poshukovyk-iak-vyhliadaie-suchasnyj-zvedenyj-kataloh-dlia-bibliotek/. [in Ukrainian].

2. Bruj O. (2008). Essences of bibliographic records: based on the IFLA Research Group Report on Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR). URL : http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/93. [in Ukrainian].

3. Dedik P. Ye. (2013). New opportunities to access the resources of foreign libraries: a new generation of catalogs. *Nauchnye i tekhnicheskie biblioteki*. № 2. 65–84. [in Russian].

4. Ten basic principles of Google. (2004). URL : https://www.google.com/intl/ru/about/company/philosophy/. [in Russian].

5. Yelisina Ye. Yu. (2010). Electronic library services. Sankt-Peterburg. 176. [in Russian].

6. Kuchaj O. V. (2016). Theoretical and methodological principles of training future primary school teachers in higher educational institutions of Poland by means of multimedia technologies : dys. … doktora ped. nauk. Cherkasy. 516. [in Ukrainian].

7. Litvinova N. N. (2018). Organizing a single access point to library resources: finding implementation options. *Nauka i nauchnaya informaciya*. T. 1, № 1. 60–66. [in Russian].

8. Skaruk G. A. (2016). Search capabilities by classification indexes in the electronic catalog. *Nauchnye i tekhnicheskie biblioteki*. № 3. 19–29. [in Russian].

9. Skaruk G. A. (2018). Electronic catalog as an object of quality assessment. *Bibliosfera*. № 2. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnyy-katalog-kak-obekt-otsenki-kachestva. [in Russian].

10. Sukiasyan Eh. (2010). Card or electronic? *Biblioteka*. № 1. 14–17. [in Russian].

11. Sukiasyan Eh. R. (2011). Cataloging practice: everyday problems and ways to solve them. Article 3. *Nauchnye i tekhnicheskie biblioteki*. № 2. 79–83. URL: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2011/2/ntb_2_9_2011-sukiasyan.pdf. [in Russian].

12. Sukiasyan Eh. R. (2010). Electronic catalogs. Five years later. *Katalogizaciya i klassifikaciya. Ehlektronnye katalogi i avtomatizirovannye bibliotechnye sistemy* : izbr. st. Sankt-Peterburg. 466–473. [in Russian].

13. Borgman C. (1996). Why are Online Catalogs Still Hard to Use? URL : https://pantherfile.uwm.edu/mux/www/sois110/details/materils/borgman1.pdf. [in English].

14. Flew T. (2007). New Media: an introduction. 3rd edition. Melbourne : Oxford University Press. 320. [in English].

15. Functional Requirements for Bibliographic Records. (1997). *IFLA*. URL : http://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records. [in English].

16. Hildreth C. R. (1984). Pursuing the ideal: generations of online catalogs. *Online catalogs, online reference – converging trends* : Proceedings of a LITA Preconference, June 23-24 1983, Los Angeles. American Library Association, 1984. 31–56. [in English].

17. Mann Th. (1993). Library Research Models. New York : Oxford University Press. 91–93. [in English].

18. Markey K. (2007). The Online Library Catalog. Paradise Lost and Paradise Regained? *D-Lib Magazine*. Vol. 13, № 1/2. URL : http://www.dlib.org/dlib/january07/markey/01markey.html. [in English].

19. Merčun T. & Žumer M. (2013). New generation of catalogues for the new generation of users: a comparison of six library catalogues. URL : http://oddelki.ff.uni-lj.si/biblio/oddelek/osebje/dokumenti/MercunZumer08_New_generation_of_catalogues_for_the_new_generation_of_users.pdf. [in English].

20. Nitig C. (2007). Library Thing and the Library Catalog: Adding Collective : [A Workshop on Next Generation Libraries]. URL : http://www.carl-acrl.org/ig/carlitn/9.07.2007/LTFL.pdf. [in English].

21. Online public access catalogues. URL : http://sigir.org/files/museum/pub-28/7.pdf. [in English].

22. Prensky M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. URL : http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf. [in English].

23. Rosenberg V. (1966). The Application of Psychometric Techniques to Determine the Attitudes of Individuals toward Information Seeking. URL : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:n9LEqPh2SjkJ:www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/637713.pdf. [in English].

Стаття надійшла до редакції 10.02.2021
Отримано після доопрацювання 11.03.2021
Прийнято до друку 17.03.2021

УДК 021.1:004
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238782

Цитування:
Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56.

Ivashkevych O. (2021). Digital transformation (digitalization) of libraries in Ukraine: current state and perspectives. Library science. Record Studies. Informology. 2, 50–56 [in Ukrainian].

Івашкевич Ольга Валеріївна,
аспірантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
iem240377@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-6839-7855

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Мета роботи. *Визначення та виокремлення ролі цифрової трансформації (цифровізації) для бібліотек в довгостроковій перспективі: ефективність та проблеми.* ***Методологія*** *дослідження. У процесі дослідження застосовано наукові методи аналізу, синтезу, узагальнення цифровізації бібліотечної галузі та визначений вплив на формування новацій моделей відносин бібліотека-користувач з врахуванням цивілізаційних викликів сьогодення.* ***Наукова новизна*** *дослідження полягає в аналізі онлайн-перспектив в роботі бібліотечної галузі з акцентом на ключових аспектах динаміки цифрової трансформації: нові мобільні (електронні) додатки, сервіси, застосування в роботі шерінгових моделей. Обґрунтувано подальші ключові вектори та визначені конкретні найпроблемніші питання цифрової трансформації бібліотек.* ***Висновки.*** *В результаті дослідження були розглянуті сьогоденні кроки по цифровізації в бібліотеках, особливості використання платформ, сервісів віртуального середовища та шерінгових продуктів. Досліджено тенденції щодо подальших кроків у нарощенні темпів цифровізації. Доведено: практика цифровізації бібліотек є особливо актуальною у період COVID-пандемії, що сприяє загальнодоступності інформації, самоосвіті, а також доступу до передових технологічних напрацювань, трансформації бібліотек з врахуванням запитів, згідно теорії поколінь, формуванню нового цифровізаційного фокусу бібліотечних практик та модифікації бібліотечної діяльності.*

Ключові слова: *цифрова трансформація, динаміка та аспекти цифровізації, шерінгові платформи, сервіси, інформаційні технології, проблематика цифрової трансформації бібліотек.*

© Івашкевич О. В.

Ivashkevych Olga,
graduate student of the
National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

DIGITAL TRANSFORMATION (DIGITALIZATION) OF LIBRARIES IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PERSPECTIVES

The purpose of the article *is to define and highlighting the role of digital transformation (digitalization) for libraries in the long run: efficiency and problems.* ***Methodology.*** *In the process of research scientific methods of analysis, synthesis, generalization of digitalization of the library industry are applied and the influence of digitalization on the formation of innovations of models of relations library-user taking into account today's civilizational challenges is determined.* ***The scientific novelty*** *The research consists in the analysis of online perspectives in the work of the library industry with an emphasis on key aspects of the dynamics of digital transformation (digitalization): new mobile (electronic) applications, services, application of sharing models. Further key vectors are substantiated and specific most problematic issues of digital transformation of libraries are identified.* ***Conclusions.*** *As a result of the research, today's steps on digitization in libraries, features of the use of platforms, virtual environment services, and sharing products were considered. The tendencies concerning the further steps in the increase of rates of digitalization are investigated. Proved: the practice of digitalization of libraries is especially relevant during the COVID pandemic period, which contributes to public access to information, self-education, as well as access to advanced technological developments, the transformation of libraries taking into account requests, according to generation theory, formation of new digitalization focus of library practices and modifications of library activities.*

Key words: *digital transformation, dynamics and aspects of digitalization, sharing platforms, services, information technologies, problems of digital transformation of libraries.*

Актуальність теми дослідження. У пріоритетній діяльності бібліотечної справи в Україні до 2025 р., а саме: «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», які схвалені Кабінетом Міністрів України, фігурує «Модернізація матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек», що є однією із стратегічно аргументованих напрямків для розвитку галузі [6]. Проте існує низка актуальних проблем, що гальмують процеси модернізації та послідовного, посиленого розвитку публічних бібліотек України, зокрема цифрової трансформації бібліотечної галузі, що не відповідає всім сучасним запитам суспільства та специфічним змінам в роботі, з врахуванням періодичних локдаунів, пов’язаних з пандемією COVID-19. Вирішити цю ситуацію допоможе, перш за все, посилений розвиток цифрової інфраструктури, цифрова трансформація інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічним підґрунтям дослідження став чималий пласт публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців щодо різних аспектів цифрової трансформації: створення, становлення, розвиток, пріоритетність та подальші актуальні зміни, з врахуванням цивілізаційних поштовхів, в бібліотечно-інформаційному середовищі. Різноманітні аспекти забезпечення цифрової трансформації бібліотек країни на засадах цифровізації галузі досліджують О. Воскобойнікова-Гузєва [1], Т. Гранчак [2], В. Копанєва [7], Є. Кухарчук [8], В. Попик [11, 15] та ін. Ці дослідження актуальні не лише як багатоаспектні наукові напрацювання, дослідження сучасного стану аналізованої проблеми, а є підвалиною прогресивності щодо модифікації інформаційно-комунікаційного середовища вітчизняних бібліотек для визначення подальших трансформаційних обріїв цифровізації публічних бібліотек України.

У статті розглядається динаміка цифрової трансформації інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек України за допомогою цифровізації з врахуванням специфіки роботи в період пандемії.

Мета статті – визначення конкретних проблем та обґрунтування подальших перспектив на шляху цифровізації в публічних бібліотеках України.

Цифрова трансформація (цифровізація)

країни – це цілеспрямований, систематичний, покроковий перехід інформаційного поля на цифрові технології, низка заходів на рівні держави, які комбінують всі сфери життя суспільства [12]. Конверсія бібліотечної галузі з метою забезпечення найефективнішої взаємодії, симбіозу віртуального і фізичного світів є новою віхою та адаптацією бібліотечних установ до викликів сьогодення, проекцією залучення в технологічне новаторство користувача без будь-яких обмежень з урахуванням мінливих умов у період пандемії.

Спрямованість на івенти, проекти щодо впровадження, перетворення, коректування та зміну сутності домінантності в роботі бібліотек повинна визначатися, з одного боку, цивілізаційними викликами, з іншого боку – загальнодержавною економічною політикою, що враховує особливості процесів розвитку країни, відповідну специфіку форм і методів галузі з подальшими онлайн-перспективами.

17 січня 2018 р. уряд ухвалив «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр.», ключовими напрямками якої є розвиток цифрової інфраструктури: всю територію України планують покрити широкосмуговим інтернетом, а також провести цифровізацію освітніх процесів [4].

В Україні від вересня 2019 р. почало діяти Міністерство цифрової трансформації, яке реалізує державну політику у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян [4].

11 січня 2020 р. Міністерство цифрової трансформації України та Українська бібліотечна асоціація оголосили про початок співпраці [4]. Зокрема, близько 6 000 бібліотек по всій країні долучаться до національної кампанії з цифрової грамотності «Будь на часі!» та популяризуватимуть інформацію про проєкт «Дія. Цифрова освіта», мета якого навчити цифровій грамотності 6 мільйонів українців за три роки [5]. Бібліотеки стануть першими хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта» і нададуть всім охочим доступ до безкоштовного навчання на національній онлайн-платформі [9]. Так, про курси з цифровізації в тестовому режимі писав в 2020 р. Укрінформ: «21 січня ми запустили в тестовому режимі https://osvita.diia.gov.ua.» [14].

28.09-09.10.2020 р. відбулась навчання за програмою підвищення кваліфікації для працівників бібліотечних установ «Діджиталізація бібліотечної справи: інструменти та методи реалізації» [3]. Були розглянуті питання цифрової трансформації бібліотек, персоналізації обслуговування користувачів, використання інформаційних технологій, проєктного менеджменту в бібліотечній діяльності, питання інформаційної та цифрової грамотності користувачів, супроводження наукової діяльності та роботі з відкритими освітніми ресурсами [3].

Цифрова трансформація, що означає буквально «оцифровування» і у широкому сенсі – перехід інформаційного поля на цифрові технології, тобто те, що відбувається зараз, зміни в усіх сферах суспільного життя, пов’язані з використанням цифрових технологій, де споживачами цифрових технологій виступають усі — держава, бізнес, громадяни [12]. Діджиталізація іноді вживається на позначення конкретного акту переведення певної інформації з аналогового у цифровий формат для її легшого подальшого використання на сучасних електронних дівайсах [12].

Цифровізація (більш вузьке поняття) – проникнення або впровадження цифрових технологій [12]. Тобто взаємодія віртуального та фізичного, створення кіберфізичного простору (наповнення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами) та організація електронно-комунікаційного обміну між ними.

Цифрова трансформація містить ряд ключових аспектів: зовнішня комунікація – необхідне переосмислення моделі вибудовування відносин бібліотека-користувач. Модель відносин, коли бібліотека створює зручний для себе продукт, а потім намагається переконати користувача, що саме це йому потрібно неефективна. Потрібно готувати продукт під конкретну категорію, потреби, ситуацію споживання, а для цього необхідні відповідні процеси комунікації (володіння інформацією про потреби, орієнтир на користувача, обов’язково, на кожному з етапів взаємодії)

та розуміння, що ця трансформація не одноразова; відмова не тільки від застарілих технологій, які споживають ресурси і «заморожують» бібліотеки, а і від старих схем дій; бережливість і оптимізація бібліотечних процесів (час, ресурси, працівники); використання штучного інтелекту, що дозволяє приймати рішення в ситуації з неповною і несиметричною інформацією; підготовка співробітників до змін робочих процесів, нових технологій; креативність, перетворення «класичного» бібліотекаря у «драйвера» подальших змін (в умовах локдауну з'явився формат віддаленої роботи), що вміє мислити творчо, має достатньо знань і навичок для прийняття ефективних рішень; нові поштовхи до варіації отримання раніше недоступних фінансових надходжень.

Процес цифрової трансформації вже давно триває у бібліотеках України: відбуваються зміни у «класичному» бібліотечному обслуговуванні. Бібліотеки активно оцифровують, розширюють колекції і обсяги книжкового зібрання, надаючи онлайн доступ для їх скачування. Цифровізація в бібліотеках надає можливість створення електронного каталогу книжкового фонду; впровадження електронного читацького квитка (пошук і замовлення документів на своє ім'я, конфіденційність власних книжкових замовлень; автоматизація звернень через е-каталог в режимі 24/7 без черг і очікувань); автоматизоване обслуговування та ведення бібліотечної статистики користувачів; функціональні чат-боти на платформі програмного забезпечення Telegram; безкоштовні мобільні додатки на платформі GooglePlay; сучасні бібліотечні сайти; власні спільноти у соцмережах Facebook та Instagram; бібліотечні тематичні блоги; медіапродукти (буктрейлери, відеопрезентації для соціальних мереж); створення каналів на Ютубі; інтернет-центри, які безкоштовно надають різні послуги (доступ до мережі інтернет, зони вільного Wi-Fi; навчання комп'ютерної грамотності; супровід та адміністрування питань оплати за житлово-комунальні послуги; спілкування у соціальних мережах; замовлення залізничних та авіаквитків; електронний запис у дитячий садок; доступ до навчальних та методичних ресурсів; підготовка до ЗНО; доступ громадян до інформації органів державної влади та його віртуальних сервісів – блогів, онлайн-портал державних послуг «Дія»; користування різноманітними цифровими ресурсами: електронна пошта, онлайн-трансляції, сервіси Zoom, Google Meet, голосовий асистент Cortana, та ін.).

У результаті цифровізації відбувається цілісне переосмислення моделі бібліотечної діяльності, трансформація всіх процесів і перехід до використання нових інструментів (гаджетів), розширення бібліотечних послуг та сервісів. Крім того, можливість вільного доступу до фонду: відкритість для користувачів (книжки з спеціальним чіпом, наявність захисних воріт в бібліотеках, які запобігають крадіжкам, автоматів для самостійного повернення та забирання книжок); аудіогіди чи мобільні додатки доповненої реальності (AR); анімовані постери, подібні до гіфок; плазмові монітори чи інформаційні довідники нового типу; усе більше уваги приділяється соцмережам, спілкуванню з аудиторією в режимі онлайн.

Інтерактивні засоби розширюють обрії можливостей і бібліотеки (ресурси онлайн-спільнот, як Skillshare, бізнес-плани на платформі Kiva, онлайн-портал державних послуг Дія, Дія 2.0.) і користувача (наприклад, сервіси з шерінгу – спільного використання).

На Форумі видавців у Львові (2019 р.) презентовано цифровий проект Українського інституту книги (УІК) — «Українська цифрова бібліотека» (УЦБ) [13]. Новий електронний додаток надає можливість українцям читати сучасні книжки на смартфонах – це комфортно, легально, там, де їм зручно, а для видавців це ще один канал поширення своїх видань [13]. УЦБ — це не магазин, де книжки продаються, на кшталт Amazon. Права власності залишаються у видавців, до читачів та до УІК не переходять, бо він лише надає майданчик для читання [13]. Книжки (текстові і аудіоваріанти) захищені від копіювання та несанкціонованих змін. Охочі матимуть змогу читати сучасну літературу через мобільні додатки для Android та iOS. Така послуга платна, але поки що за українських читачів платитиме держбюджет (видавці отримують компенсацію). Цифровий продукт покликаний надати рівний доступ до літератури всім категоріям громадян країни без будь яких обмежень.

У зв'язку із нинішньою ситуацією пандемії та періодичними локдаунами, робота у віртуальному просторі з достатньо варіативними прикладами успішної роботи є вкрай актуальною: онлайн-тренінги, онлайн-діалоги, онлайн-майстер-класи, відеоконференції, вебінари, блоги з різноманітними рубриками, конкурси, акції, розіграші, проекти, курси (безкоштовні і платні), вебогляди; онлайн-сервіси (інструменти) для бібліотекарів — це програми, які не вимагають встановлення на комп'ютер і працюють на віддаленому сервері («в хмарі»); підручники з практичної медіаграмотності для бібліотек, де є розробки занять та вправ, які можуть бути використані під час бібліотечних медіауроків, занять медіаклубів, гуртків, наприклад юних журналістів тощо; збірники практичних інструментів дизайн-проєктів з методами дизайн-мислення пристосованими до умов бібліотек, завдяки розумінню потреб постійних користувачів та залученню нових; різноманітні портали, такі як «Портал медіаосвіти та медіаграмотності»: http://medialiteracy.org.ua [10]; різноманітні платформи, як Prometheus— платформа масових відкритих онлайн-курсів, перший та найбільший проект безкоштовної освіти для всіх та кожного в Україні: https://prometheus.org.ua/about-us/ (пропонуються курси: «Цифрові комунікації у глобальному просторі»; «WORD та EXCEL: інструменти і лайфхаки»; «Медіаграмотність: практичні навики» тощо) [10]; різноманітні програми, як House of Europe («Дім Європи») — програма, що створена з метою підтримки професійного та творчого обміну між українцями та їхніми колегами в країнах ЄС і фокусується на культурі та креативному секторі, освіті, медицині, соціальному підприємництві, медіа та роботі з молоддю. House of Europe надає стипендії для працівників сфери культури та креативних індустрій, аби підтримати під час пандемії (https://bit.ly) [10]. Отже, на умовах абонементу бібліотека може надавати зручні форми навчання в його різних формах (уроки, курси, лекції, семінари, консультації, тренінги та ін.) з використанням різноманітних сервісів, як то Kahoot, Mentimeter, Cortana та ін., що не дає карантинних або інших обмежень (просторових, часових, фізіологічних, фінансових).

Сервіс Kahoot допоможе провести контрольні роботи, зрізи знань, тести (запропонувати варіанти готових тестів також і на англійській мові), оцінювання (у т.ч. і в ігровій форм); створити та оформити опитування з будь-якої теми (додати фото, малюнки, відео чи графік); увімкнути на сайті режим усіляких бонусів та багато ін. [16].

Сервіс Microsoft Cortana — віртуальний голосовий помічник з елементами штучного інтелекту, що заміняє стандартну пошукову систему і може викликатися натисканням кнопки «Пошук» [16]. Потрібний запит можна як надрукувати вручну, так і задати голосом. При бажанні Cortana можна дати доступ до особистих даних, які вона використовує для передбачення потреб користувача. Віртуальний асистент не позбавлена почуття гумору: вона може підтримувати бесіду, співати пісеньки і розповідати анекдоти, заздалегідь нагадує про заплановану зустріч, дні народження та інші важливі події [16].

Впровадження будь-яких нових технологій, зокрема цифрових — тривалий процес, який, безумовно, несе для людства невідомі ще виклики та небезпеки. Цифрова трансформація (цифровізація) бібліотек в Україні викликала низку важливих проблем, які потребують коректування й вирішення. Їх зазвичай об'єднують у три групи: соціально-економічні, техніко-організаційні та природні – це у т.ч. усунення недоліків, властивих законодавству про оцифровування, прийняття відповідних законів, норм, стандартів, а також форм адміністративного та громадського контролю за їх виконанням; вирішення питання про те, яка ж частина оцифровуваного контенту є вільною в доступі, а яка платною (оцифровуваний контент є джерелом прибутку для багатьох креативних індустрій); запобігання загрозам в інформаційно-комунікаційній сфері – кіберзлочинність; матеріальне та економічне стимулювання, заохочення, система пільг та компенсацій за несприятливі умови праці бібліотечним працівникам; передбачення пільг або інших форм стимулювання для вступу на другу вищу освіту для бібліотечних працівників; врахування специфіки закладу для організації форм виробництва, праці, управління, винахідництва, раціоналізації, та перспектив

технологічних процесів; питання навчання та інструктажу щодо відповідних пристроїв та предметів праці, їх продуктів (сировина, матеріали, готові вироби, як наприклад робота з принтером 3D та витратними матеріалами); розробка законодавчо закріплених послуг та правил видання на умовах оренди різних пристроїв, засобів праці. Крім того, оцифровування та збереження інформації не може бути забезпечене лише державним фінансуванням, потрібно залучати додаткові фінансові масиви з інших недержаних джерел для стабільності фінансової підтримки, особливо, коли йдеться про проекти некомерційного спрямування. Розширення цифрового сервісу, індивідуалізація багатьох видів послуг підвищили загрозу шахрайства з боку користувачів або провайдерів, що вимагає постійної уваги держави: підвищення рівня захисту електронних систем, баз даних; розвиток криптографії і технологій аутентифікації особи; захист каналів передачі інформації, серверів, безпеку діяльності електронних майданчиків; розробка і фінансування державних програм з дослідження та застосування технології блокчейн – захист суб'єктів обміну інформацією від загрози розкриття конфіденційної інформації й забезпечення достовірності отриманої інформації; старіння технічних засобів, і, як наслідок, наявність проблеми їх утилізації та ін.

Висновки. Розглянувши основні цифрові технології, які змінюють сутність бібліотеки в хай-тек еру, зазначимо: бібліотека на практиці переосмислює свою місію в суспільстві, трансформується в інтелектуальний центр і технологічний хаб, і мова йде вже не тільки про вільний доступ до інформаційних ресурсів, а до останніх технологічних напрацювань, отримання навичок і можливостей займатися колективним новаторством.

Наведені трансформаційні процеси і зміни в державі та суспільстві, Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року поставили на порядок денний питання: домінантності в роботі бібліотеки; створення інноваційних проектів зорієнтованих на модернізацію фізичних просторів для комфортного середовища; розширення межі трансформаційних змін - використання та розробка нових інтерактивних засобів (сервісів, технологій) у бібліотеці, як закладу можливостей, відповідно і варіативність послуг для різних верств суспільства; ліквідація фізичних або інших обмежень; актуальність бібліотек для громади; практичний внесок галузі у цивілізаційних прогрес.

Список використаних джерел

1. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Соціокомунікаційна діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 12-17.

2. Гранчак Т. Ю. Орієнтири розвитку бібліотек у середовищі покоління Z. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. Вип. 3. С. 20-35.

3. Діджиталізація бібліотечної справи: інструменти та методи реалізації. Бібліотека Сумського державного університету. URL: https://library.sumdu.edu.ua/. (дата звернення: 13.12. 2020).

4. Діджиталізація в Україні: електронне врядування та держпослуги. URL: http://week.dp.gov.ua/. (дата звернення: 12.12.2020).

5. 10 нових електронних послуг: державний сервіс "Дія" отримав масштабний "апгрейд". URL: https://www.epravda.com.ua/. (дата звернення: 18.12.2020).

6. Кабінет Міністрів України Розпорядження від 23 березня 2016 р. № 219-р Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/. (дата звернення: 16.12.2020).

7. Копанєва В. О. Концептуальна модель бібліотеки в середовищі цифрової науки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 4. С. 6-13.

8. Кухарчук Є. О. Поглиблення взаємодії бібліотеки з цифровою наукою: організаційно-методичні засади / Є. О. Кухарчук, В. О. Копанєва. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 60. С. 177-187.

9. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. URL: https://thedigital.gov.ua/. (дата звернення: 14.12.2020).

10. Петелько Т. М. Час професійної освіти. Набуваємо знання, ділимося досвідом, зростаємо разом: вебогляд. *Одеська обласна бібліотека для юнацтва ім. В. В. Маяковського*. Одеса, 2020.24 с.

11. Проблеми суспільної безпеки в процесі розвитку соціальних мереж: монографія / В. І. Попик, В. М. Горовий, О. С. Онищенко, А. В. Матвійчук, О. В. Ворошилов, Л. М. Галаган, С. В. Горова, Ю. М. Половинчак, З. О. Пономаренко, О. В. Воскобойнікова-Гузєва. Київ: НБУВ, 2015. 202 с.

12. Словник сучасної української мови та сленгу «Мислово» визначив слово 2019 року. URL: http://myslovo.com/. (дата звернення: 13.12.2020).

13. Трегуб Г. Мовою пікселів та байтів. URL: https://www.pressreader.com/. (дата звернення: 12.12.2020).

14. Укрінформ Мультимедійна платформа іномовлення України и по всій Україні приєдналися до курсів цифровізації. URL: https://www.ukrinform.ua/. (дата звернення: 14.12.2020).

15. Цифрові бібліотечні ресурси та сервіси підтримки наукових досліджень: сучасні підходи та роль у науковій комунікації: аналітична записка / Лобузіна К.В., Дубровіна Л.А., Гарагуля С.С., Горовий В. М., Коновал Л. В., Лобузін І. В., Горєва В. В., Кіраль С. С., Ковальчук Г. І., Костенко Л. Й., Попик В. І., Яременко Л. М.; відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ: НБУВ, 2020. 60 с.

16. Microsoft Mentimeter. Microsoft Cortana. URL: https://uk.wikipedia.org/. (дата звернення: 16.12.2020).

References

1. Voskoboynikova-Huzieva, O.V. (2016). Sociocommunication activity of leading libraries of Ukraine in new conditions. Library Bulletin, 1, 12-17 [in Ukrainian].

2. Granchak, T.Y. (2019). Guidelines for the development of libraries in the environment of generation Z. Ukrainian Journal of Library Science and Information Sciences, 3, 20-35 [in Ukrainian].

3. Digitalization of the library business: tools and methods of implementation. Sumy State University Library. URL: https://library.sumdu.edu.ua/. [in Ukrainian].

4. Digitalization in Ukraine: e-government and government services. URL: http://week.dp.gov.ua/. [in Ukrainian].

5. 10 new electronic services: the public service "Action" received a large-scale "upgrade". [in Ukrainian].

6. Cabinet of Ministers of Ukraine from March 23 2016, № 219-r On approval of the Strategy for the development of librarianship for the period up to 2025 "Qualitative changes in libraries to ensure sustainable development of Ukraine". URL: https://zakon.rada.gov.ua/. [in Ukrainian].

7. Kopaneva, V.O. (2019). Conceptual model of the library in the environment of digital science. Library Science. Documentation. Informology, 4, 6-13 [in Ukrainian].

8. Kukharchuk, Ye.O. (2020). Deepening the interaction of the library with digital science: organizational and methodological principles. Scientific works of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky, 60, 177-187 [in Ukrainian].

9. Ministry and Committee digital transformation of Ukraine. URL: https://thedigital.gov.ua/. [in Ukrainian].

10. Petelko, T.M. (2020). Time of professional education. We acquire knowledge, share experience, grow together: webview. Odessa Regional Library for Youth. V.V. Mayakovsky. Odessa. [in Ukrainian].

11. Popik, V.I., Goroviy, V.M., Onishchenko, O.S., Matviychuk, A.V., Voroshilov, A.V., Galagan, L.M., Gorova, S.V., Polovinchak Yu.M., Ponomarenko, Z.O., Voskoboynikova-Huzieva, O.V. (2015). Problems of social security in the process of development of social networks: monograph. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].

12. Dictionary of the modern Ukrainian language and slang "Myslovo" identified word of 2019. URL: http://myslovo.com/. [in Ukrainian].

13. Tregub G. Language in the language of pixels and bytes. URL: https://www.pressreader.com/. [in Ukrainian].

14. Ukrinform Multimedia platform of foreign broadcasting Ukraine and throughout Ukraine have joined the digitization courses. URL: https://www.ukrinform.ua/. [in Ukrainian].

15. Lobuzina, K.V., Dubrovina, L.A., Garagulya, S.S., Goroviy, V.M., Konoval, L.V., Lobuzin, I.V., Goreva, V.V., Kiral, S.S., Kovalchuk, G.I., Kostenko, L.J., Popyk, V.I., Yaremenko, L.M. (2020). Digital library resources and research support services: modern approaches and the role of scientific communication: an analytical note. L.A. Dubrovina (Ed.). Kyiv: NBUV [in Ukrainian].

16. Microsoft Mentimeter. Microsoft Cortana. URL: https://uk.wikipedia.org/. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 23.04.2021
Отримано після доопрацювання 19.05.2021
Прийнято до друку 25.05.2021

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, АРХІВОЗНАВСТВО

УДК 077:614(477)
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238783

Цитування:
Чередник Л. А. Використання електронних інформаційних ресурсів у сфері охорони здоров'я України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 57–62.

Cherednyk L. (2021). Use of electronic information resources in the field of healthcare of Ukraine. Library science. Record Studies. Informology. 2, 57–62 [in Ukrainian].

Чередник Людмила Анатоліївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства,
культури та документознавства
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»
ludmila.cherednik@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-0960-8464

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Мета роботи. *У статті розглядаються актуальні питання впровадження електронних інформаційних ресурсів у сферу охорони здоров'я України. У науковій розвідці аналізуються найбільш поширені нині форми застосування е-документів у медичній сфері, а саме: укладання е-декларації із сімейним лікарем, онлайн-запис до лікаря, відеоконсультації з лікарем, е-реєстр інсулінозалежних пацієнтів, електронна медична карта, програма е-Малятко, е-лікарняний, створення профілю пацієнта, електронної карти вагітної жінки. Також авторка досліджує економічний ефект від впровадження різних видів електронних послуг, що набувають поширення у вітчизняній медицині.* ***Методологія дослідження*** *включає застосування описового методу, методу аналізу й синтезу для виявлення значущості застосування електронних інформаційних ресурсів у медичній сфері.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у всебічній характеристиці найбільш типових форм застосування е-документів, що застосовуються у сучасній українській медичній галузі.* ***Висновки.*** *Детальний аналіз терміну «електронна охорона здоров'я» доводить, що він активно почав використовуватися у практичній діяльності з початку XXI століття. Значно раніше поняття «е-документ» увійшло в практику європейських та американських медиків, але впродовж останніх років у зв'язку з медичною реформою стає популярним і в Україні. Розвиток інформаційних технологій суттєво змінює процес надання медичних послуг, переорієнтовуючи діяльність медичних установ на обслуговування, спрямоване на пацієнта. Використання електронних інформаційних ресурсів в системі охорони здоров'я має низку переваг, пов'язаних з економією часу, значним зростанням темпів надання послуг, включенням скорочення витрат тощо. Крім того, завдяки можливості спілкування з пацієнтом за допомогою інформаційних засобів значно скорочується необхідність вимушених поїздок, що надзвичайно важливо в умовах пандемії COVID-19. Уведення електронних документів унеможливлює їхню підробку та фальсифікацію. Електронний сервіс у медичній галузі України має широкі перспективи впровадження його нових форм.*

Ключові слова: *електронні інформаційні ресурси, медична сфера, е-медицина, е-документ, медична реформа.*

© Чередник Л. А.

Cherednyk Lyudmila,
Ph.D., Associate Professor of Philology,
Associate Professor of Ukrainian Studies, Culture and Documentation Department,
National University «Poltava Yuri Kondratyuk Polytecnic»

USE OF ELECTRONIC INFORMATION RESOURCES IN THE FIELD OF HEALTHCARE OF UKRAINE

Purpose of the article. *The article considers topical issues of the introduction of electronic information resources in the field of health care of Ukraine. Scientific research analyzes the most common forms of application of e-documents in the medical field, namely: concluding an e-declaration with a family doctor, online registration with a doctor, video consultations with a doctor, e-register of insulin-dependent patients, electronic medical card, e-medical program Baby, e-hospital, creating a patient profile, electronic card of a pregnant woman. The author also investigates the economic effect of the introduction of various types of electronic services that are becoming widespread in domestic medicine.* ***The methodology*** *includes the use of the descriptive method, method of analysis, and synthesis to identify the significance of the use of electronic information resources in the medical field.* ***The scientific novelty*** *lies in comprehensive characterization of most typical forms of e-documents used in the modern Ukrainian medical field.* ***Conclusions****. A detailed analysis of the term "e-health" proves that it has been actively used in practice since the beginning of the XXI century. Much earlier, the concept of "e-document" entered the practice of European and American physicians, but in recent years in connection with medical reform is becoming popular in Ukraine. The development of information technology significantly changes the process of providing medical services, reorienting the activities of medical institutions to patient-centered care. The use of electronic information resources in the health care system has a number of advantages associated with saving time, a significant increase in the pace of service delivery, the inclusion of cost reductions, and so on. In addition, the ability to communicate with the patient through the media significantly reduces the need for forced travel, which is extremely important in a COVID-19 pandemic. The introduction of electronic documents makes it impossible to forge and falsify them. Electronic service in the medical field of Ukraine has wide prospects for the introduction of its new forms.*

Key words: *electronic information resources, medical sphere, e-medicine, e-document, medical reform.*

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі інформаційні технології давно вже стали невід'ємною частиною усіх сфер людської діяльності. ІТ-технології досить успішно застосовуються і в медицині та передбачають як розробку нових підходів до аналізу процесів в системі охорони здоров'я, так і «чітке визначення вимог до структурованості інформації, що дозволить швидкий перегляд більшості первинних і облікових форм медичної документації, форм статистичної та іншої звітності»[5, 44]. Крім того, впровадження інформаційної складової в медичну сферу внесло багато позитивних змін. Наприклад, вони допомагають лікареві проводити більш якісну і точну діагностику різних захворювань, «дозволяють накопичувати інформацію й ефективніше її використовувати на всіх стадіях діагностики процесу лікування»[6, 6]. Тому вивчення особливостей застосування електронних інформаційних ресурсів в умовах переходу до е-медицини є досить актуальним і перспективним.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження проблем е-медицини останнім часом перебувають в центрі уваги багатьох як українських, так і зарубіжних науковців. Варто зазначити, що у процесі вивчення цього питання слід враховувати напрацювання в різних сферах охорони здоров'я, насамперед у галузі управління медичною системою, інформаційних технологій в медицині тощо. Серед наукових напрацювань необхідно виділити праці В. Авраменка, В. Качмаря, Р. Ахметшина, О. Баєва, Г. Зайця, Л. Дубчака, Р. Ларіна, А. Владзимирського, О. Балуєва та багатьох інших.

Метою роботи є аналіз стану запровадження електронних інформаційних ресурсів у сучасну медичну галузь України та обґрунтування перспективи її розвитку й

економічного ефекту.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто зазначити, що сам термін «електронна охорона здоров'я» виник давно (деякі вчені пов'язують його появу з дослідженнями академіків М. М. Амосова та В. М. Глушкова) [4], однак на практиці він став активно застосовуватися на початку нинішнього століття. Сьогодні відомо безліч визначень цього поняття, у яких акцент робиться на різні риси явища, що корелюються з терміном «е-медицина».

Головно, під терміном «електронна охорона здоров'я» (e-Health) слід розуміти не тільки «використання інформаційно-комунікаційних технологій для покращення рівня медицини, включаючи способи організації процесів в системі охорони здоров'я і суміжних сферах (науці, освіті, дослідницькій діяльності)», а й такі компоненти, як «органи управління, нормативно-правова база, стандарти і контроль відповідності, кадрові ресурси, інфраструктура, стратегія і модель залучення інвестицій» [7, 17]. Тобто електронна система охорони здоров'я є інформаційним фундаментом і важливим інструментом реалізації медичної реформи, що проводиться в Україні.

В останні декілька років, щоправда, з великим запізненням у порівнянні із західними країнами, інформаційні технології обіймають важливе місце і в охороні здоров'я України.

Нині в Україні прийнято низку законодавчих актів у сфері медицини, адаптованих до вимог законодавства Європейського Союзу, що дозволяє впроваджувати в медичну галузь новітні технічні правила і стандарти, а саме: електронний пропис ліків (рецепт), електронну картку хворого, електронний запис тощо. Поєднання цих нововведень з безперервно зростаючим рівнем активності в галузі біомедичної та медичної інформатики виводять на принципово новий рівень значущості питання кодування, класифікації та стандартизації в медицині. Відомо, що системою кодування і класифікації в Україні традиційно є система МКБ. Однак, у 2017 році Міністерство охорони здоров'я України уклало угоду з WONCA (Всесвітньою організацією сімейних лікарів) про застосування на ліцензійних засадах системи кодування ICPC-2 [4].. Цю систему було розроблено WONCA для лікарів загальної практики і зараз однією з її офіційних мов є й українська.

Ще одним з напрямків інтеграції до європейського співтовариства є розробка і впровадження в повсякденну медичну практику клінічних настанов (рекомендацій), клінічних протоколів та стандартів медичної допомоги.

Зазначимо, що сьогодні в Україні вже працюють деякі електронні послуги. Зупинимося на них більш детально.

Так, через електронну систему охорони здоров'я громадяни України можуть укласти декларацію із сімейним лікарем.

В умовах пандемії COVID-19, коли скупчення людей є небажаним, можна укласти декларацію онлайн. На сайті є досить простий лайфхак, який демонструє схему цього процесу. Вона досить проста: у сервісі Helsi необхідно обрати медичний заклад поруч з місцем проживання. Також там можна знайти і лікаря (його краще шукати в системі за адресою, спеціальності або клініки). Потім зберегти його номер телефону і написати в одному з месенджерів запит щодо можливості укладання декларації [8, 119]. Однак варто додатково зателефонувати до лікарні і запитати, що потрібно для підписання декларації з лікарем. Можливо, що крім паспорта та ідентифікаційного коду знадобляться ще й інші документи. Після цього доведеться піти в лікарню і звернутися в реєстратуру, де уповноважена особа роздрукує декларацію (її потрібно підписати), а потім співробітники лікарні разом з електронним підписом внесуть її в систему. Після цього на номер прийде СМС з кодом, який потрібно сказати тому, хто вносив персональні дані в систему.

За даними Міністерства охорони здоров'я (2020 р.), 30 мільйонів 600 тисяч українців вже уклали декларацію з сімейним лікарем [7, 20].

Зручною формою є й онлайн-запис до лікаря [4]. У більшості державних і приватних клінік уже функціонує система «Поліклініка без черг», яка уможливлює пацієнтам зробити запис на прийом і відвідати лікаря в зручний час. Слід

підкреслити, що запис можна зробити як до свого дільничного чи сімейного лікаря, так і до будь-якого фахівця в медичній установі за потребою. Система досить проста, розрахована на середньостатистичного користувача інтернету і дає можливість зробити підтвердження входу за допомогою введення коду з SMS. Для додаткової зручності система «Поліклініка без черг» спрямовує створений талон з номером в SMS на телефон.

Електронний документообіг надає також можливість надання такої послуги, як створення профілю пацієнта. Для цього обов'язковим є заповнення особистих даних (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та адресу місця проживання). Після цього кожен пацієнт повинен дати згоду на обробку даних для виконання Закону України «Про захист персональних даних» (необхідно натиснути кнопку «Добре») [8, 120]. До моменту підписання договору з лікарем в полі «Сімейний лікар» відбивається лікар, який обслуговує ділянку за вказаною адресою місця проживання.

У зв'язку з поширенням пандемії COVID-19 особливої актуальності набуває послуга відеоконсультації лікарів, яка вже впроваджена в роботу деяких українських клінік. Наприклад, онлайн-консультацію можна пройти в усіх медичних центрах «ОН Клінік». Відеоконсультації лікаря проводяться в особистому кабінеті пацієнта – це спеціальний сервіс, який дозволяє зберігати медичні дані пацієнта, записуватися на прийом і відстежувати фінансову інформацію. Користуватися особистим кабінетом можна як з комп'ютера, так і з телефону. Для зручності можна встановити додаток ONline Clinic. Заявки на онлайн-консультації лікарів приймаються цілодобово.

Зазначимо, що онлайн-консультації мають багато переваг, оскільки допомагають уникнути зайвих соціальних контактів, які можуть привести до зараження коронавірусом, а також істотно економлять час пацієнта. Безумовно, дистанційне консультування пацієнтів підходить для тих випадків, коли не потрібне проведення очних діагностичних процедур (фізикального огляду, ЕКГ, УЗД тощо), а також для корекції та оцінки результату лікування, зокрема, при хронічних захворюваннях. За необхідності, лікар може направити пацієнта на проведення додаткових обстежень. Важливим є і те, що під час онлайн-консультації пацієнт може обмінюватися з лікуючим лікарем файлами з результатами проведених обстежень. Після завершення дистанційної консультації лікар завантажує консультативний висновок в медичну карту в особистому кабінеті пацієнта.

З 1 квітня 2019 року Національна служба здоров'я України (НСЗУ) адмініструє програму реімбурсації лікарських засобів «Доступні ліки», впроваджену ще в 2017 році [4]. Метою програми є забезпечення кожного громадянина України доступними і життєво необхідними лікарськими засобами з доведеною ефективністю, які покращать якість їхнього життя і допоможуть запобігти виникненню ускладнень і передчасної смертності. Механізм реімбурсації поширюється на серцево-судинні захворювання, діабет II типу і бронхіальну астму. Пріоритетність надали лікуванню цих хвороб, оскільки саме вони найбільше впливають на показники смертності населення або істотно знижують якість життя пацієнта й ефективно лікуються на амбулаторному рівні.

У лютому 2021 року Міністерство охорони здоров'я України затвердило новий розширений перелік лікарських засобів (реєстр), які включено до програми «Доступні ліки». Так, було додано 3 нові міжнародні непатентовані назви (ацетилсаліцилова кислота, ніфедипін, варфарин). Ці препарати на українському ринку випускають під 24 торговими назвами. Їх виписують пацієнтам для профілактики інсульту та інфаркту, насамперед тим пацієнтам, які вже перенесли ці захворювання. Загалом, кількість лікарських засобів в новому реєстрі збільшилася на 33 позиції і тепер їх 297. 93 лікарські засоби пацієнти можуть отримати абсолютно безкоштовно. Інші ліки пацієнт отримує з невеликою доплатою. З 1 квітня 2019 реалізацією цієї програми займається НСЗУ (Національна служба охорони здоров'я).

Важливо пам'ятати, що лікарські засоби, що підлягають реімбурсації, з 1 квітня 2019 року виписують тільки через електронну систему охорони здоров'я в

формі електронного рецепта. Як показала практика, електронний рецепт має низку переваг, а саме: мінімізація помилок при виписці; економія часу лікаря і пацієнта; можливість отримати ліки в будь-якій аптеці, яка має договір з НСЗУ на участь у програмі «Доступні ліки».

В Україні з 2016 року був введений в дію електронний реєстр пацієнтів, які потребують інсулінотерапії. У реєстрі зібрана інформація про всіх учасників та складові програми відшкодування вартості інсулінів: кожного лікаря, кожного пацієнта, кожну аптеку, кожен рецепт [8, 122]. Це зроблено з метою визначити реальну кількість пацієнтів, яким потрібен інсулін, і правильно розрахувати потребу в ліках на рівні міста чи області. Завдяки впровадженню цього реєстру вдалося виявити низку порушень щодо фейкових інсулінозалежних пацієнтів.

Так, протягом першої половини 2021 року більшість областей України перейшли на користування єдиним реєстром і працюють за процедурою реімбурсації. На сьогодні, області, краще підготовлені до роботи через реєстр (Полтавська, Чернігівська, Вінницька), уже значно економлять на закупівлі препаратів інсуліну. Головно, введення реєстру дозволяє державі уникнути необґрунтованих закупівель на десятки мільйонів гривень. Відповідно, ця економія дозволить забезпечувати безперебійну поставку високоякісних препаратів інсуліну для кожного пацієнта.

Зручною новацією є також електронна медична карта (ЕМК), в якій зберігається вся інформація про пацієнта: реєстраційні дані, результати медичних оглядів, антропометричні вимірювання, лабораторні обстеження та різноманітні графічні дані (УЗД, рентген і т. ін). Електронна медична карта значно економить час лікаря, оскільки при введенні даних не потрібно набирати текст за допомогою клавіатури. ЕМК пацієнта в тестовому режимі доступна сімейним лікарям, терапевтам і педіатрам медустанов, які підключені до електронної системи охорони здоров'я і мають контракт з НСЗУ. Згодом сімейний лікар буде вносити туди найважливішу медичну інформацію під час кожного візиту.

З 2020 року в Україні реалізується ще одна програма – «е-Малятко». Це комплексна система цифрових послуг, які входять в загальнодержавний онлайн-сервіс «Дія» та можуть бути отримані як через інтернет, так і офлайн. Ця програма передбачає поетапне спрощення надання державних послуг дітям у віці від 0 до 14 років. Сьогодні батьки можуть отримати повний перелік державних послуг для своїх дітей за допомогою надання тільки електронного заяви. За допомогою програми «е-Малятко» можна замовити 9 послуг, необхідних при народженні дитини. Дві з них є базовими (державна реєстрація народження походження дитини (в свідоцтві про народження вказується інформація про матір та батька дитини)), а 7 надаються на вибір батьків (призначення допомоги при народженні, реєстрація місця проживання дитини тощо) [4].

Запровадження в Україні з 1 травня 2021 року електронних лікарняних є частиною загального переходу української медицини на електронний документообіг. Уряд затвердив новий порядок ведення електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього. Така інформація замінить звичні паперові листки непрацездатності. Передбачається, що, завдяки реєстру, оформити лікарняний можна буде значно швидше, крім того – якнайшвидше отримати і нарахування грошей, які він передбачає. Тобто, уведення моделі електронного лікарняного полегшить роботу лікарів, зробить більш комфортним їхню взаємодія з пацієнтами, а останніх – з роботодавцями, зменшить паперове й бюрократичне навантаження і, нарешті, заощадить час і кошти всіх учасників процесу, а також знизить корупційні ризики (електронні лікарняні і рецепти не можна буде підробити).

Крім того, з 2021 року МОЗ України планує ввести ведення вагітності сімейними лікарями [4]. Йдеться про огляд у певних межах, який може проводити сімейний лікар. Вагітній жінці надається пакет безкоштовних послуг, а саме: збір аналізів; огляд; УЗД; кардіотокографія; лабораторна діагностика. Звичайно, передбачається й огляд акушера-гінеколога.

Висновки. Розвиток інформаційних

технологій суттєво змінює процес надання медичних послуг. Переорієнтація на обслуговування, спрямоване на пацієнта, створює сприятливі умови для ефективного медичного обслуговування.

Упровадження електронних процесів в систему охорони здоров'я сприяє ефективному застосуванню інформаційних ресурсів, а також уможливлює скорочення витрат, підвищення темпів надання послуг, економію часу, запобігання надмірного використання або небезпечну взаємодію лікарських препаратів, зменшення вимушених поїздок й усунення необхідності в наявності фізичної інфраструктури для лікування кожного пацієнта.

Необхідно також зазначити, що електронний сервіс в Україні невпинно зростає і має широкі перспективи впровадження його нових форм.

Список використаних джерел

1. Авраменко В. І., Качмар В. О. Формування основних напрямків розвитку інформаційних технологій в охороні здоров'я України на основі світових тенденції. *Український журнал телемедицини та медичної телематики*. 2011. Т. 9. № 2. С. 124-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujtm_2011_9_2_3 (дата звернення: 06.06.2021).

2. Ахметшин Р. Л. Можливі соціально-правові проблеми розвитку і розповсюдження телемедицини в Україні. *Буковинський медичний вісник*. 2013. Т. 17. № 4. С. 219-223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bumv_2013_17_4_57 (дата звернення: 03.06.2021).

3. Баєва О. В. Основи менеджменту охорони здоров'я. Київ : МАУП, 2007. 328 с.

4. Глобальні прогнози та тенденції у сфері IT-медицини. URL: https://evergreens.com.ua/ua/articles/telemedicine-vs-telehealth.html (дата звернення: 28.04.2020).

5. Державна політика у сфері охорони здоров'я : кол. моногр. : у 2 ч. / кол. авт. ; упоряд. проф. Я.Ф. Радиш; передм. та заг. ред. проф. М.М. Білинської, проф. Я.Ф. Радиша. Київ : НАДУ, 2013. Ч. 1. 396 с.

6. Мінцер О.П. Концепція інформатизації охорони здоров'я в Україні. *Медична інформатика та інженерія*, № 3, 2012. С.5-29.

7. Радзішевська Є. Б., Висоцька В.О. Інформаційні технології в медицині. E-health / за ред. В. Г. Кнігавка; Харківський національний медичний університет. Харків : ХНМУ, 2019. 72 с.

8. Шушпанов Д.Г. Доступність та якість медичних товарів та послуг в Україні: соціально-економічний аспект. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України*. 2018. № 23. С. 118-124.

References

1. Avramenko, V. I., Kachmar, V. O. (2011). Formation of the main directions of development of information technologies in health care of Ukraine on the basis of world tendencies. Ukrayinskyj zhurnal telemedycyny ta medychnoyi telematyky, T. 9, 2, 124-133 [in Ukrainian].

2. Axmetshyn, R. L. (2013). Possible socio-legal problems of development and dissemination of telemedicine in Ukraine. Bukovynskyj medychnyj visnyk, T. 17, 4, 219-223 [in Ukrainian].

3. Bayeva, O. V. (2007). Basics of health management. Kyiv : MAUP [in Ukrainian].

4. Global forecasts and trends in the field of IT medicine. URL: https://evergreens.com.ua/ua/articles/telemedicine-vs-telehealth.html [in Ukrainian].

5. Public health policy: kol. Monogr (2013). Kyyiv : NADU, Ch. 1[in Ukrainian].

6. Mincer, O. P. (2012). The concept of health care informatization in Ukraine. Medychna informatyka ta inzheneriya, 3, 5-29 [in Ukrainian].

7. Radzishevska, Ye. B., Vysoczka, V. O. (2019). Information technology in medicine. E-health. Kharkiv : XNMU [in Ukrainian].

8. Shushpanov, D. G. (2018). Availability and quality of medical goods and services in Ukraine: socio-economic aspect. Regionalni aspekty rozvytku i rozmishhennya produktyvnyx sy l Ukrayiny, 23, 118-124 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2021
Отримано після доопрацювання 17.05.2021
Прийнято до друку 24.05.2021

УДК 930.25(477):004.738.1WWW:[929.5:001.89]
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238784

Цитування:
Артеменкова О. М. Веб-сайти архівного спрямування у проведенні генеалогічних досліджень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 63–69.

Artemenkova O. (2021). Websites of archival direction within conducting genealogical research. Library science. Record Studies. Informology. 2, 63–69 [in Ukrainian].

Артеменкова Олена Миколаївна,
аспірантка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв
artemenko415@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-3226-9472

ВЕБ-САЙТИ АРХІВНОГО СПРЯМУВАННЯ У ПРОВЕДЕННІ ГЕНЕАЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

***Мета роботи** – проаналізувати особливості функціонування веб-сайтів архівного спрямування для проведення генеалогічних досліджень. **Методологія** дослідження полягає у використанні загальнонаукових методів аналізу та узагальнення. Також застосовувався описовий метод, що дозволило більш детально розкрити означене питання. **Наукова новизна** представленої роботи полягає у розширенні уявлень про практичне використання веб-сайтів архівного спрямування як комплексного ресурсу для проведення генеалогічних досліджень. Розкрито особливості застосування матеріалів веб-ресурсів громадських та приватних структур для генеалогічного пошуку. **Висновки**. Доведено, що, з огляду на сучасні світові тренди інформатизації та діджиталізації діяльності архівних установ, державні архіви України як зберігачі цінної історико-культурної спадщини активно працюють над електронними ресурсами власної генерації, насамперед, розвитком веб-сайтів. Констатовано, що проводиться цілеспрямована робота з наповнення веб-сайтів центральних та обласних архівів, відбуваються онлайн-виставки документів, втілюються фотопроєкти, налагоджуються зв'язки з закордонними колегами. що, своєю чергою, є базою інноваційної діяльності сучасної архівної справи. Функціонування доступних у віддаленому режимі користувачеві інтернету веб-сайтів архівів – оптимальний інструмент вирішення концептуальних завдань пошуку генеалогічного матеріалу для дослідження родоводу, насамперед, метричних книг, сповідальних документів та ін. Велике значення також мають і недержавні електронні ресурси, які, насамперед, є вагомим джерельним підґрунтям для вивчення генезису свого родоводу.*

***Ключові слова:** веб-сайти, архівні установи, документи, генеалогічні дослідження, електронні ресурси.*

Artemenkova Olena,
Ph.D. student of the Information Technologies Department,
Kyiv National University of Culture and Arts

WEBSITES OF ARCHIVAL DIRECTION WITHIN CONDUCTING GENEALOGICAL RESEARCH

***The purpose of the article** is to analyze the peculiarities of the functioning of archival websites for genealogical research. **The methodology** consists of using general scientific methods of analysis and generalization. A descriptive method was also used, which allowed revealing the specified question in more detail. **The scientific novelty** of the presented work is the expansion of ideas about the practical use of archival websites as an interesting comprehensive resource for genealogical research. Also revealed peculiarities of the use of materials of web resources of public and private structures for genealogical search. **Conclusions**. It is proved that in view of modern world trends of informatization and digitalization of archival institutions the state archives of Ukraine as custodians of valuable historical and cultural heritage are actively working on electronic resources of their own generation, primarily the development of websites.*

© Артеменкова О. М.

It was stated that purposeful work is being done to fill the central and regional websites of the archives, online exhibitions of documents are taking place, photo projects are being implemented, and contacts with foreign colleagues are being established. which, in turn, is the basis of innovative activities of modern archival affairs. The functioning of archives available remotely to the Internet user is an optimal tool for solving conceptual problems of searching for genealogical material for the study of genealogy, first of all, metric books, confessional documents, etc. Non-state electronic resources are also of great importance, which, first of all, are an important source basis for studying the genesis of one's pedigree.

Key words: *websites, archival institutions, documents, genealogical research, electronic resources.*

Актуальність теми дослідження. Сьогодні в епоху цифрового інформаційного суспільства вкрай важливу роль у процесі проведення генеалогічних досліджень відіграють архівні веб-сайти як важливі складники консолідованого інформаційного простору. Вони створюються для збереження автентичності цифрової інформації про різноманітні документи з питань генеалогії, розширення комунікативного простору архівних установ до генеалогічних джерел [2], забезпечення вільного доступу всім бажаючим до архівної інформації в електронному режимі та забезпечення дієвого ефективного управління обсягами інформаційних ресурсів архівів тощо. Тому захист наявних електронних каналів передачі та механізму збереження історико-культурних надбань у цифровому варіанті є вкрай важливими завданнями, які стоять перед сучасними архівними установами України. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій, гарантування державою доступу до інформації трансформують функції як вітчизняних, так і зарубіжних архівних установ та суттєво підвищують їхню соціальну роль і відповідальність перед суспільством. «У сучасних реаліях провідне місце в Державній архівній службі України відводиться створенню умов для інноваційного розвитку архівної галузі, задоволення інформаційних потреб у реалізації прав доступу до архівних документів на основі формування використання інформаційних ресурсів і сучасних технологій» [7].

Аналіз досліджень та публікацій. У науковому дискурсі проблематика застосування матеріалів архівних веб-сайтів для проведення історико-культурологічних досліджень, у тому числі з питань генеалогії, розглянута та вивчена ще досить мало. Так, серед учених, які займалися питанням використання веб-ресурсів архівних установ України для проведення різноманітних досліджень, у тому числі генеалогічного напряму, слід назвати Г. Боряка, Л. Дубровіну, А. Кисельову та ін. Значний внесок у розробку сучасних засад функціонування електронних ресурсів державних архівних установ здійснили Л. Чекмарьова та Л. Клімчук, а також група аналітиків Національного авіаційного університету в 2009, 2015 та 2018 рр. І. Тюрменко ґрунтовно проаналізовано контекстну поведінку веб-сайтів Регіональних державних архівних України для встановлення пріоритетних напрямків удосконалення їх змісту, оформлення та наповнення. Українські вчені активно вивчають закордонний досвід опублікування оцифрованих матеріалів, колекцій, науково-допоміжного апарату архівів. Проте здійснений комплексний аналіз значної за обсягом джерельної бази стосовно застосування веб-сайтів архівного спрямування, особливо приватного характеру, щодо генеалогічних досліджень дозволяє констатувати: окреслені питання розглядаються досить побічно та неакцентовано, що й вимагає подальшої розробки запропонованої проблематики.

Мета роботи – проаналізувати особливості функціонування веб-сайтів архівного спрямування для проведення генеалогічних досліджень. У цьому контексті необхідно вирішити завдання такі: аналіз електронних веб-ресурсів архівного спрямування щодо їх доцільності та ефективності в проведенні генеалогічних досліджень в архівах України.

Виклад основного матеріалу. Діджиталізація діяльності архівних установ розпочалася ще на початку 2000-х років

після того, як була прийнята в 2003 р. «Хартія ЮНЕСКО про збереження цифрової спадщини» та у 2015 р. «Рекомендацій ЮНЕСКО щодо збереження та доступу до документальної спадщини, в тому числі в цифровій формі "Захист пам'яті світу"» (далі – Рекомендації). У цих декларативних документах були представлені ключові принципи з підготовки національними законодавчими системами спеціальних заходів зі збереження цифрової спадщини та забезпечення вільного доступу до неї. Особливу роль у цьому контексті відіграють архівні установи, які у своїх фондах зберігають і накопичують важливу офіційну та приватну інформацію для її подальшого використання у тому числі і для проведення генеалогічних досліджень. Цифровізація всіх процесів архівної справи, діловодства та державної системи страхового фонду документації – один із основних пріоритетних напрямів діяльності Державної архівної служби України, державних архівних установ України та спеціальних установ страхового фонду документації згідно Рішення колегії Державної архівної служби України від 14 лютого 2020 р. [7].

Так, зокрема, починаючи з 2012 р., Державною архівною службою України, яка є офіційним органом виконавчої влади в сфері архівної діяльності, у тому числі для проведення генеалогічних досліджень, на виконання Рекомендацій ЮНЕСКО були підготовлені та опубліковані спеціальні методичні рекомендації і спеціалізовані програми щодо актуальних проблем інформатизації архівної діяльності, налагодження та оптимізації роботи веб-сайтів архівного спрямування державної форми власності [6]. До них варто віднести: комплекс методичних розробок щодо оцифровування аудіовізуальних документів (№ 217–219); програма інформатизації Центрального державного електронного архіву України, яка оновлюється щорічно та визначає основні засади інформаційно-комунікаційного забезпечення діяльності архівних веб-сайтів (№ 221); методичні розробки щодо створення архівних колекцій веб-сайтів (№ 74); методичні рекомендації щодо обліку електронних документів на електронних ресурсах (№ 100, 104, 105) та їх зберігання (№ 224, 229, 230); методичні рекомендації щодо створення XML-схеми метаданих (№ 234, 235) на веб-сайтах та ін. [4].

Сьогодні архівні веб-сайти, насамперед, центральні сайти столиці та веб-сайти архівних установ областей України стали важливими джерелами пошуку об'єктивної інформації для генеалогії. При цьому всі наявні архівні веб-ресурси умовно слід поділити на дві основні категорії:

Веб-сайти державних архівів, тобто таких, що структурно належать до центральних та місцевих органів влади і місцевого самоврядування, які підконтрольні Державній архівній службі України (офіційний веб-портал – https://archives.gov.ua/) [3]: електронні ресурси центральних державних архівів (9 центральних державних архівів, 4 науково-дослідні архівні установи та ін.): до них належать Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України, офіційний веб-сайт – cdiak.archives.gov.ua), Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України, офіційний веб-сайт – tsdial.archives.gov.ua), Центральний державний електронний архів України (ЦДЕА України, офіційний веб-сайт – tsdea.archives.gov.ua) і т. д.; електронні ресурси областей (всього 24 та АРК Крим, проте зараз він недоступний); електронні ресурси більше 400 районів, проте більшість із них мають свою сторінку на офіційних сайтах райдержадміністрацій; електронні ресурси великої кількості галузевих та трудових архівів (всього бл. 1000), проте чимало з них мають або лише свої блоги або сторінки в соціальних мережах чи місцевих форумах).

Відзначимо, що за наповненістю матеріалами, доступністю та адаптованістю під потреби віддалених користувачів найефективнішими є веб-ресурси таких установ, як:

Державний архів Київської області (електронна адреса https://dako.gov.ua/), де представлені не лише численні матеріали дореволюційних та революційних часів (наприклад, «Канцелярія Київського губернського комісара Тимчасового уряду»),

але й радянської доби, а також репресованих та розкуркулених з регіону; також на веб-сайті постійно розміщуються новинки документів, особливо з колишніх архівів НКВС у м. Київ.

Державний архів Львівської області (електронна адреса https://archivelviv.gov.ua/): на сайті представлено підбірки документів, у які через посилання «Випадковий документ» користувачу можна перейти; випускаються нові архівні каталоги для вільного доступу до пам'ятних та ювілейних дат, повністю завершене оцифрування записів фондів радянської доби та архівного фонду Львівського обкому Комуністичної партії України тощо. Також веб-ресурс постійно реалізовує нові онлайн-проєкти, де користувачі можуть знайти, наприклад, генеалогічну інформацію з опису документів Національного архівного фонду України;

Державний архів Рівненської області (https://rv.archives.gov.ua/): на веб-сайті архіву представлені більше 14 тис. фотодокументів радянської доби, а також бл. 11 тис. книг і брошур у доступному для перегляду користувачами форматі; крім того, ресурс співпрацює із закордонними архівними ресурсами Польщі, Чехії, Словаччини, Німеччини та США, активно залучає матеріали, зібрані місцевими краєзнавцями та істориками, а також проводить постійні онлайн-виставки нових надходжень.

До найбільш затребуваних та ефективних веб-сайтів архівних установ державного спрямування також слід віднести електронні ресурси Чернігівської, Харківської, Житомирської, Закарпатської та інших областей і м. Києва [3].

Проте чимало з них, незважаючи на значну кількість доступних широкому загалу даних для генеалогічних досліджень, сьогодні все ще не повністю адаптовані під сучасні вимоги цифрового середовища, особливо в плані контекстної поведінки. Так, зокрема, здійснений упродовж 2015–2018 рр. комплексний аналіз державних сайтів архівних установ областей та м. Києва на їхню відповідність чинним вимогам процесів електронної комунікації, в тому числі для генеалогії, засвідчив, що чимало веб-ресурсів архівних установ недостатньо ефективні, містять неактуальну чи недостовірну інформацію, складні для сприйняття користувачами та ін. Моніторинг проводився за такими основними параметрами: прозорість доступу; ефективність комунікації; доступність веб-ресурсу; реактивність; науково-довідковий апарат сайту; електронні документи в архівах та їхні обсяги; актуальність інформації, розміщеної на архівних веб-ресурсах; мова сайтів [10].

Згідно отриманих даних, найбільше проблем та недоліків у роботі веб-сайтів архівного спрямування офіційних органів виконавчої влади для генеалогічних потреб спостерігалося в питанні змісту сайтів та їх оформлення (загальний показник ефективності по Україні – 61%), доступності (за різними протоколами та типами браузерів, ефективність – 57%), дієвої навігації сайтів (ефективність – 56%), рекламування нових електронних документів (ефективність – лише 14%) тощо. Натомість висока ефективність діяльності веб-сайтів досягнута в питанні прозорості (98%), авторизації (95%), зв'язків із центральними архівними порталами та базами даних (91%) та зв'язків із громадськістю і зворотних зв'язків (86%) [5, 214].

Приватні веб-сайти та електронні ресурси громадських організацій та інституцій, які, на відміну від державних архівів, спрямовані винятково на дослідження родоводу і пошук різноманітних супутніх матеріалів, у тому числі й за кордоном. Саме вони зазвичай містять найбільше інформації для проведення генеалогічних досліджень. Отже, найбільш актуальні та популярні серед них:

Family Search (пошук сім'ї, https://www.familysearch.org/ru/) – один із найбільших електронних ресурсів для проведення генеалогічних пошуків, який має доступ до величезної колекції різноманітних особистих та державних документів різних країн світу. Для послуг дослідників на сайті можна знайти різноманітні метричні книги, сповідні та армійські списки, чимало іншої документації з центральних архівів Києва та Львова. Важливим позитивним моментом цього веб-ресурсу є вільний доступ, легкість пошуку та можливість шукати матеріали з

приватних та державних архівів більше 100 країн світу. Цікаво, що сама платформа, як і генеалогічне товариство, веб-ресурс якого і є, власне, цією базою, створене Церквою Ісуса Христа Святих останніх днів (мормони) при підтримці ентузіастів та меценатів із різних країн світу, в тому числі й України, й уже тривалий час співпрацює з вітчизняними історико-краєзнавчими та генеалогічними організаціями. У 2020 р. Голова Державної архівної служби України А. Хромов підписав меморандум про співпрацю України з корпорацією Family Search International (США), мета якого полягає в оцифруванні документів Національного архівного фонду України, генеалогічне зобов'язання і створення фонду використання таких документів.

Національний банк репресованих – інтернет-платформа Українського інституту національної пам'яті (повна назва – «Національний банк даних жертв політичних репресій радянської доби в Україні»). Це – евентуальний сучасний веб-ресурс для генеалогічних досліджень, який вміщує інформацію про більш ніж 370 тис. репресованих українців (списки зібрані за весь радянський період історії з 1917 по 1991 рр.), а самі списки укладені відповідно до виданої багатотомної серії «Реабілітовані історією». Важливим позитивним моментом цього веб-сайту є можливість багатоваріантного пошуку інформації (за абеткою, місцем народження та проживання людини, по інтерактивній карті) чи через повнотекстовий пошук на основі заданих параметрів. Зазвичай про кожну людину матеріалу небагато, проте вона повністю достовірна та підтверджена документально, тому має особливу цінність та важливість.

Колекції документів та метричних книг із *Головного архіву давніх актів у Варшаві* (http://agad.gov.pl/inwentarze/testy.html). Сьогодні це провідна архівна установа Польщі, яка зберігає чимало метричних та інших матеріалів українців, які проживали на території Львівської, Перемишльської, Луцької, Станіславської архідієцезій з 1728 по 1951 р. Списки укладені за територіальним та релігійним принципом.

Pra.in.ua – база жителів України 1650–1920 рр. Цей веб-ресурс є інтерактивною розробкою вітчизняної генеалогічної бази жителів України вказаного періоду і містить сьогодні дані про більш ніж 3,3 млн осіб. Основними його джерелами є метричні книги та католицькі і православні сповідальні розписи, присяжні списки, польські та чеські воєводські вісники, списки репресованих, полонених та ін. Користувач має змогу не лише додати в базу даних свою особисту інформацію, але й редагувати вже наявні записи та створити своє інтерактивне генеалогічне дерево. Проте суттєвим недоліком цього електронного ресурсу є відсутність здійснення посилань на документи та джерела.

Szukaj w archiwach (шукай в архівах, https://szukajwarchiwach.pl/) – ще один дуже популярний польський архівний веб-ресурс на базі платформи Національного цифрового архіву Польщі. Його основними досягненнями є вільний та безплатний доступ для всіх користувачів і пошуковців генеалогічної інформації навіть з-за кордону. В основі матеріалів сайту – сукупність колекцій архівів з Інтегрованої архівної системи Польщі (ZoSIA) та бази даних актів реєстрації цивільного стану та метрик (PRADZIAD). Саме ці системи накопичили генеалогічну інформацію про польських громадян, у тому числі української національності. Серед інших позитивних моментів цього електронного архівного ресурсу – пошук генеалогічних матеріалів можна здійснювати як за географічним принципом (за місцем народження чи проживання), так і за конкретною особою.

Агенція приватних історичних досліджень «Родоводи» (https://rodovody.com.ua/) – спеціалізований інтернет-ресурс для професійних істориків та генеалогів, який співпрацює з багатьма науковими та науково-дослідними установами України та зарубіжжя щодо пошуку та надання за замовленням генеалогічної інформації з різноманітних архівних джерел. Цей веб-ресурс дає змогу не лише здійснювати пошук інформації за прізвищем чи місцем народження, але й походження прізвища та роду, огляд наукової літератури по конкретному запиту, спілкування в режимі онлайн з провідними пошуковцями та ін. [1].

Окрім того, слід згадати два російські архівні електронні ресурси – *інформаційний портал «Перша світова війна 1914–1918»* (офіційний веб-сайт https://gwar.mil.ru/) та електронний банк документів «Пам'ять народу» (офіційний веб-сайт https://pamyat-naroda.ru/), які фактично є єдиними на пострадянському просторі архівними збірками документів про учасників Першої та Другої світових воєн, причому зібрані матеріали з усіх відомих архівів про солдат російської імператорської армії та Червоної армії. Проте ці ресурси є офіційними банками даних російських провладних структур, тому несуть значний наліт політичної заангажованості та ідеологічного великоросійського шовіністичного засилля.

Висновки. Таким чином, з огляду на сучасні світові тренди інформатизації та діджиталізації діяльності архівних установ, державні архіви України як зберігачі цінної історико-культурної спадщини сьогодні активно працюють над електронними ресурсами власної генерації, насамперед, розвитком веб-сайтів. Провадиться цілеспрямована робота з наповнення веб-сайтів центральних та обласних архівів, організовуються онлайн-виставки документів, реалізовуються фотопроєкти, налагоджуються зв'язки з закордонними колегами, що, своєю чергою, є базою інноваційної діяльності сучасної архівної справи. Функціонування доступних у віддаленому режимі користувачеві інтернету веб-сайтів архівів – оптимальний інструмент вирішення концептуальних завдань пошуку генеалогічного матеріалу для дослідження родоводу, насамперед, метричних книг, сповідальних документів та ін., що перетворює цей процес на більш динамічний і ефективний для необмеженої кількості бажаючих. Велике значення також мають і недержавні електронні ресурси, які, насамперед, є вагомим джерельним підґрунтям для вивчення генезису свого родоводу.

Список використаних джерел

1. Агенція приватних історичних досліджень «Родоводи» : веб-сайт. URL: https://rodovody.com.ua/index.php/uk/ (дата звернення: 25.05.2020).

2. Бачинська. Н. А. Артеменкова О. М. Особливості практичного використання архівних документів у процесі проведення генеалогічних досліджень в Україні. *Бібліотекознавство. Доументознавство. Інфориологія*. 2020. № 4. С. 24–35.

3. Державна архівна служба України: веб-сайт. URL: https://archives.gov.ua/ua/ (дата звернення: 25.05.2020).

4. Наукове опрацювання нормативно-методичних розробок державних архівних установ України за 2017–2019 рр. з метою подальшого визначення напрямів діяльності, які потребують більш повного нормативно-методичного забезпечення: науково-аналітичний огляд / Держ. архів. служба України, УНДІАСД ; уклад.: Л. А. Ліствіна, Р. В. Романовський, А. І. Титаренко, Л. М. Федорова. Київ, 2019. 75 с.

5. Палієнко М. Репрезентативність веб-сайтів архівних установ та їх роль у розширенні доступу до документної інформації. *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7–9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І. І. та ін. Київ : «Талком», 2015. С. 214–218.

6. Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади: Наказ Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України від 25.11.2002 р. № 327/225 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1021-02. (дата звернення: 25.05.2020).

7. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2020 році та пріоритети Укрдержархіву на 2021 рік. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%A0%D0%A5%D0%86%D0%92%D0%A3-2020.pdf. (дата звернення: 18.02.2021).

8. Тюрменко І. Експертна оцінка структури та змісту веб-сайтів архівних установ України. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття*: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 10–12 вер. 2015 р. / під заг. ред. В. Г. Спрінсяна. Одеса : ФОП-Гаража, 2015. С. 43–50.

9. Тюрменко І. Історико-культурна спадщина на веб-сайтах системи державних архівів областей України: стратегія доступу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Історія*. 2016. Вип. 3(130). С. 70–75.

10. Тюрменко І. Стан зберігання цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах обласних державних архівних установ України. *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7–9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / ред. кол. Тюрменко І. І. та ін. Київ : «Талком», 2015. С. 226–229.

References

1. "Rodovody" Private Historical Research Agency [web-site]. Retrieved May 25, 2020. Retrieved from https://rodovody.com.ua/index.php/uk/. [in Ukrainian].

2. Bachynska, N. A., & Artemenkova, O. M. (2020). On practical use of archival documents in genealogical research in Ukraine. *Library Science. Record Studies. Informology*, *4*, 24–35. [in Ukrainian].

3. State Archival Service of Ukraine [web-site]. Retrieved May 25, 2020. Retrieved from https://archives.gov.ua/ua/. [in Ukrainian].

4. Listvina, L. A., Romanovsky, R. V., Tytarenko, A. I., & Fedorova, L. M. (Comps.). (2019). Scientific elaboration of normative-methodical developments of state archival institutions of Ukraine for 2017–2019 in order to further determine areas of activity that require more complete normative-methodical support: scientific-analytical review. Kyiv: UNDIASD. [in Ukrainian].

5. Palienko, M. (2015, April). Representativeness of websites of archival institutions and their role in expanding access to documentary information. In *Historical and cultural heritage: preservation, access, use: Proceedings of the International scientific-practical Conference* (pp. 214–218), National Aviation University. Kyiv: "Talcom". [in Ukrainian].

6. On approval of the Procedure for information content and technical support of the Unified web portal of executive authorities and the Procedure for the operation of websites of executive authorities: Order of the State Committee for Information Policy, Television and Radio Broadcasting of Ukraine of November 25, 2002. N 327/225. Retrieved May 25, 2020. Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1021-02. [in Ukrainian].

7. About the work of Ukrderzharkhiv, archival institutions and special institutions of the insurance fund of documentation in 2020 and priorities of Ukrderzharkhiv for 2021. Retrieved February 18, 2021. Retrieved from https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%A0%D0%A5%D0%86%D0%92%D0%A3-2020.pdf. [in Ukrainian].

8. Tiurmenko, I. I. (2015, September). Expert assessment of the structure and content of websites of archival institutions of Ukraine. *Information education and professional-communicative technologies of the XXI century*: *Proceedings of the VIII International scientific-practical Conference* (pp. 43–50). Odessa: FOP-Garage. [in Ukrainian].

9. Tiurmenko, I. I. (2015). Historical and cultural heritage on the websites of the system of state archives of the regions of Ukraine: access strategy. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series History*. 3(130), 70–75. [in Ukrainian].

10. Tiurmenko, I. I. (2015, April). The state of storage of digital historical and cultural heritage on the websites of regional state archival institutions of Ukraine. In *Historical and cultural heritage: preservation, access, use: Proceedings of the International scientific-practical Conference* (pp. 226–229), National Aviation University (Tiurmenko, I. I. (Eds.) [et all]). Kyiv: "Talcom". [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.05.2021
Отримано після доопрацювання 20.05.2021
Прийнято до друку 26.05.2021

УДК 930.2+930.25
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238785

Цитування:
Денисюк Ж. З. Джерела до історії української культури у виданнях Інституту Дослідів Волині (1949-2007 рр.). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 70–75.

Denysiyuk Zh. (2021). Sources on the history of Ukrainian culture in publications of Volyn Research Institute (1949-2007). Library science. Record Studies. Informology. 2, 70–75 [in Ukrainian].

Денисюк Жанна Захарівна,
доктор культурології,
завідувачка відділу наукової та
редакційно-видавничої діяльності
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
https://orcid.org/0000-0003-0833-2993
ResearcherID: http://www.researcherid.com/rid/G-9549-2019

ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ВИДАННЯХ ІНСТИТУТУ ДОСЛІДІВ ВОЛИНІ (1949-2007 рр.)

Мета роботи *– дослідити видавничу діяльність товариства «Волинь», заснованого представниками української діаспори, та згодом створеного на цій основі Інституту Дослідів Волині у канадському місті Вінніпег. Результатом їх діяльності стало видання низки наукових праць, що є цінними джерелами до історії української культури і мистецтва та історичного краєзнавства і культурної регіоніки.* ***Методологія*** *дослідження полягає в застосуванні історико-хронологічного підходу до вивчення проблематики, а також аналітичного, культурологічного методів у вивченні видання наукових праць історико-культурного характеру Інститутом Дослідів Волині.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у розширенні та узагальненні відомостей про наукові видання Інституту Дослідів Волині як джерелознавчу базу для вивчення історії та мистецтва української культури XX ст.* ***Висновки.*** *У результаті проведеного дослідження встановлено, що діяльність Інституту Дослідів Віолині має унікальне значення як осередку історико-культурологічних досліджень регіоніки України поза материковими її межами, акумулюючи інтелектуальний потенціал українських діаспорян. Разом з тим, існування такої інституції та її наукова діяльність є культурним феноменом, який репрезентує можливість різновекторних досліджень на прикладі одного регіону, що, разом з тим, актуалізує низку проблематики з історії розвитку вітчизняної культури та мистецтва. Численні видання, що містять багато архівних та фактологічних матеріалів як локального, так і загальнонаціонального значення, слугують цінним джерелом для досліджень культурологічно-мистецького спрямування.*

Ключові слова*: українська діаспора, джерела з історії української культури, Інститут Дослідів Волині, товариство «Волинь», видавнича діяльність, наукові дослідження.*

Denysiyuk Zhanna,
D.Sc. in Cultural studies,
Head of the Research and Publishing Department of
National Academy of Culture and Arts Management

SOURCES ON THE HISTORY OF UKRAINIAN CULTURE IN PUBLICATIONS OF VOLYN RESEARCH INSTITUTE (1949-2007)

The purpose of the article *is to investigate the publishing activities of the Volyn Society, founded by representatives of the Ukrainian diaspora and later created on this basis by the Volyn Research Institute in Winnipeg, Canada. The result of their activities was the publication of a number of scientific works that are valuable sources for the history of Ukrainian culture and art and historical local lore and cultural region.* ***The methodology*** *consists of the application of the historical-chronological approach to the study of issues, as well as analytical, culturological methods in the study of the publication of scientific works of historical and cultural nature by the Institute of Experiments of Volyn****. The scientific novelty*** *of the work lies in the*

© Денисюк Ж. З.

expansion and generalization of information about scientific publications of the Institute of Experiments of Volyn as a source base for studying the history and art of Ukrainian culture of the twentieth century. ***Conclusions.*** *As a result of the research, it was established that the activity of the Violin Research Institute has a unique significance as a center of historical and cultural research of the region of Ukraine outside its mainland, accumulating the intellectual potential of Ukrainian diasporas. At the same time, the existence of such an institution and its scientific activity is a cultural phenomenon, which represents the possibility of multi-vector research on the example of one region, which, at the same time, raises a number of issues in the history of national culture and art. Numerous publications, which contain many archival and factual materials of both local and national importance, serve as a valuable source for research in the field of culture and art.*

Key words: *Ukrainian diaspora, sources on the history of Ukrainian culture, Volyn Research Institute, Volyn Society, publishing activity, scientific research.*

Актуальність теми дослідження. Серед історичного краєзнавства Волинського краю на особливу увагу заслуговує наукова діяльність діаспорних інституцій – Товариства «Волинь» та Інституту Дослідів Волині, що діяли в канадському Вінніпезі. Створені в повоєнний період вихідцями-волинянами, переважно колишніми вояками УПА, ці організації розгорнули широку видавничу діяльність з історії Волині. Праці, написані науковцями Інституту, становлять цінну джерельну базу для покоління нинішніх дослідників історії української культури і мистецтва, і творилися вони в той період, коли подібні дослідження в підрадянській Україні були просто неможливими. Проте, сьогодні важко переоцінити науковий внесок та обшир тих матеріалів з історії та літератури Волині, що були надруковані протягом років копіткої праці. 2013 р. відзначали пам'ятну дату – 60-ліття видання першого часопису «Літопис Волині» (1953 р.), що дало початок для серії наукових досліджень. Відтак потребує детальнішого висвітлення питання історії формування наукової бази та діяльності Інституту дослідів Волині, що безпосередньо впливало й на характер історичних досліджень, що нині складають джерелознавчий ґрунт для багатьох напрямів вивчення історії національної культури.

Аналіз досліджень і публікацій. До питання аналізу діяльності та наукового доробку різних авторів, що працювали під егідою Інституту Дослідів Волині, зверталися у своїх дослідженнях М. Кострица [5; 6], В. Надольська [7], І. Ярмошик [11]. Предметом вивчення В. Рожко [8] стали архівні документи, передані Інститутом Дослідів Волині та товариством «Волинь» до Державного архіву Волинської області. Значна кількість наукових праць присвячена вивченню історичної постаті І. Огієнка, що був одним зі фундаторів Інституту, доклавши багато зусиль до функціонування його як наукового осередку. Серед таких робіт слід назвати Н. Рудницьку [9], І.Тюрменко [10].

Метою роботи є дослідження видавничої діяльності товариства «Волинь», заснованого представниками української діаспори, та згодом створеного на цій основі Інституту Дослідів Волині у канадському місті Вінніпег, оскільки низка наукових праць, видана цим Інститутом, є цінними джерелами до історії української культури і мистецтва, а також історичного краєзнавства і культурної регіоніки.

Виклад основного матеріалу. Інститут дослідів Волині бере свої початки з діяльності Товариства «Волинь», яке було засноване представниками української діаспори, вихідцями з Волині 26 листопада 1949 р. в будинку Колегії Св. Андрія у Вінніпезі. За ініціативи інженера Максима Бойка були скликані організаційні збори за участі краєзнавців Гната Дучинського, Антона Молитвенника, Степана Миколайчука, Каленика Щерблюка, Тиміша Мельника та Володимира Мельника, які й підписали спільну угоду про співпрацю. Спочатку це був просто Гурток Волинян, згодом на цій основі створено Інститут Дослідів Волині, наукову інституцію, що передбачалася бути як спадкоємиця Товариства дослідників Волині. Дослідниками була розроблена заява-звернення до земляків, щоб вони взяли участь у збиранні матеріалів про життя українців на Волині в період 1917-1949 рр. під московською, польською та німецькою окупаціями. Видання цих історіографічних матеріалів започатковано для просвіти та донесення правди про минулі події. 1950 р. були створені перші філії Товариства у США і Канаді. Невдовзі Нью-йоркська філія Товариства здійснила видання двох чисел щоквартального часопису «Волинь». Після створення видавничої бази Інституту Дослідів Волині видавничу діяльність було зосереджено, передусім, у

Вінніпезі. Також існували Товариства у Німеччині, Мюнхені, Великій Британії, Австралії. Як писали самі представники Інституту, метою їхньої діяльності було збереження матеріалів, що на рідних землях уже знищені, або недоступні для вільної науки, «започаткувати розв'язання… питань щодо Волині, які досі порушені не були, або розв'язувано їх неправильно» [1, 3]. Поміж тим, керівництво Інституту оприлюднило свій перший Комунікат, в якому було викладено основні положення їхньої діяльності. Усвідомлюючи, що складно проводити історичні дослідження щодо територіально віддаленої волинської землі, все ж головними своїми завданнями Інститут вбачав таке: шляхом друкованого слова захищати історичну приналежність Волині як невід'ємної частини України, об'єктивно висвітлювати визвольні події на Волині за науковим принципом, доповнювати діяльність уже існуючих наукових установ [1, 15-16]. Також згодом при Інституті було засновано Волинський видавничий фонд, що складався винятково з добровільних пожертв і внесків членів товариства «Волинь», внесків громадян Канади та інших країн, де живуть вихідці з Волині, коштів від реалізації книг та інших видань, а також коштів, одержаних під час проведення культурних заходів.

Перший внесок було зроблено М. Котульським, пізніше долучилися С. Наливайко, Ф. Степанчук, Я. Трембач, А. Шарунович, Д. Шумило, Ю. Оліферчук, Д. Верба, М. Мазурик, І. Шевчук [1, 18]. Фонд значно поповнився згідно із заповітом митрополита Іларіона (професора Івана Огієнка), де було зазначено, що Інститут має виняткове право на видання його творів, а кошти повинні надходити винятково до фонду. 21 липня 1951 р. на загальних зборах товариства «Волинь» було оприлюднено Статут, обрано Раду та Дирекцію новоствореної установи «Інституту Дослідів Волині». Для того, щоб зібрати і зберегти від знищення наявні на той час у діаспорі матеріали про Волинь, науково й об'єктивно висвітлювати питання, що торкаються краю, об'єднати земляків, допомагати їм морально і матеріально, 15 серпня 1951 р. на чергових зборах Інституту було вирішено почати видавати науково-популярний збірник «Літопис Волині». Місцем друку науково-популярного збірника було вибрано друкарню С. Кравця у Буенос-Айресі (Аргентина). Там були опубліковані статті з археології, історії, географії, природи, населення, господарства Волині, релігійного життя, культури, етнографії, літературознавства, преси тощо. Ще до об'єднання волинян в одну організацію, гурток у Вінніпезі видав збірник «Волинь у боротьбі за волю України». Починаючи з першого номера «Літопису Волині», та в інших його виданнях, були розміщені звернення до всіх українців – науковців та літераторів надсилати та передавати матеріали, документи або спогади про події минулого, пов'язані з Волинською землею, в редакцію журналу. Також відбувалися постійні звернення української діаспори з закликом передплачувати та замовляти нові видання Інституту Дослідів Волині, а також, за можливості, вносити благодійні пожертви. Тематика випусків «Літопису» ставала більш різноманітною, до написання статей залучалися нові автори, ширше висвітлювалися події, що відбувалися в Україні. На сторінках часопису висвітлювалися питання археології та історії, географії, природи, населення, господарства Волині, релігійне життя, культура, етнографія, літературознавство, преса, велися рубрики з філателії, нумізматики. Окремий цикл статей було присвячено життю волинян у світі, польській, німецькій та радянській окупації Волині, друкувалися також різноманітні документи, спогади, мемуари [6, 69].

Організаційно структура Інституту складалася з Ради, яка відповідала за наукову роботу, та Дирекції, яка здійснювала адміністративне керівництво та приймала нових членів до Інституту, та дійсних членів – наукових співробітників. Протягом усього періоду діяльності установи в ній працювали 147 дійсних членів-науковців [2, 16]. Серед почесних науковців Інституту – митрополит Никанор (Абрамович) – Протоієрарх Української Автокефальної Православної Церкви на еміграції; поетеса Оксана Лятуринська, письменник Улас Самчук. Почесним Головою Ради Інституту 23 квітня 1961 р. був обраний Високопреосвященний Владика Митрополит Іларіон (І. Огієнко), фактично ж головував професор Ю. Мулик-Луцик. Головою Дирекції був професор, інженер М. Боровський, заступником – І. Онуфрійчук, секретарем – інженер М. Бойко. З особливим подвижництвом працювали також С. Радчук (президент Інституту), професор Манітобського університету І. Тарнавецька та М. Тарнавецький – президент канадської УВАН, І. Косач-Борисова (сестра Лесі Українки), скульптор Л. Молодожанин, отаман Т. Бульба-Боровець, протоієрей С. Герус [3, 21].

Окремо слід сказати про Митрополита Іларіона (І. Огієнка), який, ознайомившись із роботою Товариства «Волинь» і Інституту Дослідів Волині, доручив їм видання власних

праць. Загалом же їх було видано більше двох десятків, зокрема такі: «Свята Почаївська Лавра», «Слово про Ігорів похід», «Дохристиянські вірування українського народу», «Словник Шевченкової мови», «Історія церковнослов'янської мови» (в 2-х т.), «Українська мова (як писати і говорити по-літературному)», «Стилістичний словник української мови», «Повстання азбуки і літературної мови в слов'ян», «Семантично-етимологічний словник української мови» (в 4-х т.) [4, 11]. У низці своїх праць Митрополит Іларіон наголошував на різновекторності культуротворчої місії Української Православної Церкви, транслюючи магістральну ідею про те, Українська Церква за довгі віки своєї праці принесла своєму народові незмірно велику духовну користь, а саме – створила йому всю його культуру духовну й соціальну, а почасти й матеріальну, і цим сильно повищила добробут свого народу. Дослідник обґрунтував тезу про визначальну роль Церкви не лише у розвитку, а у збереженні національної культури, наголошуючи на важливості такої функції Церкви особливо в умовах бездержавного життя. Те, що український народ і створена ним культура вижили, незважаючи на роки пригнічення з боку інших держав, І. Огієнко відносив за рахунок досить сильно розвиненого релігійно-духовного стрижня, що протягом віків запобігав асиміляції та знищенню української культури [10, 247].

Загалом протягом своєї діяльності Інститут Дослідів Волині видав біля 70 окремих монографій. Серед найбільш значних видань Інституту – С. Килимник, «Український рік в народних звичаях» (в 5-ти томах), Є. Пастернак, «Історія Холмщини і Підляшшя», твори У. Самчука «На білому коні», «Планета Ді-Пі», «На коні вороному» і «Втеча від себе»; «Духовність українського народу» – протопресвітера доктора С. Ярмуся; «Армія без держави» – отамана Т. Бульби-Боровця; «Нарис історії Волинської Землі» – професора І. Левковича; «Поетика Лесі Українки» – Т. Горохович; «Стара Волинь і Волинське Полісся» – професора О. Цинкаловського. Для відзначення пам'ятних подій Товариство «Волинь» видавало марки із зображенням храмів, гербів міст Волині, марки на відзначення 400-річчя Острозької Біблії, 40-ліття Товариства «Волинь», 1000-ліття Хрещення України та ін. Це були серії «Історичні герби визначних місць Волині», «Церкви Волині». Видано також було чимало привітальних листівок, емблем, афіш, портретів тощо. При Інституті тривалий час працював окремий відділ Холмщини і Підляшшя, який займався збором матеріалів про побут, церковне життя, літературу, мистецтво, а також про політику й визвольні змагання Холмщини та Підляшшя. Окрема увага приділялася періодові польської окупації. Керівником відділу був Г. Метюк [1, 29]. Наприкінці 1954 р. на загальних зборах Інституту було висунуто пропозицію розділити роботу Інституту на дві секції: наукових матеріалів та науково-популярних, а також відкрити Поліську і Холмську секції. Для видання праць науково-популярного характеру, які не входили до формату «Літопису Волині», було вирішено заснувати «Бібліотеку Літопису Волині». Головою було обрано Ф. Онуфрійчука, науковим редактором Ю. Мулика-Луцика, відповідальним редактором – А. Шумовського. Слід зазначити, що «волинезнавчі» товариства та гуртки створювалися українською діаспорою і в інших містах. Зокрема, Л. Островським було засновано Товариство «Волинь» у Клівленді (США), яке фінансово допомагало в роботі Інституту Дослідів Волині. Подібна організація діяла також у Торонто – «Історично-Дослідне товариство Волині», засноване М. Котульським у червні 1951 р. Товариство в Торонто мало на меті також згуртувати науковців української діаспори, хоча там і не було створено потужної видавничої бази [1, 20]. Поширення діяльності Інституту Дослідів Волині та утворення його відокремлених товариств і структурних підрозділів вимагало перегляду організаційно-статутної діяльності. Статутом регламентувалася діяльність лише Інституту, а всі інші осередки мали теж свої місцеві особливості. З цією метою Управа Інституту на початку 1952 р. на основі Статуту створила так званий Правильник, аби пов'язати всі гуртки і товариства однією метою. В ньому зазначалося, що Інститут може децентралізувати свою працю, за потреби відкривати власні філії в різних країнах, які за статутом підлягатимуть Інститутові. Головними завданнями філій було також ведення наукових досліджень, залучення до співпраці фахівців, за погодженням з Інститутом видання власних праць, допомога в поширенні публікацій та видань Інституту, організовування гуртків прихильників Інституту для збору матеріальної допомоги. Вводилося ще також у цьому Правильнику поняття представництво, під яким розумілося залучення й уповноваження певних осіб для виконання окремих завдань: збір матеріалів, організаційні заходи тощо. Представники мали своїм завданням формування гуртків прихильників Інституту, поширювати його видання, пошук меценатів та спонсорів для видавничої діяльності [1, 28]. Надзвичайно

кропітка праця Інституту полягала також у розсилці та розповсюдженні книг. Для кращого та надійнішого розповсюдження друкованих матеріалів Інституту діяла певна система поширення видань, оскільки висилати на індивідуальні адреси користувачів було ризиковано. У кожному більшому чи меншому поселенні українців за кордоном знаходилася група людей, яка займалася розповсюдженням цих видань. 2007 р. Інститут Дослідів Волині, заснований канадським науковим товариством «Волинь», припинив своє існування через похилий вік її членів. Станом на 2015 р. у складі волинських організацій залишилося лише шість членів у Вінніпезі та один в Україні [8, 198].

Архів і видавничі потужності було передано до Волинського держуніверситету імені Лесі Українки в Луцьку. Наклади вже надрукованих видань та іншу літературу працівники Інституту надсилали до бібліотек культурно-освітніх установ та навчальних закладів в Україні, які залишатимуться для науковців цінним джерелом до вивчення історії Волинського краю.

Наукова новизна роботи полягає у розширенні та узагальненні відомостей про наукові видання Інституту Дослідів Волині як джерелознавчу базу для вивчення історії та мистецтва української культури XX ст.

Висновки. Підсумовуючи наведене, зазначимо, що діяльність Інституту Дослідів Віолині має унікальне значення як осередку історико-культурологічних досліджень регіоніки України поза материковими її межами, акумулюючи інтелектуальний потенціал українських діаспорян. Разом з тим, існування такої інституції та її наукова діяльність є культурним феноменом, який репрезентує можливість різновекторних досліджень на прикладі одного регіону, що, разом з тим, актуалізує низку проблематики загалом з історії розвитку вітчизняної культури та мистецтва. Численні видання, що містять багато архівних та фактологічних матеріалів як локального, так і загальнонаціонального значення, слугують цінним джерелом для досліджень культурологічно-мистецького спрямування.

Список використаних джерел

1. Бойко М. Десятиліття Інституту Дослідів Волині. *Літопис Волині*. Ч. 5. Вінніпег, 1961. С. 3-18.
2. Відділення Інститут Дослідів Волині – на Волині! *Літопис Волині*. Ч. 19-20. Вінніпег, 1999. С. 16-19.
3. Козак С. Літописці Волині. *Літопис Волині*. Ч. 19-20. Віннпег, 1999. С. 21-23.
4. Коротка історія Волинських громад у Вінніпезі. *Літопис Волині*. Ч. 19-20. Вінніпег, 1999. С. 10-12.
5. Кострицяя М. Краєзнавча діяльність української діаспори у вивченні Волині. *Краєзнавство*. 2011. №1. С. 5-14
6. Кострицяя М. Роль товариства «Волинь» та Інституту Дослідів Волині у Вінніпезі (Канада) у становленні наукового волинознавства. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Історичні науки*. 2007. Вип. 9. С. 95-109.
7. Надольська В. Етнографічні матеріали на сторінках «Літопису Волині». Минуле й сучасне Волині й Полісся: народна культура – шлях до себе. *Матеріали Волинської обласної науково-етнографічної конференції, 10-11 квітня 2003 р., м. Луцьк*: зб. наук. праць. Вип.11. Луцьк, 2003. С. 63-65
8. Рожко В. Є. Архівне зібрання Інституту Дослідів Волині та товариства “Волинь” у Вінніпезі (Канада) у фондах Державного архіву Волинської області. *Архіви України*. 2016. № 3-4. С. 197-205.
9. Рудницька Н. Ю. І. Огієнко і шкільне краєзнавство Волині. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2002. № 9, pp. 57-59.
10. Тюрменко І. Українська культура у вимірі православної концепції Митрополита Іларіона. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник (серія історична та філологічна)* / [редкол.: Є.І.Сохацька (відп. ред.), О. М. Завальнюк (голова) та ін.]. Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2009.– Вип.VI. - С. 245-254.
11. Ярмошик І. Дослідження історії Волині вченими української діаспори (1917-1990 р. *Студії Кам'янець-Подільського Центру дослідження історії Поділля*. 2005. № 1. С. 130-145.

References

1. Boyko M. (1961). Decades of experiments Volyn Institute. Litopys Volyny, 5, 3-10 [in Ukrainian].
2. Branches experiments Institute of Volyn – Volyn (1999). Litopys Volyny, 19-20, 16-19[in Ukrainian].
3. Kozak S. (1999). Chroniclers of Volyn. Litopys Volyny, 19-20, 21-23 [in Ukrainian].
4. Short History of Volyn communities in Winnipeg (1999). Litopys Volyny, 19-20, 10-12 [in Ukrainian].
5. Kostrytsia M. (2011). Local lore activity of the Ukrainian diaspora in the study of Volhynia. Local lore, 1, 5-14 [in Ukrainian].
6. Kostrytsia M. (2007). The role of the Volyn Society and the Volyn Research Institute in Winnipeg (Canada) in the formation of scientific Volyn studies. Scientific notes [National University "Ostroh Academy"]. Historical sciences, 9, 95-109 [in Ukrainian].
7. Nadolska V. (2003). Ethnographic materials on the pages of the "Chronicle of Volyn". Past and present of Volyn and Polissya: folk culture is the way to itself. Proceedings of the Volyn Regional Scientific and Ethnographic Conference, April 10-11, 2003, Lutsk: coll. Science. wash. 11, 63-65 [in Ukrainian].
8. Rozhko V.E. (2016). Archival meeting of the Volyn Research Institute and the Volyn Society in Winnipeg (Canada) in the funds of the State Archives of Volyn region. Archives of Ukraine, 3-4, 197-205. [in Ukrainian].
9. Rudnytska N. Yu. I. (2002). Ogienko and school local lore of Volyn. Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko, 9, 57-59 [in Ukrainian].
10. Tyurmenko I. (2009). Ukrainian culture in the dimension of the Orthodox concept of Metropolitan Hilarion. Ivan Ogienko and modern science and education: scientific collection (historical and philological series) Kamenets-Podolsky: Kamenets-Podolsky National University named after Ivan Ogienko, VI, 245-254 [in Ukrainian].
11. Yarmoshyk I. (2005). Research of the history of Volyn by scientists of the Ukrainian diaspora (1917-1990). Studies of the Kamyanets-Podilsky Center for the Study of the History of Podillya, 1, 130-145 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.02.2021
Отримано після доопрацювання 18.03.2021
Прийнято до друку23.03.2021

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ, ІНФОРМОЛОГІЯ

УДК 930.85
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238786

Цитування:
Добровольська В. В. Еволюція наукових поглядів щодо поняття культури. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 76–87.

Dobrovolska V. (2021). Evolution of scientific perspectives on the concept of culture. Library science. Record Studies. Informology. 2, 76–87 [in Ukrainian].

Добровольська Вікторія Василівна,
доктор наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри культурології та
інформаційних комунікацій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
vika_dobrovolska@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-0927-1179

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ЩОДО ПОНЯТТЯ КУЛЬТУРИ

Мета роботи *– з'ясувати існуючі наукові погляди на поняття «культура» в контексті терміносистеми «цифрова культура», «культурна спадщина», «цифрова культурна спадщина» та «культурне надбання», їхню спільність і відмінність, що має значення у практичній діяльності архівів, бібліотек, музеїв.* ***Методологія*** *дослідження полягає у використанні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. Методологічною основою статті є аналіз понять, що використовуються в різних галузях гуманітарного знання та у діяльності архівів, бібліотек та музеїв.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в розширенні уявлень про розвиток культури в умовах цифрового суспільства. Відзначено, що поняття культури тісно пов'язане з національною культурною спадщиною, розглянуто зміст цих понять, що використовуються у міжнародному праві та українському законодавстві, а також акцентовано увагу на проблемах збереження, забезпечення доступу і популяризації культурної спадщини у цифровій формі.* ***Висновки.*** *Сучасна культурна концепція відображає ситуацію, що змінилася в світі у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, телекомунікацій, мобільного зв'язку, глобальної мережі інтернет, які сформували світ віртуальної реальності, сприятливий для розвитку культури нового формату. Виникає чинник віртуального комунікаційного культурного середовища, який ввібрав об'єкти цифрової культури, цифрової спадщини, що класифікуються як «віртуальна спадщина». За допомогою дистанційного доступу відбувається демократизація культурної спадщини, що визначається новим форматом культури, де цифрова культура стає і її складником, і водночас частиною світової культурної спадщини. Більшість країн упродовж останніх десятиліть змінили погляд на культуру. Модернізоване бачення культури відповідає їхнім національним культурним традиціям і передбачає такі напрями, як творчі індустрії, дозвілля, молодіжна культура, телебачення, відео й цифрове мистецтво, дизайн і мода, віртуальні музеї, клубна культура тощо. На сучасному етапі розвитку нашої держави ці зміни насамперед зумовлено євроінтеграційними процесами й прагненням гідно репрезентувати українську культуру у світовому інформаційному просторі.*

Ключові слова: *культура, цифрова культура, культурна спадщина, цифрова культурна спадщина, ЮНЕСКО.*

© Добровольська В. В.

Dobrovolska Viktoriia,
D.Sc. in Social communications,
associate professor of the Department of Cultural Studies
and Informational Communications
National Academy of Culture and Arts Management

EVOLUTION OF SCIENTIFIC PERSPECTIVES ON THE CONCEPT OF CULTURE

The purpose of the article *is to study the existing scientific views on the concept of "culture" in the context of the terminology "digital culture", "cultural heritage", "digital cultural heritage" and "cultural heritage", their similarity and difference, which is important in the activity of archives, libraries, and museums.* ***The methodology*** *consists in the use of general scientific methods: analysis, synthesis, logical method, method of visualisation of research results. The methodological basis of the article is the analysis of concepts used in various spheres of humanities and in the activities of archives, libraries, and museums.* ***The scientific novelty*** *of the work is to expand ideas about the development of culture in a digital society. It is noted that the concept of culture is closely related to the national cultural heritage, there is considered the content of these concepts used in international law and Ukrainian law, as well as it is focused on the issues of preservation, access and promotion of cultural heritage in digital form.* ***Conclusions.*** *The modern cultural concept reflects the situation that has changed in the world due to the development of information technology, telecommunications, mobile communications, the global Internet, which have shaped a world of virtual reality, enabling the development of a new format of culture. There is a factor of the virtual communication cultural environment, which has incorporated the objects of digital culture, digital heritage, which are classified as "virtual heritage". With the help of remote access, a democratisation of cultural heritage occurs, which is determined by a new format of culture, where digital culture becomes both its component and at the same time a part of the world cultural heritage. The majority of countries have changed their view of culture in recent decades. The broader, modernised vision of culture is in line with their national cultural traditions and includes areas such as the creative industries, leisure, youth culture, television, video and digital art, design and fashion, virtual museums, club culture, and more. At the current stage of development of our state, these changes are primarily due to European integration processes and the desire to represent Ukrainian culture adequately in the global information space.*

Key words: *culture, digital culture, cultural heritage, digital cultural heritage, UNESCO*

Актуальність теми дослідження. Культура в усіх своїх історичних перетвореннях завжди була й залишається насамперед реальністю, що розкриває внутрішній світ людини – її життєві цінності, сенс її буття. І саме тому, що за культурою стоїть внутрішній світ народу в різні епохи його існування, культура завжди своєрідна та неповторна.

Відповідальна її місія полягає в збереженні та примноженні скарбів української духовності, національних цінностей, які мають бути передані наступним поколінням українців. Теперішнє її завдання – створення, через теле- та кінопродукцію, засоби масової інформації, мережу культурних закладів (бібліотек, клубів, музеїв тощо), громадських організацій повноцінного національно-культурного середовища, яке сприяло б гармонійному розвитку особистості, вихованню патріотичних почуттів у наших громадян.

Мета роботи – з'ясувати існуючі наукові погляди на поняття «культура» в контексті терміносистеми «цифрова культура», «культурна спадщина», «цифрова культурна спадщина» та «культурне надбання», їхню спільність і відмінність, що має значення у практичній діяльності архівів, бібліотек, музеїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом термін «культура» розглядали у своїх працях А. Кребер і К. Клакхон, В. Оствальд, Л. Матвєєва, О. Шевнюк, Л. Левчук, В. Петрушенко, С. Дружиніна, А. Яртиса, В. Мельник та ін. Англійський антрополог Е. Тейлор ще 1871 року визначив «культуру» як складне ціле, що охоплює знання, віру, мистецтво, мораль,

право, духовність, звичаї, традиції, які формують людину як особистість. Учений К. Зауер (1952) розумів «культуру як спосіб життя», як цілісне і багатовимірне явище суспільного життя, де людина – творець, зокрема творець культури, а також її носій. Поняття культури тісно пов'язане із національною культурною спадщиною. Так, Г. Шаповалова досліджує еволюційні етапи розвитку концепції «цифрової культурної спадщини» глобального інформаційного суспільства на порозі третього тисячоліття, де об'єктом дослідження є інноваційна культура «цифрова культура» на технологічній платформі. У працях В. Ільганаєвої, А. Каптєрєва, В. Шейко, О. Шликової приділено особливу увагу розвитку культури в умовах інформатизації суспільства.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні одним з пріоритетів державної культурної політики є збереження та розвиток традиційної культури, підтримка культурного різноманіття регіонів України. Розбудова Української держави спонукала суспільство вивчати власну історію та культуру, що сприяло процесу ідентифікації українців як нації, усвідомлення місця нашої країни в колі європейських держав. Важливою метою культурної політики України є утвердження української ідентичності в Європі, виявлення духовного потенціалу нашої країни, а також розвиток культури етнічних груп в Україні та українських меншин в інших країнах.

Споконвіку пісня, танець, музика, слово, витвори майстрів народної творчості були виразниками національної ідеї, оберегами історичної пам'яті. Вони підживлювали та зміцнювали надію народу на краще майбутнє.

Культура – одне з найцікавіших і найдавніших явищ, яке тісно пов'язане з діяльністю людини. Кожен час ставить перед культурою свої локальні завдання. Однак на будь-якому етапі суспільного розвитку необхідно, по-перше, робити все для збереження існуючих традицій і надбань, по-друге, привносити щось нове, свіже, неповторне.

У більшості європейських країн відбувся перехід від традиційного вузького тлумачення культури й мистецтв до визнання їхньої ролі в суспільстві та їхнього впливу, прямого чи непрямого, на сучасну економіку. Загалом же необхідність залишатися конкурентоспроможним у світі, що швидко змінюється, призвела до того, що Європа зосередила свою увагу й інвестиції на економіці знань, використанні інновацій, розвитку творчих індустрій, що важливо як на національному, так і континентальному рівнях.

Визнання або встановлення зв'язку між культурою і різними видами соціально-економічної діяльності в сучасному суспільстві, в свою чергу, розширює тлумачення терміна «культура», що має призвести до значних концептуальних змін в характері і функціях культурної політики.

За спостереженнями Л. Матвєєвої [1] та свідченнями культурологів, сьогодні в науці існує понад 400 визначень культури, і кількість їх постійно зростає.

Американські науковці А. Кребер і К. Клакхон у 1952 році опублікували видання «Культура. Критичний огляд концепцій і визначень» (англ. «Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions», 1952), у якому представили аналіз понад 150 відомих на той час визначень і концепцій культури. 1963 року вчені значно розширили перелік інтерпретацій культури в новому варіанті видання [1].

1983 року на XVII Всесвітньому конгресі в Торонто, присвяченому проблемі «Філософія й культура», було наведено вже кілька сотень визначень цього поняття [1].

Поняття «*культура*» об'єднує в собі науку (включно з технологією) й освіту, мистецтво (літературу та інші галузі), мораль, уклад життя та світогляд. Культуру вивчає комплекс гуманітарних наук, насамперед культурологія, етнографія, культурна антропологія, соціологія, психологія, історія [2].

За визначенням, поданим у Вікіпедії, термін «культура» – латинського походження, яке буквально означає обробку, догляд, поліпшення (colo, colere – обробіток, займатися землеробством). Уперше його тлумачення зафіксовано в класичній давнині у праці Марка Порція Катона Старшого «De agri cultura» (III ст. до н. е.), у якій розповідалось про землевласника, який обробляв землю з використанням праці рабів. Турботи відповідали духові часу: автор рекомендував утримувати рабів

надголодь, завантажувати їх роботою без міри, щоб утримати від крадіжок і легковажних занять. Господар мав бути скупим та обачним, не впадати в надмірності й нікому не довіряти. При цьому стосовно землі Катон писав не просто про її технічну обробку, а й про специфічне, духовне ставлення до неї. У середньовічній Європі слово «культура» вживали в контексті певних понять й означало воно ступінь майстерності в якій-небудь галузі, набуття розумових навичок (наприклад, cultura juris – вироблення правил поведінки, cultura scientiae – засвоєння науки, cultura literarum – удосконалення письма). Культурні процеси відрізняються складністю і багатоплановістю, тому в сучасній науці нараховують декілька сотень визначень культури. Деякі із них широковідомі: культура – це сукупність досягнень людства; усе багатство матеріальних і духовних цінностей; інтегральний образ, що об'єднує науку, освіту, літературу, мистецтво, мораль, уклад життя при визначальній ролі світогляду [3].

Найлаконічніше визначення культури дав філософ В. Оствальд: «Культура – це те, що відрізняє людину від тварин» [3].

В українських енциклопедичних джерелах поняття «культура» ідентифіковано переважно як сукупність матеріальних і духовних надбань людства. Так, Українська радянська енциклопедія (1974–1985) визначає *культуру* як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства та людини й утілюються в результатах продуктивної діяльності [4].

Короткий енциклопедичний словник з культури (2003) подає дещо ширше визначення *культури*, розглядаючи її як сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних інтелектуальних та емоційних рис суспільства, що містить у своєму складі не лише різні мистецтва, але й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірування [5].

Універсальний словник-енциклопедія визначає поняття *культура* як сукупність матеріального і духовного надбання людства, нагромадженого, закріпленого й збагаченого впродовж історії, яке передається від покоління до покоління [6].

Українські вчені вбачають феномен культури у творчій діяльності людей, у сукупності матеріальних і духовних цінностей, вироблених людством у процесі історії, а також у взаємовідносинах, що сформувалися в процесі розподілу культурних надбань [7; 8; 9; 10, 15-34; 11, 139-148, 161-171].

У виданнях з культурології подано більш соціально орієнтовані визначення, наприклад: «культура – це сфера духовної, ціннісної, комунікативної організації суспільства, що визначає норми поведінки, мислення, почуттів різних верств населення і націй загалом. Культура – поняття, яке означає певний історичний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, утілений у типах і формах організації життя та діяльності людей, а також у цінностях, створюваних ними» [12, 248]. На думку О. Шевнюк, «культуру можна визначити як історично та соціально зумовлене, об'єктивоване в продуктах людської діяльності (артефактах) ставлення людини до природи, суспільства, до самої себе» [13, 16]. За спостереженнями Л. Левчук, «культурою є суспільно вироблена загальна форма зв'язку, що характеризує єдність людей з природою та є необхідним засобом людського існування в природному соціумі» [14, 8]. В. Петрушенко вважає, що «культура – це сфера найпершого та найяскравішого виявлення особистості, її суттєвих характеристик і можливостей; та частина дійсності, що перетворена людиною, але в якій людські творчі можливості виявилися з найбільшим ступенем повноти, досконалості та виразності, унаслідок чого культура постає носієм виявлень людини як людини, тобто сферою найперших і найвищих цінностей, ідеалів, сенсів» [15, 380]. С. Дружиніна зазначає, що «культура – це процес і результат (як позитивний, так і негативний) людської діяльності в минулому та на сучасному етапі розвитку людства» [16].

Вітчизняні культурологи А. Яртиса та В. Мельник, досліджуючи зміст терміна, дійшли висновку: «по-перше, культура являє собою створену людиною «другу природу»; по-друге, культура є системою спільних цінностей, матеріальних або духовних, ідеальних; по-третє, культура – це міра

людського в людині, що виступає чільною характеристикою розвитку людини як суспільної істоти. Культура немовби вищий пласт життя на землі, що виник разом із людиною та розвивається разом з нею, причому цементуючим засобом цієї царини є гуманістичні духовні цінності: потяг до них підносить особистість» [17].

У термінологічному словнику з української та зарубіжної культури «культура (лат. cultura – виховання, освіта, розвиток) – сукупність, процес створення й розподілу матеріальних і духовних надбань, комплекс інтелектуальних та емоційних ознак суспільства, що містить у собі не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань. У вужчому сенсі – сфера духовного життя, що охоплює мову, виховання, освіту, науку, літературу, різні види мистецтв, систему релігійних вірувань, політичну, правову, побутову культуру, а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування. Водночас поняття «культура» використовують для визначення рівня освіченості, вихованості людини, ступеня оволодіння певною галуззю знань або діяльності»[5, 171].

В енциклопедичному словнику з культури подано терміни: «культура естетична» − характеризує здатність суспільства забезпечувати розвиток мистецтва. Основними елементами в системі культури естетичної є: художні цінності, діячі культури (професіонали), технічні засоби тиражування, виробництва й розповсюдження художніх цінностей, що контролює суспільство, соціальні інститути, які забезпечують функціонування культури й управління нею (музеї, театри, бібліотеки, академії, клуби, кінотеатри, концертні зали тощо). Особливе значення в культурі естетичній належить засобам масової інформації (насамперед радіо й телебаченню). Чи не найважливіша сфера культури естетичної – естетичне виховання молодого покоління [5, 171]; «культурне надбання» – результат матеріального виробництва й духовного розвитку; зв'язки, відносини, надбані суспільством упродовж усієї історії, що містять соціокультурний досвід попередніх поколінь і виконують функцію історичної пам'яті людства. Розрізняють три основні рівні культурного надбання: загальнолюдський, регіональний і національний. Загальнолюдське культурне надбання створюють сукупною матеріальною і духовною діяльністю людства протягом його історії; релігійне – групою народів, об'єднаних спільним історико-культурним процесом, природним середовищем, територіальною близькістю та іншими чинниками (напр. культурне надбання слов'янських народів, народів Латинської Америки, північних народів); національне – результат матеріального й духовного розвитку конкретного народу в його історичному вимірі [5, 173]; «культурне успадкування» – суб'єктивний процес запозичення з культурного надбання тих чи інших культурних цінностей, критично засвоюваних, перероблюваних і розвинутих в інтересах певних верств, націй, усього суспільства відповідно до визначених цілей і конкретних історичних потреб. У культурному успадкуванню слід розрізняти «вертикальний» і «горизонтальний» аспекти наступності. Якщо перший пов'язаний зі сприйняттям культурних цінностей минулих епох, то другий – з обміном сучасними досягненнями культури [5, 174]; «структура культури» (від лат. structura) – термін, який застосовують у культурології, історії культури для пояснення будови культури. Структурними елементами культури є мова, освіта, наука, мистецтво, література, міфологія, мораль, політика, право, релігія та ін., які співіснують між собою й утворюють єдине ціле. Крім того, у межах культурології та історії культури сьогодні досліджують і такі її структурні елементи, як світова й національна культура, класова, міська, сільська, професійна та ін.; духовна і матеріальна тощо. Своєю чергою, кожний з елементів культури можна поділити на інші, більш дрібні складові [5, 315].

У Законі України «Про культуру» сформульовано понятійний апарат регулювання сфери культури, де її визначено «як сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого та збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, охоплює всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти;

поняття «вітчизняний національний культурний продукт» – «культурні блага» і «культурні цінності»; сукупність унікальних культурних цінностей, об'єктів культурної спадщини, що мають виняткове історичне значення для формування культурного простору України, становлять «національне культурне надбання»; «нематеріальна культурна спадщина» – звичаї, форми показу та вираження, знання, навички, що передаються від покоління до покоління, постійно відтворюються спільнотами та групами під впливом їхнього досвіду, оточення, взаємодії з природою, історії та формують у них почуття самобутності та наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного розмаїття і творчості людини» [19].

Зміст поняття «культура» уточнювали й доповнювали впродовж усього існування ЮНЕСКО. Всесвітню конференцію в Мехіко 26 липня – 6 серпня 1982 року було присвячено політиці у сфері культури. На заході визначили основні складові поняття «культура» та політику в цій галузі, що ставила за мету вагомий внесок у зближення народів і досягнення взаєморозуміння між людьми через розвиток культури й культурної діяльності. У Декларації подано широке розуміння *культури* і розкрито її складники з урахуванням різних загальних і спеціальних підходів до її визначення. Культуру розглянуто як «сукупність яскраво виражених рис – духовних і матеріальних, інтелектуальних та емоційних, які характеризують суспільство або соціальну групу». Зазначено, що «культура охоплює, крім мистецтва й літератури, спосіб життя, основні права людини, системи цінностей, традиції та віри». Крім того, визнано, що культура – це здатність людини мислити, аналізувати себе й своє оточення. Саме культура, за Декларацією, «перетворює людей на гуманних, розумних, критично мислячих, з моральними зобов'язаннями істот, які пізнають та усвідомлюють себе як незавершений продукт природи, критично осмислюють свої досягнення, невтомно шукають новий сенс існування і творять те, що відображає їхню сутність» [20].

У цій Декларації відбулася еволюція поняття культури – перехід від традиційного розуміння культури як літератури і мистецтва до більш широкого, що охоплює різноманітність способів життя, системи цінностей, прав людини, патріархальних традицій і релігійного розмаїття. Таке розуміння культури й зумовило необхідність регулювати процеси культури на міжнародному рівні [21].

У конвенціях ЮНЕСКО закріплено міжнародні правові основи захисту культурних цінностей, які поєднують національні інтереси держав задля збереження культурного надбання всього людства [22; 23].

Одна з базових концепцій сучасного етапу розвитку – потреба в збереженні національного надбання і культурної спадщини. Можна стверджувати, що історично не змінилися головні завдання щодо культурної спадщини. Незаперечно, що в глобальному інформаційному суспільстві головне – збереження, забезпечення доступу [24] і популяризація культурної спадщини. Завдання «забезпечити ... збереження своєрідності ... культури» і «сприяти вільному поширенню ідей» було позначено в Статуті ООН [25] і перейшло в документи загальносвітової значимості XXI ст., де доступ до світової культурної матеріальної і нематеріальної спадщини передбачає і доступ до неї в новій, цифровій формі: Хартія про збереження цифрової спадщини (2003) [26], Міжнародна конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003) [27], Стратегічний план дій Програми «Інформація для всіх» (2008–2013) [28], документи міжнародної програми під егідою ЮНЕСКО «Пам'ять світу» [29] й багатьох інших.

У наукових дослідженнях генерального директора ЮНЕСКО Джуліана Хакслі як еволюціоніста в понятті «культура» позначився новий вектор – концепція еволюційного гуманізму, основу якого становили чотири ключові ідеї:

1) розуміння людиною відповідальності за своє майбутнє;

2) усвідомлення факту, що людина являє собою «лише один вид, одну одиницю існуючого на Землі життя, і тому людство не повинно перетворюватися в сукупність конкуруючих або навіть вороже налаштованих один до одного «псевдовидів», які ми називаємо націями, релігійними групами або блоками держав з різною ідеологією;

3) здійснення людських надій і прагнень, і це переважає над ідеєю матеріального благополуччя;

4) головний постулат – перевищення якості життя суспільства й навколишнього середовища на противагу збільшенню кількості матеріальних благ, грошей, продуктів виробництва [30, 17].

Англійський антрополог Е. Тейлор ще 1871 року визначив «культуру» як складне ціле, що містить у собі знання, віру, мистецтво, мораль, право, духовність, звичаї, традиції, які формують людину як особистість. Науковець Карл Зауер (1952) розумів «культуру як спосіб життя» [31], як цілісне й багатовимірне явище суспільного життя, де людина – творець культури, а також її носій.

Культура як багатогранний соціальний феномен є продуктом еволюційного розвитку людини й суспільства, репрезентує себе в просторі і часі, припускаючи свою «вічність, нескінченність і потенційну незнищенність» [34].

Поняття культури тісно пов'язано з національною культурною спадщиною. Етапи становлення терміна «спадщина», подібно до терміна «культура», також складні, а сутність його полягає в об'єктах, які з періодичністю в часі і просторі постійно поповнюють список цінних об'єктів культури [35]. Термін «спадщина» виник на основі дискусій щодо необхідності передачі матеріальної і нематеріальної спадщини, мов, традицій, звичаїв, пам'яті наступним поколінням [35].

В. Степанов порушує питання філософії та соціології культури як галузі людської соціокультурної діяльності, елемент соціальної інфраструктури в сучасному соціокультурному просторі. На думку вченого, у визначенні національного культурного надбання культурні цінності й культурна спадщина є його змістовними складниками [32].

Д. Замятін, розглядаючи методологічні підходи до вивчення поняття «спадщина», справедливо зазначав, що кожне покоління людей отримує суспільну спадщину з двох джерел: довкілля і творіння людей. У багатьох дискусіях щодо збереження спадщини як системи цінностей [34] під спадщиною розуміли «те, що ми хочемо зберегти», зокрема природну й культурну спадщину. Проте термін «спадщина», як правило, вживають для визначення саме культурної спадщини. За своєю суттю спадщину можна розглядати як «медіативний матеріально-ментальний культурний шар», що забезпечує органічне відтворення і розвиток культури [34].

О. Копієвська визначає культурну спадщину як «сукупність усіх матеріальних і духовних культурних досягнень суспільства, його історичний досвід, соціальний капітал, що зберігається в арсеналі національної пам'яті». На думку дослідниці, культурна спадщина як важлива складова розвитку будь-якої цивілізації формує особливий національний менталітет, забезпечує спадкоємність духовних, моральних, етичних і гуманістичних цінностей [36].

Г. Шаповалова досліджує еволюційні етапи розвитку концепції «цифрової культурної спадщини» глобального інформаційного суспільства на порозі третього тисячоліття, де об'єктом дослідження є інноваційна культура – «цифрова культура» на технологічній платформі. Автор аналізує проблеми й місце цифрової культурної спадщини в міжнародному та національному праві. Основний акцент зроблено на проблеми й перспективи державної політики в галузі культури, де належну увагу приділено таким поняттям, як «цифрова культура» і «цифрова культурна спадщина». Науковиця зазначає, що з метою визнання і забезпечення збереженості об'єктів цифрової культури, з огляду на той факт, що з часом частина її посяде гідне місце в списку об'єктів цифрової спадщини, держава повинна буде зробити такі кроки: 1) забезпечити загальний доступ у віртуальний простір до об'єктів цифрової культури; 2) із залученням останніх досягнень у сфері інформаційних технологій гарантувати загальну популяризацію національної (російської) культури в обох формах, як класичної, так і цифрової, у світовому віртуальному культурному просторі [37].

Сучасна культурна концепція відображає ситуацію, що змінилась у світі у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, телекомунікацій, мобільного зв'язку, глобальної мережі Інтернет, які створили світ віртуальної реальності, сприятливий для розвитку культури нового

формату. Переваги такої реальності очевидні, а потенційні можливості інформаційних технологій не визначені, як і їхні межі [38].

Віртуальні середовища, які увібрали об'єкти цифрової культури, класифікують як «віртуальну спадщину»; дослідники вже пропонують концептуальні моделі для розробки всеосяжного методу інтерпретації майбутніх проєктів цифрової спадщини [39] за допомогою дистанційного доступу відбувається демократизація культурної спадщини [40]. Суспільство стало свідком того, що постмодернізм як епоха світової історії, що почалася в другій половині XX ст. і триває нині, визначилась із новим форматом культури [41], де цифрова культура стає і її складовою, й одночасно частиною світової культурної спадщини, а з розвитком інформаційних технологій, телекомунікацій, мобільного зв'язку, глобальної мережі Інтернет активно формує віртуальне середовище об'єктів цифрової культури культурою цифрової цивілізації. Культурна спадщина в епоху глобального інформаційного суспільства, віртуального простору й часу, суспільства з безмежними можливостями інформаційних технологій сприяла появі поняття «Digital (virtual) heritage» (цифрова або віртуальна спадщина) [42; 43], що означає комп'ютерні феномени культури, інформаційні ресурси, які містять електронні копії предметів культурної спадщини [44].

Об'єкти цифрової культури мають величезний потенціал для теперішніх і майбутніх поколінь: 1) збереження культурної спадщини в цифровій формі; 2) право доступу без кордонів і часу до цифрових об'єктів культури; 3) популяризація культурної спадщини через копію його у вигляді цифрового об'єкта. У поєднанні це неодмінно активізує інтерес суспільства до культурного контенту [45]. Інформаційні технології і комп'ютерні мережі досягли такого рівня, що вони здатні вносити значний вклад у збереження та поширення об'єктів цифрової культури [46], які згодом можуть трансформуватись в об'єкти культурної спадщини [47; 48], цьому активно сприяють і будуть сприяти, наприклад, електронні бібліотеки, віртуальні музеї, цифрові архіви, електронні ЗМІ й ін.

Наукова новизна роботи полягає в розширенні уявлень про розвиток культури в умовах цифрового суспільства. Відзначено, що поняття культури тісно пов'язано з національною культурною спадщиною, розглянуто зміст цих понять, що використовуються у міжнародному праві та українському законодавстві, а також акцентовано увагу на проблемах збереження, забезпечення доступу і популяризації культурної спадщини у цифровій формі.

Висновки. Культура як самостійна галузь включає в себе широке коло державних і громадських органів, підприємств, установ, організацій, закладів культури. До цієї сфери належать: театральне, музичне, хореографічне, образотворче, декоративно-прикладне, естрадне та циркове мистецтво; концертні організації, музеї, бібліотеки, будинки культури й ін.; кінематограф; телебачення і радіомовлення; видавнича справа, поліграфія і торгівля книгами. Управління культурою полягає в: організації створення, розповсюдження і популяризації творів літератури та мистецтва; забезпеченні поширення інформації та пропаганди досягнень культури; збереженні і використанні культурних цінностей; охороні творів мистецтва й пам'ятників культури, підвищенні культурного рівня населення України; керівництві підприємствами, організаціями, установами та закладами культури.

Сучасна культурна концепція відображає ситуацію, що змінилася в світі у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, телекомунікацій, мобільного зв'язку, глобальної мережі Інтернет, які сформували світ віртуальної реальності, сприятливий для розвитку культури нового формату. Виникає чинник віртуального комунікаційного культурного середовища, який ввібрав об'єкти цифрової культури, цифрової спадщини, що класифікуються як «віртуальна спадщина». За допомогою дистанційного доступу відбувається демократизація культурної спадщини, що визначається новим форматом культури, де цифрова культура стає і її складником, і водночас частиною світової культурної спадщини.

Більшість країн упродовж останніх десятиліть змінили погляд на культуру. Ширше, модернізоване бачення культури

відповідає їхнім національним культурним традиціям і передбачає такі напрями, як творчі індустрії, дозвілля, молодіжна культура, телебачення, відео й цифрове мистецтво, дизайн і мода, віртуальні музеї, клубна культура тощо.

Розвиток культури будь-якого народу й будь-якої країни в сучасному світі не може відбуватися поза межами міжнародної співпраці. Він базується на повазі гідності й цінності кожної національної культури, на відмові від спроб встановлення будь-яких форм нерівності, підкорення або заміни однієї культури іншою, на рівновазі в культурних обмінах.

На сучасному етапі розвитку нашої держави ці зміни насамперед зумовлено євроінтеграційними процесами й прагненням гідно репрезентувати українську культуру у світовому інформаційному просторі.

Ця стаття не охоплює всієї складності терміносистеми культури та культурної спадщини, що витікає із складності загальних визначень поняття культури, однак вона, на нашу думку, окреслює дану проблематику, яка має перспективу подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Матвєєва Л. Л. Культурологія. Курс лекцій : навч. посіб. Київ : Либідь. 2005. 512 с.
2. Культура. *Философия* : энцикл. словарь / под ред. А. А. Ивина. Москва : Гардарики. 2004.
3. Культура *Вікіпедія* : вільна енцикл. URL: : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0 (дата звернення: 14.06.2019).
4. Українська радянська енциклопедія (УРЕ) : в 12 т. 1974–1985. URL: http://leksika.com.ua/ure/ (дата звернення: 11.12.2018).
5. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури / відп. ред. В. Ф. Шевченко. Київ : Україна, 2012. 383 с.
6. Універсальний словник-енциклопедія. Львів : ТЕКА, 2006. 1432 с.
7. Богуцький Ю. П., Андрущенко В. П., Безвершук Ж. О., Новохатько Л. М. Українська культура в європейському контексті. Київ. Знання, 2007. 679 с.
8. Історія української та зарубіжної культури : навч. посіб. / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. Київ : Знання-Прес, 2002. 351 с.
9. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 728 с.
10. Українська та зарубіжна культура : навч. посіб. / М. М. Закович та ін. Київ : Знання, 2000. 622 с.
11. Хорошун Б. І., Язвінська О. М., Сєрова О. Ю. Українська та зарубіжна культура : навч. посіб. Київ : НТУ, 2010.464 с.
12. Український педагогічний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
13. Шевнюк О. Л. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. 277 с.
14. Історія світової культури : навч. посіб. / кер. авт. кол. Л. Т. Левчук. Київ : Либідь. 2003. 368 с.
15. Петрушенко В. Л. Філософія: курс лекцій : навч. посіб. Київ : Каравела; Львів : Новий світ-2000, 2001. 448 с.
16. Дружиніна С. В. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти : монографія. Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. 196 с.
17. Лекції з історії світової і вітчизняної культури : навч. посіб. / за ред. А. В. Яртися, В. П. Мельника. Львів. Світ, 2005. 568 с.
18. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури / відп. ред. В. Ф. Шевченко. Київ : Україна, 2012. 383 с.
19. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2778-17 (дата звернення: 20.02.2019).
20. Всесвітня конференція в Мехіко з політики у сфері культури (26 лип. – 6 серп. 1982 р.). *ЮНЕСКО. Культура*. № 3. 1984. С. 75–84.
21. Рибачок О. М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки XX – 10-ті роки XXI ст.) : дис. канд. іст. наук / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2018. 242 с.
22. Конвенция о мерах, направленных на запрещение и предупреждение незаконного ввоза, вывоза и передачи права собственности на культурные ценности, от 14 ноября 1970 г. *Сборник*

действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных с иностранными государствами. Москва, 1990. Вып. XLIV. С. 506–513.

23. Рекомендация об охране движимых культурных ценностей от 28 ноября 1978 г. *Нормативные акты ЮНЕСКО по охране культурного наследия*. Москва, 2002. С. 193-205.

24. Абизова В .А. Национальная самоидентификация как научная проблема. *Современное общество и власть*. 2016. № 3 (9). С. 25–27.

25. Устав Организации Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры. Лондон, 16 ноября 1945 г. URL: http://base.garant.ru/2540500/ (дата звернення: 22.07.2018).

26. Charter on the Preservation of Digital Heritage. *UNESCO*. 2003. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (дата звернення: 11.09.2018).

27. Международная конвенция об охране нематериального наследия. Париж, 17 октября 2003 г. URL: http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540r.pdf (дата звернення 22.07.2019).

28. Стратегический план действий программы «Информация для всех» (2008–2013). *ЮНЕСКО*. 2008. 21 с. URL: http://www.ifap.ru/ofdocs/unesco/sp813.pdf (дата звернення 22.07.2017).

29. Memory of the World in the Digital Age: digitization and preservation. 2012. URL: http://www.ifap.ru/pr/2013/n130117b.pdf (дата звернення: 22.07.2019).

30. Хаксли Д. Ключ к будущему – гуманизм. *Диалоги: полемические статьи о возможных последствиях развития современной*. Москва : Политиздат, 1979. С. 16–17.

31. Sauer C. Agricultural Origins and Dispersals. New York : American Geographical Society, 1952. 110 p.

32. Степанов В. Ю. Державна політика у сфері культури і культурної спадщини. *Державне будівництво*. 2016. № 1. С. 1–8.

33. Гюльмагомедов А. Г. Знать и ценить наследие. *Вестник Дагестанского научного центра РАН*. 2008. № 30. С. 113–115.

34. Замятин Д. Н. Образ наследия в культуре: методологические подходы к изучению понятия «наследие». *Этнографическое обозрение*. 2008. № 6. С. 121–130.

35. Davis M. Writing Heritage: the Depiction of Indigenous Heritage in European-Australian Writings. Melbourne : Australian Scholarly Publishing, 2007. 401 p.

36. Копієвська О. Р. Всесвітня культурна спадщина: регулювання міжнародним правом. *Держава і право* : зб. наук. пр. Київ, 2006. Вип. 33. Юрид. і політ. науки. С. 25–30.

37. Шаповалова Г. М. Концепция цифрового культурного наследия и его генезис: теоретико-правовой аналіз. *Территория новых возможностей. Вестник Владивостокского государственного университета экономики и сервиса.* 2017. Т. 9. № 4. С. 159–168.

38. Skamantzari M., Georgopoulos A. 3D visualization for virtual museum development. *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences,* XXIII ISPRS Congress, 12–19 July 2016, Prague, Czech Republic. 2016. Vol. XLI-B5. P. 961-968. URL: https://www.int-arch-photogramm-remote-sens-spatial-inf-sci.net/XLI-B5/961/2016/ (дата звернення: 15.06.2018).

39. Rahaman H., Tan B.-K. Interpreting digital heritage: A conceptual model with end-users' perspective. *International Journal of Architectural Computing.* 2011. URL: http://scholarbank.nus.edu.sg/handle/10635/45484 (дата звернення: 9.10.2019).

40. Taylor J., Gibson L. K. Digitisation, digital interaction and social media : embedded barriers to democratic heritage. URL: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=121998828&site=ehost-live (дата звернення: 14.03.2018).

41. Спасов В. Д. Постмодернизм и реклама. *PR и реклама в изменяющемся мире: региональный аспект.* 2016. № 15. С. 166–174.

42. «Archaeologizing» Heritage? Transcultural Entanglements between Local Social Practices and Global Virtual Realities / eds. by M. Falser, M. Juneja. NewYork : Heidelberg, 2013. 275 p.

43. Tan B.-K, Rahaman H. Virtual Heritage: Reality and Criticism. *Joining Languages, Cultures and Visions : CAAD Features. 2009 : proceedings of the 13th International CAAD Futures Conference*. URL: https://www.academia.edu/296255/VIRTUAL_HERITAGE_REALITY_AND_CRITICISM (дата звернення: 02.11.2019).

44. Поворознік Н. Г. Виртуальный музей: сохранение и репрезентация историко-культурного наследия. *Вестник Пермского университета. Сер.: История*. 2015. № 4 (31). С. 213–221.

45. Novotný M., Lacko J., Samuelčík M. Applications of Multi-touch Augmented Reality System in Education and Presentation of Virtual Heritage. *Procedia Computer Science*. 2013. Vol. 25. P. 231–235.

46. Kiourt C., Koutsoudis A., Pavlidis G. Dynamus: A fully dynamic 3D virtual museum framework. *Journal of Cultural Heritage*. 2016. Vol. 22, November–December. P. 984-991.

47. Баева Л. В. Электронная культура: угроза культурной безопасности или новые возможности для развития. *Сохранение культурного наследия и проблемы фальсификации истории* : материалы Всерос. молодеж. конф. в рамках фестиваля науки, Астрахань, 19–21 сент. 2012 г.: в 2 т. Астрахань: АГУ, 2012. Т. 1. С. 12–17.

48. Alelis G. Older and younger adults' interactions with 3d digital cultural heritage artefacts. *ProQuest Dissertations Publishing.* 2015. URL: http://search.proquest.com/docview/1857772824/abstract/5394E50066D9466DPQ/2?accountid=152445#center (дата звернення: 27.03.2018).

References

1. Matveeva, L.L. (2005). Culturology. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
2. Ivin, A. A. (Eds.). (2004). Culture. Philosophy. Moscow: Gardariki [in Russian].
3. Culture Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0 [in Ukrainian].
4. Ukrainian Soviet Encyclopedia (URE). (1974–1985). In 12 vol. URL: http://leksika.com.ua/ure/ [in Ukrainian].
5. Korinny, M. M. & Shevchenko, V. F. (2012). Short encyclopedic dictionary of culture. V. F. Shevchenko (Ed.). Kyiv: Ukraine [in Ukrainian].
6. Universal dictionary-encyclopedia. (2006). Lviv: TEKA [in Ukrainian].
7. Bogutsky, Yu. P., Andrushchenko, V. P., Bezvershuk, Zh. O. & Novokhatko, L. M. (2007). Ukrainian culture in the European context. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
8. History of Ukrainian and foreign culture. (2002). Klapchuk, S. M., & Ostafiychuk, V. F. (Eds.). Kyiv: Znannia-Press [in Ukrainian].
9. Popovych, M. V. (2001). Essay on the history of culture of Ukraine. Kyiv: ArtEk [in Ukrainian].
10. Zakovich, M. M. (2000). Ukrainian and foreign culture. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
11. Khoroshun, B. I., Yazvinska, O. M., & Serova, O. Y. (2010). Ukrainian and foreign culture. Kyiv: NTU [in Ukrainian].
12. Ukrainian pedagogical dictionary (2011). Rivne: Volyns′ki oberehy [in Ukrainian].
13. Shevnyuk, O. L. (2002). Ukrainian and foreign culture. Kyiv: Znannia-Press [in Ukrainian].
14. Levchuk, L. T. (2003). History of world culture. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
15. Petrushenko, V. L. (2001). Philosophy. Kyiv: Karavela; Lviv: Novyy svit-2000 [in Ukrainian].
16. Druzhinina, S. V. (2005). Cultural policy of modern multicultural Ukraine: socio-philosophical and legal aspects. Donetsk: DonDUET [in Ukrainian].
17. Yartisya, A. V, & Melnik, V. P. (Eds.). (2005). Lectures on the history of world and national culture. Lviv. Svit [in Ukrainian].
18. Korinnyy, M. M., & Shevchenko, V. F. (2012). Short encyclopedic dictionary of culture. V. F. Shevchenko. (Ed.). Kyiv: Ukraine [in Ukrainian].
19. Law of Ukraine on culture from 14.12.2010 № 2778-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2778-17.
20. World Conference on Cultural Policy in Mexico City (July 26 - August 6, 1982). (1984). UNESCO. Culture, 3, 75–84 [in Ukrainian].
21. Rybachok, O. M. (2018). International integrated digital resources of documentary heritage of archives, libraries, museums: stages of creation, development strategies (the 80s of XX – 10th years of XXI century): (candidate of Historical Sciences). V. I. Vernadsky National Library of Ukraine Kyiv [in Ukrainian].
22. Convention on Measures Aimed at Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, dated November 14, 1970. (1990). Sbornik deystvuyushchikh dogovorov, soglasheniy i konventsiy, zaklyuchennykh s inostrannymi gosudarstvami. Moscow, Issue. XLIV, 506-513 [in Russian].
23. Recommendation for the Protection of Movable Cultural Property of 28 November 1978. (2002). UNESCO Normative Acts for the Protection of Cultural Heritage. Moscow, 193-205 [in Russian].
24. Abizova, V. A. (2016). National self-identification as a scientific problem. Modern society and power, 3 (9), 25-27 [in Russian].
25. Charter of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1945). London, URL: http://base.garant.ru/2540500/ [in Ukrainian].
26. Charter on the Preservation of Digital Heritage. UNESCO. 2003. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [in English].

27. International Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage. Paris, (2003) URL: http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540r.pdf [in Ukrainian].

28. Strategic Action Plan for the «Information for All Program» (2008-2013). UNESCO. (2008). URL: http://www.ifap.ru/ofdocs/unesco/sp813.pdf [in Ukrainian].

29. Memory of the World in the Digital Age: digitization and preservation. (2012). URL: http://www.ifap.ru/pr/2013/n130117b.pdf [in English].

30. Huxley, D. (1979). The key to the future - humanism. Dialogues: polemical articles on the possible consequences of modern development. Moscow: Politizdat, 16–17 [in Russian].

31. Sauer C. (1952). Agricultural Origins and Dispersals. New York: American Geographical Society. [in English].

32. Stepanov, V. Yu. (2016). State policy in the field of culture and cultural heritage. State building, 1, 1–8 [in Ukrainian].

33. Gyulmagomedov, A. G. (2008). Know and appreciate the heritage. Bulletin of the Dagestan Scientific Center of the Russian Academy of Sciences, 30, 113–115 [in Russian].

34. Zamyatin, D. N. (2008). Image of heritage in culture: methodological approaches to the study of the concept of "heritage". Ethnographic Review, 6, 121–130 [in Russian].

35. Davis M. (2007). Writing Heritage: The Depiction of Indigenous Heritage in European-Australian Writings. Melbourne: Australian Scholarly Publishing [in Austria].

36. Kopievska, O. R. (2006). World cultural heritage: regulation by international law. State and law: coll. Science. Kyiv Ave., Issue. 33. Jurid. and flight. Science, 25–30 [in Ukrainian].

37. Shapovalova, G., M. (2017). The concept of digital cultural heritage and its genesis: theoretical and legal analysis. The territory of new opportunities. Bulletin of the Vladivostok State University of Economics and Service, Vol. 9, 4, 159–168 [in Russian].

38. Skamantzari M., Georgopoulos A. (2016). 3D visualization for virtual museum development. The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences, XXIII ISPRS Congress, 12–19 July 2016, Prague, Czech Republic. Vol. XLI-B5. P. 961-968. URL: https://www.int-arch-photogramm-remote-sens-spatial-inf-sci.net/XLI-B5/961/2016/ [in English].

39. Rahaman H., Tan B.-K. (2011). Interpreting digital heritage: A conceptual model with end-users' perspective. International Journal of Architectural Computing.. URL: http://scholarbank.nus.edu.sg/handle/10635/45484 [in English].

40. Taylor J., Gibson L. K. Digitisation, digital interaction and social media : embedded barriers to democratic heritage. URL: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h &an=121998828&site=ehost-live [in English].

41. Spasov, V. D. (2016). Postmodernism and advertising. PR and Advertising in a Changing World: Regional Aspect, 15, 166–174 [in Russian].

42. Falser M., M. Juneja (2013). «Archaeologizing» Heritage? Transcultural Entanglements between Local Social Practices and Global Virtual Realities. New York: Heidelberg. [in English].

43. Tan B.-K, Rahaman H. (2009). Virtual Heritage: Reality and Criticism. Joining Languages, Cultures and Visions: CAAD Features. : proceedings of the 13th International CAAD Futures Conference. URL: https://www.academia.edu/296255/VIRTUAL_HERITAGE_REALITY_AND_CRITICISM [in English].

44. Povroznik, N. G. (2015). Virtual Museum: Preservation and Representation of Historical and Cultural Heritage. Perm University Bulletin. Ser. History, 4 (31), 213-221 [in Russian].

45. Novotný M., Lacko J., Samuelčík M. (2013). Applications of Multi-touch Augmented Reality System in Education and Presentation of Virtual Heritage. Procedia Computer Science, vol. 25, 231–235 [in English].

46. Kiourt C., Koutsoudis A., Pavlidis G. (2016). Dynamus: A fully dynamic 3D virtual museum framework. Journal of Cultural Heritage.. Vol. 22, November–December, 984-991 [in English].

47. Baeva, L. V. (2012). Electronic culture: a threat to cultural security or new opportunities for development. Preservation of cultural heritage and problems of falsification of history: materials of the All-Russian. youth. conf. as part of the Science Festival, Astrakhan. Vols. 1, 12–17. Astrakhan: ASU [in Russian].

48. Alelis G. (2015). Older and younger adults' interactions with 3d digital cultural heritage artefacts. ProQuest Dissertations Publishing.. URL: http://search.proquest.com/docview/1857772824/abstract/5394E50066D9466DPQ/2?accountid=152445#center [in English].

Стаття надійшла до редакції 18.02.2021
Отримано після доопрацювання 16.03.2021
Прийнято до друку 24.03.2021

УДК 004.67:378.147
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238787

Цитування:
Щербіна О. С., Вакуленко Ю. О. Впровадження та перспективи використання програм-парсерів в закладах вищої освіти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 88–95.

Shcherbina O., Vakulenko Yu. (2021). Implementation and prospects of using parser programs in higher education institutions. Library science. Record Studies. Informology. 2, 88–95 [in Ukrainian].

Щербіна Ольга Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних
систем управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
o.shcherbina@donnu.edu.ua
https://orcid.org/0000-0001-5029-6098

Вакуленко Юлія Олегівна,
здобувач вищої освіти 1 курсу СО «Магістр»
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Донецького національного університету імені Василя Стуса
vakulenko.i@donnu.edu.ua
https://orcid.org/0000-0002-0366-4588

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ-ПАРСЕРІВ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мета роботи *полягає в необхідності розроблення концепції формування комунікації з використанням програм-парсерів у відділі кадрів закладу вищої освіти для удосконалення освітньої діяльності.* ***Методологія.*** *У процесі дослідження було застосовано методи інформології і соціальної комунікації, діалектичний метод пізнання, методи системного аналізу, абстракції, які дозволили розкрити змістовну повноту впровадження програм-парсерів; здійснити аналіз використання програм-парсерів в закладах вищої освіти на прикладі Донецького національного університету імені Василя Стуса.* ***Наукова новизна.*** *Обґрунтовано необхідність впровадження та використання програм-парсерів у закладах вищої освіти. Досліджено використання Google Spreadsheet у відділі кадрів університету як інформаційно-пошукової системи та текстово-цифрової бази даних для удосконалення освітньої діяльності закладів вищої освіти.* ***Висновки.*** *Аналізуючи комунікації закладу вищої освіти, варто назвати їх основні напрями: комунікації між організацією та її зовнішнім середовищем; комунікації між рівнями управління та підрозділами; комунікації керівник-підлеглий; комунікації між керівником та робочою групою; неформальні комунікації. Метою використання програм-парсерів в закладах вищої освіти є насамперед підвищення ефективності освітнього процесу, покращення сервісу обслуговування та скорочення витрат в процесі обробки даних. Використання парсингу у відділі кадрів закладу вищої освіти є багатоплановим. Сьогодні програми-парсери проводять синтаксичний, лексичний, автоматизований аналіз, обробляють велику кількість інформаційних запитів, розбирають документи, вилучаючи звідти необхідні та корисні користувачу дані. Програма-парсер Google Spreadsheets спрямована на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, що допомагають вдосконалити управління, покращують взаємодію працівників та сприяють соціальним інноваціям.*

Ключові слова: *програми-парсери; заклад вищої освіти; відділ кадрів; парсинг; інформація; комунікація; комунікаційний процес.*

© Щербіна О. С., Вакуленко Ю. О.

Shcherbina Olha,
Candidate of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Information Systems of Management,
Vasyl' Stus Donetsk National University
Vakulenko Yuliya,
1st year higher education applicant ED «Master»
specialty 029 «Information, Library and Archival Studies»
Vasyl' Stus Donetsk National University

IMPLEMENTATION AND PROSPECTS OF USING PARSER PROGRAMS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The purpose of the article *is the need to develop a concept for the formation of communication using parser programs in the personnel department of higher education to improve educational activities.* ***Methodology.*** *In the process of research the methods of informology and social communication, logical-dialectical method of cognition, methods of system analysis, abstractions were applied, which allowed to reveal the content of implementation of parser programs; to analyze the use of parser programs in higher education institutions on the example of Vasyl' Stus Donetsk National University.* ***Scientific Novelty.*** *The necessity of introduction and use of parser programs in higher education institutions is substantiated. The use of Google Spreadsheet in the human resources department of the university as an information retrieval system and text-digital database to improve the educational activities of higher education institutions has been studied.* ***Conclusions.*** *Analyzing the communications of the institution of higher education, it is necessary to name their main directions: communication between the organization and its external environment; communication between management levels and departments; communication manager-subordinate; communication between the leader and the working group; informal communications. The purpose of using parser programs in higher education institutions is primarily to increase the efficiency of the educational process, improve service and reduce costs in the data processing. The use of parsing in the personnel department of a higher education institution is multifaceted. Today, parser programs perform parsing, lexical, automated analysis, process many information requests, parse documents, extracting from there the necessary and useful user data. The Google Spreadsheets parser program aims to use the latest information and communication technologies that help improve management, improve employee interaction, and promote social innovation.*

Keywords: *parser programs; higher education institution; Human Resources Department; parsing; information; communication; communication process.*

Актуальність теми дослідження. Нині основною та головною потребою людського життя є інформація та комунікація. Проте особливо користувачами мережі інтернет витрачається багато часу на пошук саме потрібної інформації, адже зазвичай для цього використовується великий масив даних. Виникає потреба в пришвидшенні пошуку інформації та отриманні результату, якого потребує користувач. Сьогодні програми-парсери проводять синтаксичний, лексичний, автоматизований аналіз, обробляють велику кількість інформаційних запитів, розбирають документи, вилучаючи звідти необхідні та корисні користувачу дані. Тому актуальність впровадження та подальші перспективи використання програм-парсерів не викликає сумнівів.

Аналіз досліджень і публікацій. У роботах сучасних науковців питання швидкого пошуку інформації виникає часто та стає важливим предметом для наукових досліджень. Більшість досліджень було присвячено створенню та пошуку таких інформаційних технологій, які будуть в рази полегшувати та пришвидшувати роботу, пов’язану з великим масивом інформації та з базами даних. Вагомий внесок у вирішення цих проблем внесли Ноам Хомський, Дж. Бекус, Джоакім Нівре, Дж. Мартін. Серед вітчизняних науковців цю проблему досліджували І. П. Білецька, Н. П. Марчук, В. Г. Волошин, тощо.

Метою дослідження є розробка концепції формування комунікації з використанням програм-парсерів у відділі

кадрів закладу вищої освіти для удосконалення освітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дієслово «to parse» в дослівному перекладі означає «робити граматичний розбір або структурувати». Парсери – це програмні продукти, основною функцією яких є отримання необхідних даних, які відповідають заданим параметрам. Основними завданнями парсингу виступає: пошук даних; витяг інформації; збереження даних. Програми-парсери дозволяють прискорити процес і уникнути помилок через людський фактор. Інша справа, як власник зібраної бази розпорядиться з інформацією [1].

У процесі парсингу даних можна вибрати один з двох форматів:

- скористатися спеціальними програмами, яких на ринку існує чимало;
- написати їх самостійно. Для цього можна застосовувати практично будь-яку мову програмування, наприклад, PHP, C++, Python [2], [3].

Якщо потрібна не вся інформація по сторінці, а тільки щось конкретне (найменування товарів, характеристики, ціна), використовується XPath. XPath – це мова, на якій формуються запити до XML-документів і їх окремих елементів. За допомогою його команд необхідно визначити межі майбутнього парсингу, тобто задати як «парсити» дані з сайту – повністю або вибірково (див. рис. 1). [4].

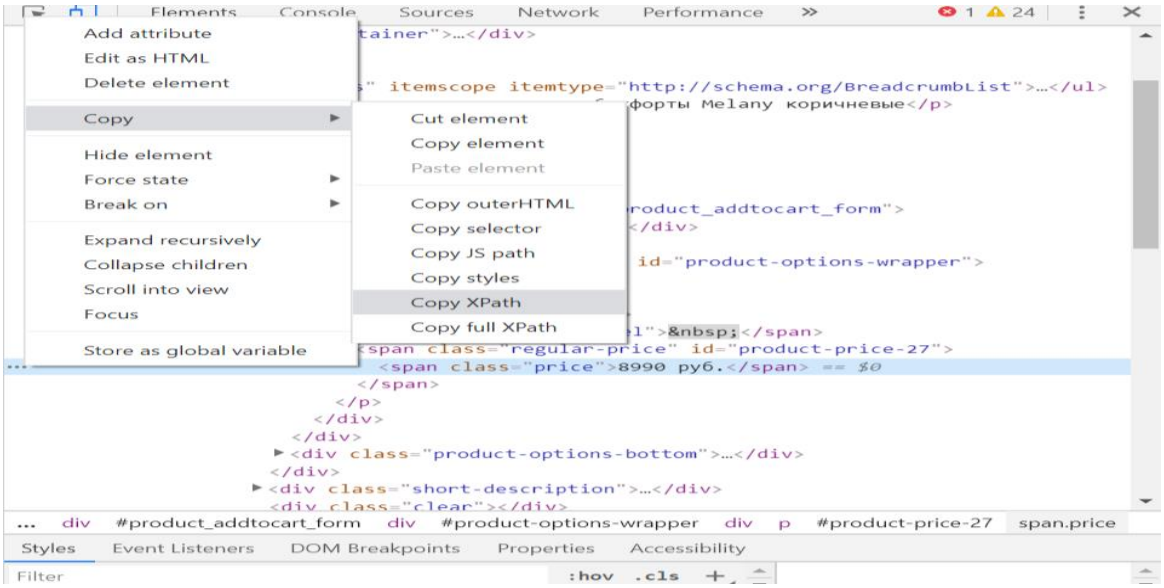

Рис.1. Приклад роботи програми-парсера

Програми-парсери використовуються тоді, коли потрібно автоматично перевірити унікальність текстової інформації, швидко порівнюючи вміст сотень веб-сторінок з запропонованим текстом [5, 45].

Потоки інформації, що слугують основою комунікацій, дозволяють закладу вищої освіти реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Аналізуючи комунікації закладу вищої освіти, варто назвати їх основні напрями:

1. Комунікації між організацією та її зовнішнім середовищем;
2. Комунікації між рівнями управління та підрозділами;
3. Комунікації керівник-підлеглий;
4. Комунікації між керівником та робочою групою;
5. Неформальні комунікації [6, 2], [7].

Комунікаційна робота відділу кадрів Донецького національного університету імені Василя Стуса є сукупністю процесів передачі інформації, даних про стан та діяльність закладу вищої освіти, що піддаються цілеспрямованому регулюванню і використовуються з метою формування іміджу, ідеологічного впливу на оцінки, думки та поведінку споживачів освітніх та наукових послуг. Комунікація Донецького національного університету імені Василя Стуса відзначається такими рисами, як: розосередженість аудиторії; наявність

широкомасштабних комунікаційних процесів; одночасна передача даних різними каналами масового інформування: через книжки, газети та журнали, радіо- і телетрансляції, комп'ютерні мережі тощо; принципова доступність всім охочим.

Комунікативний процес Донецького національного університету імені Василя Стуса умовно можна змоделювати наступним чином: джерело (відправник – особа або заклад вищої освіти) сприймає певну подію як завдання, певним чином усвідомлюючи (реагуючи). Потім за допомогою певних засобів передає сприйняте одержувачу у вигляді повідомлення, для чого повинні бути підготовлені доступні матеріали, що подаються у певній формі та певному контексті. Переданий зміст одержувач сприймає, однак у зміненому вигляді, тобто сприймає очима відправника. Реакція, результати, а отже, дієвість комунікативного процесу визначається встановленням та підтриманням контакту між комунікаторами, а його ефективність – ступенем згоди між ними. З цією метою використовується чимало різних комунікативних методів, способів, вираження відчуттів, емоцій, певної організації комунікативного процесу тощо [8].

Структура інтегрованої системи маркетингової комунікації закладу вищої освіти містить: рекламу, профорієнтаційну роботу, виставкову діяльність, паблік рілейшенз (PR), особисті комунікації, інтернет. Ця система є комплексом взаємопов'язаних елементів, завдяки яким здійснюється збір, обмін, обробка та передача інформації від одного суб'єкта до іншого [9].

Різні види комунікацій, що здійснюються в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, умовно можна поділити на дві основні групи: зовнішні та внутрішні. Внутрішні комунікації дозволяють здійснювати обмін інформацією в середині закладу вищої освіти, а зовнішні комунікації є обміном інформацією між закладом вищої освіти та зовнішнім середовищем [10].

Зовнішні комунікації спрямовуються на налагодження ефективних зв'язків закладу вищої освіти з соціумом, з яким він взаємодіє, в якому він функціонує та розвивається (відділами та управліннями освіти районних, міських (обласних) держадміністрацій); Міністерством освіти і науки України; законодавчими та контролюючими структурами (контрольно-ревізійне управління, санепідстанція тощо); благодійними фондами, (спонсорськими організаціями; вітчизняними та зарубіжними середніми та вищими навчальними закладами; позашкільними навчальними закладами (центрами дитячої творчості, відділеннями МАН); науково-дослідними інститутами та центрами; економічними та комерційними структурами (банками, промисловими підприємствами, фірмами); профспілковими організаціями: батьками студентів тощо) [11].

Конкретними організаційними формами здійснення зовнішніх комунікацій в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса є: ділові зустрічі; переговори (усні чи за допомогою факсового та комп'ютерного зв'язків); розмови телефоном; службові записки; звіти; нормативні та законодавчі документи; угоди тощо [12].

Проведення інформаційної політики в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за допомогою організації потоку новин про всі сфери діяльності закладу вищої освіти в засобах масової інформації забезпечує інформування населення про діяльність навчального закладу, завоювання інформаційного простору на рівні освіти, регіону, країни тощо. При здійсненні інформаційної політики враховуються і так звані інформаційні потоки та відбувається управління ними. При реалізації інформаційної політики в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса враховується роль носіїв інформації та інформаційних партнерів, а також специфіка сучасного інформаційного простору [13, 132].

Внутрішня комунікація – це навіювання працівникам віри у свій заклад, почуття гордості та відповідальності за нього. Для її забезпечення передбачається:

- проведення заходів, які сприяють

встановленню добрих стосунків між керівниками та підлеглими (вечірки, екскурсії, спортивні змагання тощо);

- надання соціальних пільг працівникам (додаткові відпустки, пенсійні та страхові внески тощо);
- видання газети закладу вищої освіти;
- підтримка зразкової репутації керівників у суспільстві;
- матеріальні стимули (премії, висока заробітна плата тощо), що впливають на зміцнення позицій закладу вищої освіти [14].

Використання парсингу у відділі кадрів Донецького національного університету імені Василя Стуса є багатоплановим. Розподіл навчального навантаження на кафедрі починається з розбору файлу PDF з навчальним навантаженням, який надсилають методисту кафедри. Методист, керуючись положенням про нормування робочого часу, виконує розподіл навчального навантаження між викладачами. Після розподілу навантаження отримуємо звіт про навантаження для кожного викладача та архів розподілу навантаження, зокрема, базу даних, в якій буде зберігатися інформація з навантаженням кожного викладача. Контекстна діаграма структурно-функціональної моделі описує модель процесу розподілу навантаження в узагальненому вигляді.

«Формування навантаження викладачів кафедри» декомпозується на два процеси: заповнення планового навантаження та розподіл навантаження між викладачами.

Процес «Заповнення планового навантаження» виконується в чотири етапи, які в діаграмах будуть представлені відповідними процесами, саме: парсинг, перевірка коректності парсингу, за потреби редагування отриманої інформації та її завантаження в базу даних. Вхідною інформацією для парсингу є PDF-файл з навантаженням. На виході ми отримуємо розпарсені дані, які містять конкретні значення відповідних комірок таблиці PDF-файла.

Останнім часом інтернет став все більше поповнюватися новими інтернет-сервісами. На сьогоднішній день наявність власного інтернет-сервісу є зручним і перспективним напрямом в освіті. Є можливість створення інтернет-сервісу самостійно, але якщо не вистачає компетентності в програмуванні, то можна створити інтернет-сервіс з надання освітніх послуг за допомогою парсингу. Використовуючи програму-парсер можна самостійно створювати будь-які сервіси. Парсинг сайтів є ефективним рішенням для автоматизації збору і зміни інформації [15, 45]. Як правило, потрібно «парсити» не одну сторінку сайту-донора, а безліч, може навіть і всі. У цьому випадку після проходження перших трьох кроків у алгоритм програми-парсера повинен бути закладений перехід на наступну сторінку бази, щоб і з неї вилучити весь необхідний матеріал.

Обхід всіх потрібних сторінок сайту забезпечується різними способами:

- По-перше, обробляючи чергову сторінку, програму-парсер можна навчити не тільки отримувати необхідні дані, але і заносити в свою базу даних всі внутрішні посилання, що зустрічаються на шляху.
- По-друге, при первинному аналізі сайту найчастіше можна простежити логіку формування url для сторінок.
- По-третє, деякі програми-парсери розраховані, як не дивно, на «ручний» обхід веб-ресурсу [16].

В цілому парсинг сайтів складається з двох етапів:

Етап 1. Аналіз сайту.

Етап 2. Підготовка виразів (xpath або css селектори) для отримання необхідних даних зі сторінок [17].

Головною проблемою впровадження методу парсингу в заклади вищої освіти є застаріле програмне забезпечення, що буде перешкоджати нормальному функціонуванню програм-парсерів [18].

Можна навести конкретний приклад програми-парсеру. Це Google Spreadsheet, який рекомендовано використовувати відділу кадрів Донецького національного університету імені Василя Стуса [19].

Google Spreadsheet – програма електронних таблиць, що входить до складу безкоштовного веб-програмного пакету програмного забезпечення, пропонованого компанією Google у межах служби Google Drive. Послуга також включає в себе Документи Google і Google Слайди,

текстовий процесор і програму презентації відповідно.

Google Spreadsheets спрямована на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та програм, що допомагають вдосконалити управління, покращують взаємодію працівників та сприяють соціальним інноваціям [20].

Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні необхідності впровадження та використання програм-парсерів у закладах вищої освіти. Досліджено використання Google Spreadsheet у відділі кадрів університету як інформаційно-пошукової системи та текстово-цифрової бази даних для удосконалення освітньої діяльності закладів вищої освіти.

Висновки. Аналізуючи комунікації закладу вищої освіти, варто назвати їх основні напрями: комунікації між організацією та її зовнішнім середовищем; комунікації між рівнями управління та підрозділами; комунікації керівник-підлеглий; комунікації між керівником та робочою групою; неформальні комунікації. Метою використання програм-парсерів в закладах вищої освіти є насамперед підвищення ефективності освітнього процесу, покращення сервісу обслуговування та скорочення витрат в процесі обробки даних. Використання парсингу у відділі кадрів закладу вищої освіти є багатоплановим. Сьогодні програми-парсери проводять синтаксичний, лексичний, автоматизований аналіз, обробляють велику кількість інформаційних запитів, розбирають документи, вилучаючи звідти необхідні та корисні користувачу дані. Програма-парсер Google Spreadsheets спрямована на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, що допомагають вдосконалити управління, покращують взаємодію працівників та сприяють соціальним інноваціям.

Список використаних джерел

1. Що таке парсинг. Обмеження при програмі-парсеру. Законність парсерів. Як захиститися від парсерів. URL: https://blog.calltouch.ru/chto-takoe-parsing. (дата звернення: 20.02.2021)
2. Парсинг: від теорії до практики. Правове регулювання парсингу (парсерів). URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/analitycs/194822_parsing-vd-teor-do-sudovo-praktiki. (дата звернення: 20.02.2021)
3. Говорущенко Т. О., Павлова О. О., Боднар М. А. Сучасні проблеми семантичного аналізу специфікацій вимог до програмного забезпечення. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернандського. Серія: Технічні науки.* URL: http://tech.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019. (дата звернення: 20.02.2021)
4. Терещенко В. В. Перспективи вдосконалення інформаційного пошуку. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.4/25.pdf(дата звернення: 22.02.2021)
5. Ашманов І. С., Іванов А. А. Просування сайту в пошукових системах. М.: Вільямс, 2016. 304 с.
6. Вакуленко Ю., Щербіна О. С. Використання інформаційних систем і технологій у закладах вищої освіти Вінниці. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері:* ІІІ Всеукраїнська наукова студентська конференція, м. Вінниця, 05 квітня 2018 р. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. С. 16- 18.
7. Грищенко І., Крахмальова Н. Роль комунікацій у функціонуванні вищих навчальних закладів. URL: https://knutd.edu.ua/publications/ pdf/International_editions/Gryshchenko_Krakhmal. (дата звернення: 22.02.2021)
8. Менеджмент. Комунікації в менеджменті: сутність та їх види. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/management/14536. (дата звернення: 09.03.2021)
9. Експерт з якості освіти. *Офіційний сайт Донецького національного університету імені Василя Стуса*. URL: https://www.donnu.edu.ua/uk/ekspertu-z-yakosti-vyshhoyi-osvity. (дата звернення: 09.03.2021)
10. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізаційному світі. URL: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/information-komunikation. (дата звернення: 15.03.2021)
11. Маркетингові дослідження. Система інтегрованих маркетингових комунікацій. URL: https://pidru4niki.com/marketing/sistema_komunikatsiy. (дата звернення: 15.03.2021)
12. Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми, перспективи.

URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream. (дата звернення: 15.03.2021)

13. Вакуленко Ю.О., Щербіна О. С. Роль прес-кліпінгу в рекламній діяльності підприємства. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. Випуск 10. Том 2. С. 132-135.

14. Парсинг html-сайтів для споживача. Парсинг даних для використання підприємством. URL: parsing.valemak.com/ru/what-why-how/stages-of-parsing. (дата звернення: 15.03.2021)

15. Вакуленко Ю. О., Щербіна О. С. Використання методу парсингу для підвищення ефективності діяльності підприємства у конкурентному середовищі. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері*: IV Всеукраїнська наукова студентська конференція, м. Вінниця, 04 квітня 2019 р. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. С. 17-19.

16. Семантика. Парсинг сайту. Етапи парсингу даних. URL: semantica.in/blog/chto-takoe-parsing. (дата звернення: 17.03.2021)

17. Frost, R., Hafiz, R. and Callaghan, P. (2008) «Parser Combinators for Ambiguous Left-Recursive Grammars» *10th International Symposium on Practical Aspects of Declarative Languages (PADL), ACM-SIGPLAN*, Volume 4902/2008, Pages: 167-181, January 2008, San Francisco.

18. Парсинг. URL: http://parsing.valemak.com. (дата звернення: 17.03.2021)

19. Методи парсингу сайтів. URL: http://ponka.vnukov.ru/content/metody-parsinga-saytov. (дата звернення: 28.03.2021)

20. Popular Technology. URL: http://www.populartechnology.net(дата звернення: 28.03.2021)

References

1. What is parsing. Restrictions on the parser program. Legality of parsers. How to protect yourself from parsers. URL: https://blog.calltouch.ru/chto-takoe-parsing. [in Russian].

2. Parsing: from theory to practice. Legal regulation of parsing (parsers). URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/analitycs/194822_parsing-vd-teor-do-sudovo-praktiki. [in Ukrainian].

3. Govorushchenko T O, Pavlova O O, Bodnar M A. (2019). Modern problems of semantic analysis of software requirements specifications. Scientific notes of TNU named after VI Vernand. Series: Technical Sciences. URL: http://tech.vernadskyjournals.in.ua/journals. [in Ukrainian].

4. Tereshchenko V V. (2017). Prospects for improving information retrieval. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/4.4/25.pdf [in Ukrainian].

5. Ashmanov I S, Ivanov A A. (2016). Website promotion in search engines. Williams. 304 p. [in Ukrainian].

6. Vakulenko Y. O., Shcherbina O. S. (2018). The use of information systems and technologies in higher education institutions of Vinnytsia. Information technologies and systems in the field of document science: III All-Ukrainian scientific student conference, Vinnytsia. Vinnytsia: Vasyl Stus DonNU. P. 16-18. [in Ukrainian].

7. Grishchenko I., Krakhmalyova N. (n.d.). The role of communications in the functioning of higher education institutions. URL: https://knutd.edu.ua/publications/ pdf / International_editions / Gryshchenko_Krakhmal. [in Ukrainian].

8. Management. Communications in management: essence and their types. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/management/14536. [in Ukrainian].

9. Expert on the quality of education. Official site of Vasyl Stus Donetsk National University. URL: https://www.donnu.edu.ua/en/ekspertu-z-yakosti-vyshhoyi-osvity. [in Ukrainian].

10. Information, communication and knowledge management in a globalizing world. URL: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/information-komunikation. [in Ukrainian].

11. Marketing research. System of integrated marketing communications. URL: https://pidru4niki.com/marketing/sistema_komunikatsiy. [in Ukrainian].

12. Documentary and information communications in the context of globalization: state, problems, prospects. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream. [in Ukrainian].

13. Vakulenko Y. O., Shcherbina O. S. (2018). The role of press clipping in the advertising activities of the enterprise. Bulletin of the Student Scientific Society of Vasyl Stus Donetsk National University. - Vinnytsia: Vasyl' Stus Donetsk National University. Issue 10. Volume 2. P. 132-135. [in Ukrainian].

14. Parsing html-sites for the consumer. Data parsing for enterprise use. URL: parsing.valemak.com/ru/what-why-how/stages-of-parsing. [in Ukrainian].

15. Vakulenko Y O, Shcherbina O S. (2019). Using the method of parsing to increase the efficiency of the enterprise in a competitive environment. Information technologies and systems in the field of

document science: IV All-Ukrainian scientific student conference, Vinnytsia: Vasyl' Stus Donetsk National University. P. 17-19. [in Ukrainian].

16. Semantics. Site parsing. Stages of data parsing. URL: semantica.in/blog/chto-takoe-parsing. [in Ukrainian].

17. Frost, R., Hafiz, R. and Callaghan, P. (2008). «Parser Combinators for Ambiguous Left-Recursive Grammars» 10th International Symposium on Practical Aspects of Declarative Languages (PADL), ACM-SIGPLAN, Volume 4902, Pages: 167-181, San Francisco.

18. Parsing. URL: http://parsing.valemak.com. [in Ukrainian].

19. Methods of parsing sites. URL: http://ponka.vnukov.ru/content/metody-parsinga-saytov. [in Ukrainian].

20. Popular Technology. URL: http://www.populartechnology.net

Стаття надійшла до редакції 19.03.2021
Отримано після доопрацювання 12.03.2021
Прийнято до друку 22.03.2021

УДК 32.019.51
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238788

Цитування:
Галудзіна-Горобець В. І. Трансформаційні процеси жанру телевізійного інтерв'ю в сучасному медіапросторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 95–102.

Haludzina-Horobets V. (2021). Transformation processes of the serve of the television interview in the modern media space. Library science. Record Studies. Informology. 2, 95–102 [in Ukrainian].

Галудзіна-Горобець Вікторія Ігорівна,
кандидат мистецтвознавства,
викладач кафедри зв'язків
із громадськістю й журналістики
Київського національного університету
культури і мистецтв
torrygal@ukr.net
http://orcid.org/0000–0002–0757–6665

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЖАНРУ ТЕЛЕВІЗІЙНОГО ІНТЕРВ'Ю В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Мета роботи. *Дослідження передбачає вивчення трансформаційних процесів жанру телевізійного інтерв'ю в сучасному медіапросторі, зокрема, «міграції» інтерв'ю з телебачення на Youtube.* ***Методологія*** *дослідження полягає в застосуванні таких загальнонаукових методів, як: синтез, аналіз, узагальнення, порівняння, які дали змогу дослідити особливості жанру телевізійного інтерв'ю в контексті соціальних комунікацій, а також трансформаційних процесів жанру.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в тому, що в статті з'ясовано місце та роль телевізійного інтерв'ю у масмедіа, окреслено трансформаційні процеси досліджуваного жанру, обґрунтовано «міграцію» жанру телевізійного інтерв'ю на онлайн платформу YouTube, також осмислено новий принцип використання жанру телевізійного інтерв'ю як частини авторських програм із використанням прийомів інфотейнменту.* ***Висновки.*** *Останнім часом у зв'язку зі стрімким зростанням популярності інтернету YouTube став найбільшим призначеним для користувача онлайн-сервісом для розміщення відеофайлів, за допомогою якого користувачі можуть ділитися відеоконтентом. Також завдяки YouTube можна створювати власний відеоконтент. YouTube дозволяє взаємодіяти з іншими користувачами за допомогою обміну текстовою інформацією через коментарі, бути в контакті з великою кількістю людей, яких цікавлять подібні проблеми. YouTube легко синхронізується із популярними соціальними мережами, сприяючи подальшому поширенню*

© Галудзіна-Горобець В. І.

інформації. Усього цього сучасне телебачення позбавлене. Тому такі соціальні мережі, як YouTube, створюють нову соціальну динаміку та відіграють особливу роль у поширенні інформації, а також зумовлюють трансформаційні процеси тих чи інших жанрів.

Ключові слова: *соціальні мережі, соціальні медіа, інтерв'ю, YouTube, масмедіа, інтернет-середовище, комунікативний простір, медіаплатформи.*

Haludzina-Horobets Victoriia,
PhD in Art History,
Lecturer at the Department of Public Relations and Journalism,
Kyiv National University of Culture and Arts

TRANSFORMATION PROCESSES OF THE SERVE OF THE TELEVISION INTERVIEW IN THE MODERN MEDIA SPACE

The purpose of the article*. The study examines the transformational processes of the genre of television interview in the modern media space, in particular, the "migration" of television interviews on Youtube.* ***The methodology*** *consists of the application of such general scientific methods as: synthesis, analysis, generalization, comparison, which allowed to explore the features of the genre of television interview in the context of social communications, as well as the transformation processes of the genre.* ***The scientific novelty*** *of the work is that the article clarifies the place and role of television interviews in the mass media, outlines the transformational processes of the studied genre, substantiates the "migration" of the TV interview genre to the online platform YouTube, also comprehends the new principle of using the TV genre. interviews - as part of author's programs using infotainment techniques.* ***Conclusions.*** *Recently, due to the rapid growth of the Internet, YouTube has become the largest user-friendly online video hosting service that allows users to share video content. You can also create your own video content with YouTube. YouTube allows you to interact with other users through the exchange of textual information through comments, to be in contact with a large number of people who are interested in similar issues. YouTube easily syncs with popular social networks, further disseminating information. Modern television is deprived of all this. Therefore, social networks such as YouTube, create new social dynamics and play a special role in disseminating information, as well as cause the transformation processes of certain genres.*

Key words: *social networks, social media, interviews, YouTube, mass media, Internet environment, communication space, media platforms.*

Актуальність теми дослідження. Для сучасного суспільства характерна інтенсивна тенденція глобалізації, що безпосередньо впливає на розвиток комунікативних систем, відбувається перехід від процесу інформування до комунікації як взаємодії. Інтерв'ю є незамінним помічником у роботі будь-якого журналіста, адже в інтерв'юйованого є можливість висловити в розмові з журналістом свою думку.

Головним вектором, що спрямовує розвиток сучасного суспільства, є посилена інформатизація всіх сфер життя. Сучасні ЗМІ використовують широкий арсенал інформаційно-аналітичних жанрів для задоволення цієї потреби. Інтерв'ю вважається одним із основних інформаційних жанрів у журналістській діяльності. Воно активно використовується в практиці масмедіа, зокрема, у структурі інформаційно-аналітичних і художньо-публіцистичних програм. Необхідність в інтерв'ю, тобто в отриманні компетентної думки, судження або коментаря, виникає тоді, коли надбанням гласності стають нові відомості, факти, проблеми, досі невідомі громадськості. Серед інших переваг інтерв'ю, які зумовили його популярність як жанру публіцистики, слід виділити значущість, змістовність, громадський інтерес до актуальних проблем тощо.

Отже, місце та роль телевізійного інтерв'ю у сучасному медіапросторі нині швидко змінюється під впливом низки чинників, відбуваються трансформаційні процеси жанру телевізійного інтерв'ю, зокрема, «міграції» інтерв'ю з телебачення на Youtube. Такі соціальні мережі, як

YouTube, створюють нову соціальну динаміку та відіграють особливу роль у поширенні інформації.

Аналіз досліджень і публікацій. Інформаційні жанри виступали об'єктом досліджень багатьох науковців. Зокрема, специфіку жанроутворення в масмедіа досліджувала І. Артамонова [2], вивченню телевізійного інтерв'ю з позицій семантичного і прагматичного аспектів присвятила своє дослідження Т. Попова [10]. Проблему інтеграції новітніх ЗМІ та їх взаєморозвиток в умовах глобалізації медіа досліджував В. Різун [11]. Він визначає глобалізацію системи масової комунікації як поняття, що відображає «процес трансформації комунікаційної системи, такої трансформації, яка пов'язана з утворенням більш широкої мережі комунікаторів, що обслуговуються й покриваються на великому інформаційному просторі єдиною, але розгалуженою системою засобів масової комунікації та контролюються більш організованою спілкою їх виробників». Вивчалися також дискурсивні стратегії інтерв'ю (Ю. Красноперова), розглядалося інтерв'ю в системі жанрів комунікації (М. Штельмах), формулювалася специфіка телевізійних інтерв'ю (Н. Гапачило, Т. Шальман) тощо. Проте комплексне дослідження інтерв'ю з урахуванням його складників не отримало належного висвітлення у накових дослідженнях.

Мета дослідження — дослідити трансформаційні процеси жанру телевізійного інтерв'ю в сучасному медіапросторі, зокрема, «міграції» інтерв'ю з телебачення на Youtube.

Виклад основного матеріалу. Інтерв'ю здійснює величезний вплив на аудиторію, адже під час нього під впливом з'ясованих фактів часто відбувається переоцінка цінностей, і, як наслідок, повна або часткова зміна ставлення до інтерв'юйованого. Звідси випливає той факт, що в інтерв'ю ми певним чином маємо справу із застосуванням маніпулятивних стратегій і тактик щодо респондента чи відносно другорядного адресата — аудиторії читачів чи слухачів.

Сучасні теорії концентруються на особистості, основний акцент робиться на реципієнті як споживачеві масової комунікації. Серед них можна виділити такі, як: соціально-когнітивна, теорія праймінгу, гіпотеза культивації, дифузія, теорія використання і задоволення. Під ефективністю засобів масової комунікації розуміють цілеспрямовану діяльність радіо, телебачення, преси, що досягає максимального охоплення населення й залишає у свідомості передані нею ідеї, що стають у певний час пануючими в індивідуальній свідомості.

Традиційний погляд на місце та роль телевізійного інтерв'ю в медіадискурсі, що відбиває оперативні факти дійсності, сьогодні змінюється під впливом низки чинників. По-перше, в останні роки все більшу увагу в ЗМІ, як наслідок — і у їх аудиторії, викликають теми, пов'язані із загрозою для життя та здоров'я людей: військові дії, конфлікти, терористичні акти. Особливий предмет вимагає зваженого підходу [7, 51]. У результаті навіть перед журналістами новинних ЗМІ постають специфічні цілі щодо відображення фактів дійсності: оперативне інформування відповідно до принципу подібності, а також стимулювання емоційно-чуттєвої реакції, адекватної природі та характеру події.

По-друге, істотну роль у трансформації жанрової системи журналістики відіграє посилення інтерактивності всіх видів ЗМІ. Глядач — це не тільки той, від кого завдяки «зворотному зв'язку» можна отримати реакцію на журналістський матеріал, а й той, хто має рівні з журналістами права щодо дій у медіапросторі. Розвиток технічних засобів, що дозволяють навіть у віддаленому режимі створювати «ефект присутності», вводити в текст героя, розділеного з автором великими відстанями, створюють сприятливі умови для використання інтерактивних ресурсів під час створення журналістського медіатексту.

По-третє, чинником, що детермінує розвиток журналістського медіадискурсу, треба визнати зниження статусу професії в суспільстві [1]. Закиди в заангажованості, несвободі, тенденційності, що звучать із боку громадян на адресу журналістів, і як наслідок — недовіра до тих відомостей, які надходять до аудиторії каналами ЗМІ, змушують їх передавати право на виробництво інформації «цивільним

партнерам».

Проведення інтерв'ю в прямому телеефірі вимагає від журналіста максимальної концентрації, проте ця зосередженість не має проявлятися в мовній поведінці ведучого програми. Як зазначає Н. Карпалюк, практика в цьому випадку — основа всього. Цей той фундамент, на якому журналіст може будувати власну кар'єру, у тому числі й у жанрі інтерв'ю. Говорити та слухати — ось що має стати девізом його журналістської діяльності на терені медійного спілкування [6, 179].

Телеінтерв'ю в сучасних умовах має низку переваг для журналістської практики, які полягають у тому, що саме технологічна ускладненість процесу інтерв'ю забезпечується тими професіоналами, кожен із яких відповідає за свою ділянку — від звуку до «картинки» та монтажу. Тому, з одного боку, журналіст отримує своєрідний страховий бонус від членів тієї команди, з якою проводить або записує інтерв'ю [8, 124]. Але з іншого боку, він просто зобов'язаний заздалегідь обговорити з ними та домовитися про всі нюанси майбутньої зйомки, бо ніде й ніколи не буває дрібниць. Особливо в ситуації, коли спілкування відбувається в прямому ефірі і журналіст уже нічого не може змінити.

2000-і роки були переломними для більшості інформаційних і соціально-інформаційних професій. Причиною цього перелому була комунікаційна революція, забезпечена новими видами зв'язку, передачі даних і контенту. Сукупність технологій, які ми називаємо сьогодні «цифровими», зробила доступним поширення будь-якого виду медіаконтенту в реальному часі з розумними витратами. Ці ж технології завдали сильного удару по платній дистрибуції, на якій протягом трьох із гаком століть тримався бізнес масмедіа [10, 5].

Інтерактивна природа нових методів поширення інформації також змінила традиційну для масмедіа мовну модель комунікації (від джерела інформації – до споживача, позбавленого права на змістовну, контентну реакцію), а також скасувала протягом дуже короткого часу монополію на генерацію контенту та його дистрибуцію (в термінах сучасної наукової дискусії — відбулося «звільнення авторства»).

Найважливіша властивість «цифрового середовища», яке втрутилося буквально в усі компоненти журналістики, — це пропозиція потокової моделі споживання контенту. Найважливіша властивість масмедіа до «цифрової мережевої» епохи — дискретність пропозиції.

Газета виходить раз на день, програма новин на радіо чи телебаченні — не частіше, ніж раз на годину, журнал — раз на тиждень або на місяць. Інформаційний простір у часі споживача між «номерами» і «випусками» нічим, з погляду старого медіабізнесу (і його інструменту — журналістики), не заповнений. Споживач має сформувати дискретний рефлекс — купувати газети щоранку або включати телевізор чи радіоприймач у певний час [9, 76].

Те, що, можливо, потрапляє до його інформаційного споживання між випусками, свідомо не має професійної значущості, належить до неорганізованої комунікації. З появою прямого ефірного новинного телебачення 24/7 (насамперед CNN), яке запропонувало концепцію безперервного потоку значущої, організованої та якісної інформації, виникає альтернатива дискретного медіаспоживання. З появою інтернету та особливо соціальних мереж з'являється більш потужна альтернатива, яку можна описати як виникнення інформаційних потоків за бажанням споживача.

Останнім часом у зв'язку зі стрімким зростанням популярності соціальних мереж та інтернету загалом YouTube є найбільш призначеним для користувача онлайн-сервісом для розміщення відеофайлів, за допомогою якого користувачі можуть ділитися відеоконтентом, публікуючи, рекомендуючи його, пересилаючи посилання в соціальних мережах. Так само через YouTube можна створювати власний відеоконтент.

YouTube дозволяє не тільки завантажувати власне відео, ділитися контентом, але й підписуватися на відеоканали та взаємодіяти з іншими користувачами з допомогою обміну текстовою інформацією через коментарі, бути в контакті з великою кількістю людей,

яких цікавлять подібні проблеми. Саме це робить YouTube відповідним для аналізу, оскільки цей сайт включає в себе різний за типами контент і є наочним та розважальним, що важливо для користувачів інтернету.

Згідно зі статистикою, станом на 2019 р. кожну хвилину на YouTube завантажується близько 300 год відео, а щоденно здійснюється понад 5 млрд переглядів [13]. YouTube легко синхронізується із популярними соціальними мережами (Facebook, Twitter тощо), сприяючи подальшому поширенню інформації. Практично 12 млн користувачів пов'язують свій акаунт в YouTube принаймні з однією соціальною мережею, щоб автоматично ділитися відео. Саме тому YouTube використовує комунікацію «від користувача — до користувача», яка є однією з його ключових особливостей у порівнянні з іншими сайтами.

Найбільш популярним і затребуваним серед журналістів-блогерів, які працюють на платформі YouTube, є жанр інтерв'ю-розмови. Цей факт виправданий, насамперед, самим форматом каналу, де створюються унікальні умови для повноцінних оригінальних записів бесід із популярними особистостями, що не обмежена часом, як у традиційному телеінтерв'ю, не пов'язана жорсткими вимогами редактора, який випускає програму в ефір (на YouTube, як відомо, автор сам є «цензором» і «редактором»), де відтворюються природні умови невимушеної бесіди з добре спланованим ходом роздумів, де є місце актуальній «концентрованій інформативності» та оригінальній особистій думці персонажів у оцінці інформації. Саме ці можливості формату інтерв'ю-розмови на YouTube дозволяють багатьом відомим сучасним блогерам-журналістам «утримувати» високі рейтингові позиції.

По-перше, необхідно детально зупинитися на контекстних знаках відеозапису: вони допомагають зрозуміти сенс назви випуску, увійти в курс основних тематичних питань, яким у випуску приділено найбільшу увагу та які найбільш привабливі для глядача.

Аналіз зовнішніх атрибутів простору, де відбувається розмова, і контекстного іміджу учасників розмови дає змогу відтворити ту необхідну «рамкову» композицію жанрового простору, у якому відбувається інтерв'ю. Не менш значущим для розуміння атрибутики жанрової моделі та намірів автора інтерв'ю буде контекстне знайомство з біографією учасників розмови та їх «світосприйняттям».

По-друге, потрібно оцінити композиційний план інтерв'ю. Треба звернути увагу, що план-аналіз і коментар завжди пропонується автором випуску, що допомагає визначити «навігаційний ракурс» при перегляді запису, дає змогу зберегти тему випуску.

По-третє, надзвичайно важливо скласти опис зовнішнього іміджу інтерв'юера та інтерв'юйованого, оскільки для жанру інтерв'ю-розмови надзвичайно важливо спостереження за портретною характеристикою учасників бесіди, проявами їхньої комунікативної поведінки, що дозволяє «розпізнавати» часто виникаючу неузгодженість зовнішнього та внутрішнього плану розмови.

По-четверте, на особливу увагу заслуговує аналіз окремих блоків інтерв'ю-розмови, де й буде реалізовано головне експериментальне зерно аналітичного опису жанру інтерв'ю-розмови, що включає аналіз комунікативного іміджу інтерв'юера та інтерв'юйованого; аналіз вербального іміджу телеведучого в гендерному ключі.

Кожен із цих блоків аналізу «просуває» дослідника-спостерігача в просторі жанрової інтерпретації запису та допомагає усвідомити інструментальну специфіку формату інтерв'ю-розмови на YouTube [10, 58].

Варто звернути увагу на оригінальність комунікативного інструментарію сучасної форми інтерв'ю на платформі YouTube, у якому вдало поєднані можливості популярного класичного інтерв'ю-розмови та відеотрансляції, що дозволяє детально відтворити та зберегти всі нюанси вербального й невербального діалогу й домогтися затребуваного сьогодні в інтернет-комунікації «ефекту присутності».

Публікація інтерв'ю на мережевому ресурсі несе в собі ще одну істотну

особливість подібного жанру журналістської творчості, яка може зовсім по-різному «вистрілити». Вона полягає в тому, що текст інтерв'ю зберігається на сайті, як правило, роками, на відміну від аудіофайлів і відеозаписів, які видаляються набагато раніше.

З одного боку, подібна турбота про збереження інтерв'ю дозволяє виробляти досить глибокі та корисні інформаційні дослідження. З іншого — незмірно зростає відповідальність за сказані слова, які в певних ситуаціях можуть бути використані проти того, хто їх вимовив уголос, нехай навіть і у відвертій приємній розмові з журналістом.

Чинник особистості інтерв'юйованого може ще більше підкріпити зусилля автора інтерв'ю для того, щоби глядачеві захотілося дивитися його далі. Тому чим коротше буде заголовок і чим він буде менше нести в собі інформації, тим більше шансів на те, що, прочитавши його, у користувача виникне бажанням «клікнути» курсором на плашку з написом «Відкрити все». А далі все вже залежить від майстерності та досвіду самого журналіста, який узяв інтерв'ю та відповідним чином підготував його до публікації.

В останні роки, з огляду на зростання популярності соцмереж, деякі фахівці та команди виробників відеоконтенту для телебачення стали перепрофілюватися для запуску шоу на YouTube і аналогічних сервісах. Наведемо приклади програм у жанрі інтерв'ю, які сьогодні виходять на каналах YouTube.

«Зе Інтерв'юер» — авторська програма радіоведучого Анатолія Анатоліча на каналі в YouTube [4]. Предметом відображення програми є видатні діячі культури, політики, спортсмени, представники шоу-бізнесу. Авторським завданням є відверті інтерв'ю з персонами, які впливають на український шоу-бізнес і не тільки. Анатолій Анатоліч ставить гостям прямі питання, які кожен хотів би поставити особисто. Без телевізійної цензури, не змінюючи своєї толерантності до респондента, «Зе Інтерв'юер» проведе діалог на важливі теми в житті особистості та країни.

Займаючи проміжне положення між розважальними та інформаційними передачами, «Зе Інтерв'юер» поєднує в собі засоби журналістики та сценічні прийоми. Наприклад, ведучий може вдатися до такого журналістського прийому, як «переляк або ніби переляк», коли «автор «лякає», пов'язуючи зміст тексту з емоційно-значущими для читача мотивами, «вічними стереотипами».

Або ж інший прийом, який журналісти називають «тюнінг заголовка». Його суть полягає в «легкому зміщенні акцентів» у презентаційному матеріалі. Очевидно, що автори передачі мали певну мету: надати назву індивідуальній смисловій характеристиці, що відповідає меті даної передачі.

Ще одним прикладом програми в мережі YouTube є «Іспит» Маші Єфросініної [5]. Попрацювавши на різних українських телеканалах ведучою (здебільшого в програмах у жанрі інтерв'ю), Маша Єфросініна все ж таки вирішила створити свою власну сторінку та власну програму. Так само, як на телебаченні, до Маші Єфросініної приходять зірки, з якими вона обговорює їхнє життя, намагаючись дізнатися думки та емоції цих гостей із якогось приводу.

Сама ведуча вважає, що секрет успішності інтерв'ю полягає в тому, щоб, насамперед, спонукати спікера до розповіді не про конкретну проблему, а про себе самого [12]. Як тільки людина «розкриється», їй буде дуже складно втриматися від спокуси поділитися думками щодо того чи іншого питання.

Сучасна інформаційна мережева журналістика висуває підвищені вимоги до утворення навичок і досвіду роботи журналіста або інтернет-користувача як мережевого журналіста (блогера, фрілансера). В епоху мультимедійних технологій «мережевий журналіст повинен ефективно та оперативно використовувати переваги інтернет-технологій при передачі інформації, при створенні свого мультимедіа-продукту (сайту, блога, інтернет-проєкту) та розуміти особливості мовних і жанрово-стильових особливостей мультимедіа в сучасних умовах» [1, 2].

Особливо підвищені вимоги

висуваються до комунікативної здатності журналіста-блогера. Одночасно дозволяється використовувати не тільки тексти, але й графічні зображення, аудіовізуальні матеріали, бази даних, що в результаті формує його комплексне вміння створювати контент для мультимедійних ЗМІ.

Не менш значущими є жанрово-стильові компетенції журналіста, його інструментальні вміння користуватися різними жанровими форматами. Він має володіти навичками залучати нові актуальні моделі інтернет-діалогу та активно проявляти можливості мовного впливу.

Сьогодні глядачу не так важливо, про що йдеться в студії, а яким чином журналіст/ведучий це дізнається та в якому вигляді подає. Саме тому на телебаченні та на платформі YouTube з'являється все більше авторських програм, які за своєю сутністю є програмами-інтерв'ю, під час яких автор/ведучий розповідає нам про гостя своєї програми, але подає це у формі інтертейнменту (інформація плюс розваги). Важливо звернути увагу на гнучкість цієї форми подачі інформації, а також її здатності поширюватися в обох напрямах: розвивається прагнення не тільки до пошуку нестандартних форм традиційних інформаційних програм, але й до включення більш серйозних та інформативних завдань у розважальні передачі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором з'ясовано місце та роль телевізійного інтерв'ю у сучасному медіапросторі, окреслено трансформаційні процеси досліджуваного жанру, обгрунтовано «міграцію» жанру телевізійного інтерв'ю на онлайн платформу YouTube, також осмислено новий принцип використання жанру телевізійного інтерв'ю як частини авторських програм із використанням прийомів інфотейнменту.

Висновки. У зв'язку зі стрімким зростанням популярності новітніх медіа, YouTube став найбільш прийнятним для користувача онлайн-сервісом для розміщення відеофайлів, завдяки якому користувачі можуть ділитися відеоконтентом. Також з допомогою YouTube можна створювати власний відеоконтент. YouTube надає можливість взаємодіяти з іншими користувачами завдяки обміну текстовою інформацією через коментарі, бути в контакті з великою кількістю людей, яких цікавлять подібні проблеми. YouTube легко синхронізується з найбільш популярними соціальними мережами (Facebook, Twitter), сприяючи подальшому поширенню інформації. Усього цього сучасне телебачення позбавлене. Тому такі соціальні мережі, як YouTube, створюють нову соціальну динаміку та відіграють особливу роль у поширенні інформації, а також зумовлюють трансформаційні процеси тих чи інших жанрів.

Список використаних джерел

1. Амзин А. Как новые медиа изменили журналистику. 2021–2016. Екатеринбург : Гуманитарный университет. 2016. 304 с.

2. Артамонова І. Жанри онлайнової журналістики. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальная коммуникация».* 2008. Т. 21 (60). С. 302–309. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/UZTNU_filol/uch_21_1fn/artamonova.pdf/ (дата звернення: 13.04.21).

3. Єлісовенко Ю., Полісученко А. Інтеграція новітніх ЗМІ та пошук нових форм спілкування. *Теле- та радіожурналістика*. 2011. Вип. 10. С. 158–162.

4. Зе Інтерв'юер. URL: https://www.youtube.com/channel/UCuWDlf53 jjxti-aUA4tBdsA (дата звернення: 12.04.21).

5. Іспит Маші Єфросініної. URL: https://www.youtube.com/channel/UCU6V_LEFT5orWJ8FoRqdjbg/ (дата звернення: 12.04.21).

6. Карпалюк Н. В. Газетне інтерв'ю як соціальне явище. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Бердянський ДПУ*. 2005. Вип. 10. С. 179–186.

7. Ким М. Н. Жанры современной журналистики. Санкт-Петербург : Издательство Михайлова В. А., 2004. 355 с.

8. Кузнецов В. Г. Телевизионная журналистика. Москва : Высшая школа, 2002. 304 с.

9. Петрова Н. Медіа-право: для студентів факультетів/відділень журналістики на замовлення проекту ЄС «Жорна». Київ : Київ. Типографія, 2007. 280 с.

10. Попова Т. И. Телевизионное интервью: семантический и прагматический аспекты : автореф. дис. … д-ра филол. наук. Санкт-Петербург, 2004. 40 с.

11. Різун В. В. Трансформація систем масової комунікації. *Теорія масової комунікації* : підручник для студентів галузі 0303 "журналістика та інформація". Київ : Просвіта, 2008. С. 133–140.

12. Чекмишев О. В. Основи професіональної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики : підручник-практикум. Київ : Київ. університет, 2004. 129 с.

13. Mind Blowing YouTube Facts, Figures and Statistics – 2019 – MerchDope. URL: https://merchdope.com/ (дата звернення: 10.04.21).

References

1. Amzin, A. (2016). How New Media Changed Journalism. 2021-2016. Yekaterinburg: Gumanitarnyi universitet [in Russian].

2. Artamonova, I. (2008). Genres of online journalism. *Uchenye zapiski Tavricheskogo natcionalnogo universiteta im. V. I. Vernadskogo. Seriia «Filologiia. Sotcialnaia kommunikatciia»,* 21 (60), 302-309. Retrieved from: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/UZTNU_filol/uch_21_1fn/artamonova.pdf/ [in Ukrainian].

3. Yelisovenko, Y. & Polisuchenko, A. (2011). Integration of new media and search for new forms of communication. *Tele- ta radiozhurnalistyka,* 10, 158-162 [in Ukrainian].

4. The Interviewer. Retrieved from: https://www.youtube.com/channel/UCuWDlf53 jjxti-aUA4tBdsA [in Ukrainian].

5. Exam of Masha Efrosinina. Retrieved from: https://www.youtube.com/channel/UCU6V_LEFT5orWJ8FoRqdjbg/ [in Ukrainian].

6. Karpalyuk, N. V. (2005). Newspaper interview as a social phenomenon. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Berdianskyi DPU,* 10, 179-186 [in Ukrainian].

7. Kim, M. N. (2004). Genres of modern journalism. St. Petersburg: Izdatelstvo Mikhailova V. A. [in Russian].

8. Kuznetsov, V. G. (2002). Television journalism. Moscow: Vysshaia shkola [in Russian].

9. Petrova, N. (2007). Media law: for students of faculties / departments of journalism commissioned by the EU project "Zhorna". Kyiv: Kyiv. Typohrafiia [in Ukrainian].

10. Popova, T. I. (2004). Television interview: semantic and pragmatic aspects: author. dis. … Dr. Filol. sciences. St. Petersburg [in Russian].

11. Rizun, V. V. (2008). Transformation of mass communication systems. Theory of mass communication: a textbook for students of the field 0303 "journalism and information". Kyiv: Prosvita [in Ukrainian].

12. Chekmishev, O. V. (2004). Fundamentals of professional communication. Theory and practice of news journalism: a textbook. Kyiv: Kyiv. Universytet [in Ukrainian].

13. Mind Blowing YouTube Facts, Figures and Statistics – 2019 – MerchDope. Retrieved from: https://merchdope.com/ [in English].

Стаття надійшла до редакції 06.05.2021
Отримано після доопрацювання 27.05.2021
Прийнято до друку 02.06.2021

УДК 004.738.5:346.24](477)
DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238789

Цитування:
Маранчак М. М. Антикризові комунікації для збереження репутації компанії під час карантину. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 103–109.

Maranchak M. (2021). Anti-crisis communications terms of preservence the company's reputation during quarantine. Library science. Record Studies. Informology. 2, 103–109 [in Ukrainian].

Маранчак Микола Миколайович,
викладач кафедри інформаційних технологій,
здобувач Київського національного
університету культури і мистецтв
maranchak@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-5062-0759

АНТИКРИЗОВІ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕПУТАЦІЇ КОМПАНІЇ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

Мета роботи. *Дослідження пов'язане з пошуком нових антикризових засобів та методів захисту і підтримки репутації компанії в умовах пандемії COVID-19. Репутаційна стратегія не завжди враховує нові соціальні підходи до комунікації споживачів в сучасному онлайн-середовищі.* ***Методологія*** *дослідження полягає в застосуванні емпіричних методів включеного спостереження. Зазначений методологічний підхід дозволяє розкрити та піддати аналізу певні загрози стосовно репутаційного менеджменту підприємств, що утворюються під впливом появи специфічних споживчих звичок в карантинних умовах самоізоляції, та виявити проблеми репутації як довіри до бізнесу в умовах гіперчутливості споживачів в період коронакризи.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в розширенні уявлень про антикризові комунікації для збереження репутації компанії.* ***Висновки.*** *Репутаційні ризики компаній в умовах пандемії COVID-19 зростають та стають непередбачуваними через чутливість споживачів до бренду. Активні соціальні кампанії організацій дозволяють не лише забезпечити антикризовий менеджмент, а й убезпечити репутацію, як превентивні методи протидії потенційним кризовим ситуаціям. Завдяки визначенню базових антикризових можливостей організацій, знайдено комунікаційні рішення для захисту репутації від кризових ситуацій. Безумовно, репутаційна криза може торкнутися будь-якої компанії, тож миттєва готовність реагувати на потенційні загрози, обравши для цього правильні канали для інформування аудиторії, може допомогти запобігти довгостроковим наслідкам. Ігнорування негативу через некомпетентність чи страх нашкодити репутації компанії може призвести до катастрофічних наслідків. Тому готовність знайти і почати працювати з джерелом негативу, зміщення фокусу уваги аудиторії на позитивну повістку, суміжний інфопривід чи вирішення ситуації дозволять не лише зупинити потоки негативу в бік компанії, але й використати отриманий кейс для покращення її репутації.*

Ключові слова*: антикризові комунікації; антикризове управління; кризи; репутаційний менеджмент; збереження репутації компанії; кризова ситуація; репутаційний ризик; комунікаційний план.*

Maranchak Mykola*,*
lecturer of the Information Technologies Department,
Kyiv National University of Culture and Arts

ANTI-CRISIS COMMUNICATIONS TERMS OF PRESERVENCE THE COMPANY'S REPUTATION DURING QUARANTINE

The purpose of the article *is related to the search for new anti-crisis tools and methods to protect and support the company's reputation in the context of the COVID-19 pandemic. The reputation strategy does not always take into account new social approaches to consumer communication in the modern online*

© Маранчак М. М.

*environment. **The methodology** consists of the application of empirical methods of included observation. This methodological approach allows us to reveal and analyze certain threats to the reputation management of enterprises that are formed under the influence of the emergence of specific consumer habits in quarantine conditions of self-isolation, and to identify problems of a reputation as trust in business in the conditions of hypersensitivity of consumers during the corona-crisis. **The scientific novelty** of the work is to expand the understanding of anti-crisis communications to preserve the company's reputation. **Conclusions.** The reputational risks of companies in the context of the COVID-19 pandemic are growing and becoming unpredictable due to the sensitivity of consumers to the brand. Active social campaigns of organizations allow not only to provide anti-crisis management but also to protect the reputation as preventive methods of countering potential crises. By identifying the basic anti-crisis capabilities of organizations, communication solutions were found to protect the reputation from crises. Of course, a reputation crisis can affect any company, so an instant readiness to respond to potential threats, choosing the right channels for informing the audience, can help prevent long-term consequences. Ignoring the negative because of incompetence or fear of harming the company's reputation can lead to disastrous consequences. Therefore, the willingness to find and start working with a source of negativity, shifting the focus of the audience's attention to a positive agenda, a related information channel, or resolving the situation will not only stop the flow of negativity towards the company but also use the resulting case to improve its reputation.*

Key words: *anti-crisis communications; anti-crisis management; crises; reputation management; preservation of the company's reputation; crisis situation; reputation risk; communication plan.*

Актуальність теми дослідження. Проблема репутації як довіри до бізнесу гіперчутливих споживачів в період коронакризи отримує глобальні виклики. Потенційні ризики для репутації компанії пов’язані не лише з невпинною діджиталізацією світового суспільства, але й непередбачуваними карантинними умовами, які також, в свою чергу, впливають на звички та поведінку споживачів. Репутаційні кризи періоду пандемії COVID-19 вимагають пошуку їх якісних вирішень та додаткового дослідження методів і підходів їх запобігання.

Аналіз досліджень і публікацій. Безумовно, ефективний інструментарій для захисту та підтримки репутації в умовах пандемії вимагає додаткових досліджень та обґрунтувань, проте вже є очевидним, що розробка стратегії управління репутацією, створення антикризового та комунікаційного плану компанії та постійна робота з усіма популярними комунікаційними каналами є основними інструментами кризового менеджменту, навіть в таких непередбачуваних умовах, як 20-ті роки XXI століття.

Таким чином, завдяки дослідженню кризових ситуацій в умовах пандемії можна не тільки знаходити корисні кейси для захисту від несприятливого та стихійного розвитку подій довкола репутації компанії, але й спостерігати реальні рішення в сфері соціальних комунікацій. Визначено, що в карантинних умовах вплив на онлайн-репутацію за допомогою новітніх каналів взаємодії лише посилився, тож готовність до репутаційних криз є корисною для забезпечення успішної діяльності компанії.

Щодо репутаційних ризиків і антикризових комунікацій, які є одними з найбільш широко досліджуваних аспектів репутаційного менеджменту, такі питання розглянуті в працях таких українських і зарубіжних авторів: О. Приятельчук, Ю. Ковальчук [6], Ю. Ясінська [8], О. Шатайло [7], Р. Екклз, С. Ньюквіст, Р. Шатц [14], Д. Бернстайн [10], Ш. Боніні, Д. Корт, А. Маркі [11].

У роботах українських і зарубіжних дослідників, таких як О. Бойко [2], А. Кашпур [5], Б. Хейс, К. Котвіца [15], основна увага приділяється саме стратегіям кризових комунікацій компаній (у тому числі особливості використання інтернету, системи масових повідомлень, формування контенту, присвяченого кризовій ситуації, на веб-сайті).

Метою статті є ознайомлення із репутаційними ризиками компаній під час пандемії COVID-19, доведення доцільності активних соціальних кампаній для профілактики та протидії кризовим ситуаціям, визначення базових антикризових

можливостей організацій, а також пошук нових комунікаційних рішень в кризових ситуаціях для репутації компаній.

Виклад основного матеріалу. Ми є свідками стрімкої діджиталізації світових взаємовідносин. Через пандемію коронавірусу мільярди людей вимушені змінювати звички і переносити робочі стосунки, навчання та побутові комунікації в онлайн. Згідно з дослідженням Hootsuite і We are social, у січні 2021 року аудиторія користувачів мережею інтернет перевищила 4,6 мільярди чоловік у всьому світі, що на 316 мільйонів (7,3%) більше, ніж минулого року. Рівень проникнення інтернету зараз становить 59,5 % [13].

Це призвело до того, що взаємовідносини між компанією та користувачем її послуг чи покупцем стали також більш цифровізованими. Таким чином, невдоволення чи будь-який інший негатив від клієнта до організації теж перемістилися в сучасне онлайн-середовище, яке сьогодні складається з найрізноманітніших інтернет-ресурсів: від веб-сайтів і блогів – до соціальних мереж та месенджерів. Така ситуація, у свою чергу, змушує підприємства шукати нові методи та підсилювати вже відомі механізми для захисту та підтримки репутації компанії, адже в мережі інтернет далеко не всі ресурси піддаються модерації чи іншому контролю.

Проте чимало підприємств досі не знають, як захистити й ефективно підвищити свою онлайн-репутацію. ORM пропонує ефективний інструментарій для вирішення ряду пов'язаних з бізнесом дій в неспокійному, часто неясному середовищі соціальних мереж, на порталах, в пошукових системах і в ЗМІ, що формують громадську думку [16].

Але нових інтернет-ресурсів, які швидко стають популярними серед користувачів, наприклад, Clubhouse, який в лічені місяці став світовим трендом, з’являється дедалі більше. Таким чином, під ударом опиняються навіть досвідчені компанії, які роками працюють над управлінням своєї онлайн-репутації. Через це при розробці стратегії управління репутацією червоною ниткою вплітається антикризовий план комунікацій компанії, який виступає основним інструментом програми кризового менеджменту.

Такий репутаційний менеджмент складається не лише з антикризової програми, розробленої на основі аналізу та оцінки потенційних ризиків, але й заходів з профілактики, які вимагають оперативного реагування на потенційні тренди і присутність компанії в новому каналі комунікації.

В умовах соціальних потрясінь через пандемію COVID-19 стрімкий розвиток новітніх онлайн-каналів призвів до посилення їх ролі в суспільних комунікаціях. Активне використання Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, FaceTime та інших сервісів відеотелефонного зв'язку, а також соціальних мереж та месенджерів призвело до того, що вони почали відігравати ключову роль не лише у взаємозв’язках людей та організацій, але й стали вагомим аспектом впливу на репутаційний капітал компаній.

Незважаючи на те, що новітні інформаційні технології помітно впливають на позиції компаній, продуктів і послуг, які вони просувають [5], досить часто компанії реагують на кризові ситуації запізно або роблять це суперечливо і, як наслідок, безрезультатно для покращення свого становища.

У такій ситуації невизначеності глобальні корпорації йдуть на випередження потенційних репутаційних криз і роблять неочікувані кроки задля створення образу співучасника проблеми, яка стосується кожного. Наприклад, замість чергової рекламної кампанії в протистоянні двох операційних систем – iOS і Android, – компанії Apple та Google стали партнерами у відстеженні поширення коронавірусу. Завдяки їх тісній співпраці між собою та співпраці з розробниками, урядами та постачальниками медичних послуг, новітні технології допомогли країнам у всьому світі уповільнити поширення COVID-19 [9].

Таке неочікуване партнерство давніх суперників не лише стало відповідальним кроком двох технологічних корпорацій, але й зробило «подушку безпеки» для їх репутації. Користувачі можуть продовжувати сперечатися про якість та потрібність чергових оновлень та розробок цих

американських транснаціональних компаній, проте вони запам'ятають та оцінять їх внесок у спільну справу боротьби з пандемією та її поширенням.

Антикризовий комплекс заходів як окремий напрямок репутаційної стратегії стає обов'язковим для будь-якого бізнесу. В Україні компанія «Епіцентр» за один місяць встигла занапастити репутацію через невдалі онлайн-заходи під час карантину й укріпити її. В листопаді 2020 року компанія виклала на своїй Facebook-сторінці публікацію про «72-годинну п'ятницю» [3].

Справа в тому, що на той момент, згідно з рішенням уряду, на вихідних дозволили роботу лише магазинів, де більше 60% асортименту складають продукти харчування. У мережі магазинів «Епіцентр», яка належить бізнесменам Олександру і Галині Герегам, заявили, що асортимент товарів, який вони продають, містить як харчові продукти, так і медикаменти, тому закриватися відмовилися. Публікація зібрала лише на їхній сторінці в Facebook понад 2000 обурливих реакцій, понад 2500 коментарів, у яких користувачі соціальної мережі висловили своє обурення, також ця ситуація отримала висвітлення у ЗМІ і негативну реакцію Міністра охорони здоров'я України Максима Степанова [1].

Того ж місяця «Епіцентр» розповсюдив через ЗМІ прес-реліз про передачу медичного обладнання та устаткування для реанімаційного відділення Національного інституту кардіології імені М. Стражеска НАМН України загальною вартістю 1,8 млн грн. Завдяки такому прояву соціальної відповідальності спеціалізований медичний заклад отримав підтримку у лікуванні хворих на COVID-19, а «Епіцентр» – бажаний бонус для збереження репутації компанії під час коронакризи [4].

Кризу можна визначити як суттєву загрозу для здійснення нормального функціонування організації. За лічені хвилини інтернет-спільнота споживачів може привести компанію до іміджевої кризи, пошкодження бренду та фінансової катастрофи – навіть якщо вірусна інформація не є фактичною. Дуже важливо, щоб організація швидко і рішуче реагувала на кризи в онлайн медіа [15].

На думку О. Приятельчук [6, 130], програма антикризового репутаційного менеджменту, розробка та реалізація комунікаційної стратегій має здійснюватися протягом трьох етапів: передкризовий період, період кризи, посткризовий період.

В Україні, де інститут репутації слабо розвинений, бізнес може закривати очі на негативну реакцію громадськості. Але публічна криза в сучасному онлайн-середовищі загрожує великими збитками або серйозною упущеною вигодою. На основі емпіричних методів включеного спостереження (п'ятирічний досвід практичної діяльності автора на посаді Head of Digital Marketing компанії «Асоціація Ретейлерів України») автора, можна виокремити щонайменше п'ять причин, що можуть призвести до помітних збитків або серйозних репутаційних втрат:

1. Негатив залишається в результатах пошуку в мережі інтернет надовго і може відлякувати потенційних покупців та клієнтів.

2. Постійні клієнти та умовні фанати бренду можуть також реагувати на кризові ситуації довкола бренду і, в результаті, відвернутися від нього.

3. Кризові ситуації привертають увагу ЗМІ, що може привести до постійного ярлика негативу на репутації компанії, адже, як правило, провали бренду висвітлюють охочіше за досягнення.

4. Репутаційна криза – сприятливий ґрунт для того, щоб інфлюенсери розкручували деталі конфліктного кейсу до виведення його на рівень абсурду задля притягнення уваги до себе потенційної аудиторії.

5. Навіть незначна на перший погляд криза, на яку можна не відреагувати, може призводити до втрати ключових співробітників чи бажаних кандидатів на посади.

У кожному з наведених випадків ситуацію ускладнює коронакриза. Вона призводить до загострення такого явища, як «чутливість до бренду» (англ. Brand sensitivity) – показника того, наскільки важливо для споживача певної товарної категорії обрати товар чи послугу саме бренду, який має відповідні поведінкові

ознаки. Це підтверджує дослідження McKinsey & Company, проведене в квітні 2020 року. Споживачі очікують, що компанії робитимуть акцент на соціальній відповідальності, причому продовжуватимуть це робити також після закінчення кризи. 77% опитаних споживачів сказали, що цінують виробників споживчих товарів, які повідомляють, як їх бренди можуть бути корисними у повсякденному житті під час пандемії. Проте такий самий відсоток заявляє, що бренди не повинні «використовувати» COVID-19 як комерційну можливість [12].

Це свідчить про те, що відсутність правильної тональності в демонстрації соціальної відповідальності компанії також може призвести до репутаційних ризиків.

Наукова новизна. Виявлена проблема репутації як довіри до бізнесу в умовах гіперчутливих споживачів в період коронакризи. Доведена наявність потенційних ризиків для репутації, пов'язаних не лише із невпинною діджиталізацією світового суспільства, а й непередбачуваними карантинними умовами, які також, в свою чергу, впливають на звички та поведінку споживачів. Визначені репутаційні кризи періоду пандемії COVID-19, які вимагають пошуку їх якісних вирішень та додаткового дослідження методів та підходів їх запобігання.

Висновки. Репутаційні ризики компаній в умовах пандемії COVID-19 зростають та стають непередбачуваними через чутливість споживачів до бренду. Активні соціальні кампанії організацій дозволяють не лише забезпечити антикризовий менеджмент, а й убезпечити репутацію як превентивні методи протидії потенційним кризовим ситуаціям. Завдяки визначенню базових антикризових можливостей організацій знайдено комунікаційні рішення для захисту репутації від кризових ситуацій.

Безумовно, репутаційна криза може торкнутися будь-якої компанії, тож миттєва готовність реагувати на кризові ситуації, обравши для цього правильні канали для інформування аудиторії може допомогти запобігти довгостроковим наслідкам. Ігнорування негативу через некомпетентність чи страх нашкодити репутації компанії може призвести до катастрофічних наслідків. Тому готовність знайти і почати працювати з джерелом негативу, зміщення фокусу уваги аудиторії на позитивну повістку, суміжний інфопривід чи вирішення ситуації дозволять не лише зупинити потоки негативу в бік компанії, але й використати отриманий кейс для покращення її репутації.

Список використаних джерел

1. «72-годинна п'ятниця»: «Епіцентр» розповів, як буде обходити «карантин вихідного дня». *Економічна правда*. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2020/11/12/667180/ (дата звернення: 09.06.2021).

2. Бойко О. План антикризового реагування для аудиторських фірм – рятівна шлюпка для бізнесу. URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ001833 (дата звернення: 20.02.2021).

3. Епіцентр К. Про «72-годинну п'ятницю». *Facebook*. 11.11.2020. URL: https://www.facebook.com/epicentrkua/posts/3416090291809303 (дата звернення: 09.06.2021).

4. Епіцентр передав чергову партію медичного обладнання для реанімаційного відділення Національного інституту кардіології імені М. Стражеска НАМН України. URL: https://rau.ua/press-release-uk/epitsentr-peredav-chergovu-partiyu-medychnogo-obladnannya-dlya-reanimatsijnogo-viddilennya-natsionalnogo-instytutu-kardiologiyi-imeni-m-strazheska-namn-ukrayiny/ (дата звернення: 09.06.2021).

5. Кашпур А. О. Роль формування репутації компанії в подоланні кризових ситуацій. *Держава та регіони*. Серія : Соціальні комунікації. 2017. № 2. С. 133–138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2017_2_25 (дата звернення: 08.06.2021).

6. Приятельчук О. А., Ковальчук Ю. С. Основні інструменти та комунікаційні технології управління репутаційним капіталом в умовах кризи. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. №3(74). С. 124–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2014_3_14 (дата звернення: 09.06.2021).

7. Шатайло О. А. Особливості використання антикризового потенціалу в антикризовому управлінні на підприємстві. *Вісник ЖДТУ*. 2019. № 2(88) С. 98–105. URL: http://ven.ztu.edu.ua/article/view/175239 (дата звернення: 08.06.2021).

8. Ясінська Ю. Методи та інструменти захисту репутації підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2015. №2(49). С. 139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2015_2_20 (дата звернення: 12.11.2020).

9. Apple and Google partner on COVID-19 contact tracing technology. 2020. URL: https://www.apple.com/newsroom/2020/04/apple-and-google-partner-on-covid-19-contact-tracing-technology/ (accessed: 09.06.2021).

10. Bernstein J. The 10 Steps of Crisis Communications. URL: https://www.bernsteincrisismanagement.com/the-10-steps-of-crisis-communications/ (accessed: 03.06.2021).

11. Bonini S., Court D., Marchi A. Rebuilding corporate reputations. 2009. URL: https://www.mckinsey.com/featured-insights/leadership/rebuilding-corporate-reputations (accessed: 03.06.2021).

12. Buck R., Francis T., Little E., Moulton J., Phillips S. How consumer-goods companies can prepare for the next normal. 2020. URL: https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/how-consumer-goods-companies-can-prepare-for-the-next-normal# (accessed: 09.06.2021).

13. Digitalin 2020. 2020. URL: https://wearesocial.com/digital-2020 (accessed: 09.06.2021).

14. Eccles R. G., Newquist S. C., Schatz R. Reputation and Its Risks. 2007. URL: https://hbr.org/2007/02/reputation-and-its-risks (accessed: 03.06.2021).

15. Hayes B., Kotwica K. Crisis Management at the Speed of the Internet: Trend Report. Elsevier, 2013. 36 p. URL: https://www.sciencedirect.com/book/9780124115873/crisis-management-at-the-speed-of-the-internet#book-description (accessed: 09.06.2021).

16. Pollák F., DorčákP., Markovič P. Reputation management. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/336530148_Reputation_Management (accessed: 09.06.2021).

References

1. «72-hour Friday»: «Epicenter» told how it will bypass the «weekend quarantine». (2020). Ekonomichna pravda. Retrieved from https://www.epravda.com.ua/news/2020/11/12/667180/ [in Ukrainian].

2. Apple and Google partner on COVID-19 contact tracing technology. (2020). Retrieved from https://www.apple.com/newsroom/2020/04/apple-and-google-partner-on-covid-19-contact-tracing-technology/ [in English].

3. Bernstein, J. The 10 Steps of Crisis Communications. Retrieved from https://www.bernsteincrisismanagement.com/the-10-steps-of-crisis-communications/ [in English].

4. Bonini, S., Court, D., Marchi, A. (2009). Rebuilding corporate reputations. Retrieved from https://www.mckinsey.com/featured-insights/leadership/rebuilding-corporate-reputations [in English].

5. Boyko, O. (2019). Crisis Response Plan for audit firms – lifeboat for business. Retrieved from https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ001833 [in Ukrainian].

6. Buck, R., Francis, T., Little, E., Moulton, J., Phillips, S. (2020). How consumer-goods companies can prepare for the next normal. Retrieved from https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/how-consumer-goods-companies-can-prepare-for-the-next-normal# [in English].

7. Digitalin 2020. (2020). Retrieved from https://wearesocial.com/digital-2020 [in English].

8. Eccles, R. G., Newquist, S. C., Schatz, R. (2007). Reputation and Its Risks. Retrieved from https://hbr.org/2007/02/reputation-and-its-risks [in English].

9. Epitsentr K. (11.11.2020). About «72-hour Friday». Facebook. Retrieved from https://www.facebook.com/epicentrkua/posts/3416090291809303 [in Ukrainian].

10. Epicenter handed over another batch of medical equipment for the intensive care unit of the Strazhesko National Institute of Cardiology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine. (2020) Retrieved from https://rau.ua/press-release-uk/epitsentr-peredav-chergovu-partiyu-medychnogo-obladnannya-dlya-reanimatsijnogo-viddilennya-natsionalnogo-instytutu-kardiologiyi-imeni-m-strazheska-namn-ukrayiny/ [in Ukrainian].

11. Hayes, B., Kotwica, K. (2013). Crisis Management at the Speed of the Internet: Trend Report. Elsevier. Retrieved from https://www.sciencedirect.com/book/9780124115873/crisis-management-at-the-speed-of-the-internet#book-description [in English].

12. Kashpur, A. O. (2017). The role of building a company's reputation in overcoming crisis situations. Derzhava ta rehiony, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2017_2_25 [in Ukrainian].

13. Pollák, F., Dorčák, P., Markovič, P. (2019). Reputation management. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/336530148_Reputation_Management [in English].

14. Pryyatel'chuk, O. A., Koval'chuk, Yu. S. (2014). Key tools and communication technologies for managing reputation capital in times of crisis. Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo, 3(74). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2014_3_14 [in Ukrainian].

15. Shataylo, O. A. (2019). Features of using anti-crisis potential in anti-crisis management at the enterprise. Visnyk ZhDTU, 2(88). Retrieved from http://ven.ztu.edu.ua/article/view/175239 [in Ukrainian].

16. Yasins'ka, Yu. (2015). Methods and tools for protecting the company's reputation. Halyts'kyy ekonomichnyy visnyk, 2(49). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2015_2_20 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.04.2021
Отримано після доопрацювання 06.05.2021
Прийнято до друку 12.05.2021

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРА

ВІТАННЯ РЕКТОРОВІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ ПРОФЕСОРОВІ В. Г. ЧЕРНЕЦЮ З ЮВІЛЕЄМ

27 червня свій 75-річний ювілей відзначає Василь Гнатович Чернець – ректор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор філософії, професор, заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, почесний академік Національної академії мистецтв України, академік Академії Наук Вищої школи України, член Спілки журналістів України.

В. Г. Чернець усе життя присвятив українській культурі та розвитку культурно-мистецької освіти. Він керує Академією понад 30 років, перетворивши навчальний заклад із Інституту підвищення кваліфікації працівників культури в Державну академію, а згодом – і в Національну академію керівних кадрів культури і мистецтв, що підготувала і виховала тисячі працівників сфери культури та діячів культури і мистецтв.

Нині Академія має високий авторитет в Україні, посідає чільне місце в міжнародних рейтингах серед культурно-мистецьких навчальних закладів. Це стало можливим завдяки умінню ректора працювати з людьми, його лідерським якостям та блискучим організаторським здібностям, упевненості, енергійності, оптимізму, ентузіазму, рішучості та розважливості, переконаності в правильності своїх рішень і наполегливості в їхній реалізації.

Ваш високий професіоналізм і відданість справі, знання та досвід, талант і наполегливість дали Вам змогу досягти значних успіхів у науковій діяльності та керівництві Академією, здобути безмежну шану і повагу серед колег та студентства. Вас знають в Україні і за її межами як видатного науковця, громадського діяча, талановитого організатора, інтелігентну, порядну і чуйну людину.

Ваш авторитет у колективі високий і непохитний, та, безумовно, заслужений! Ваша уважність і підтримка колег як у робочих, так і в особистих питаннях є безцінним внеском у їх вирішення. Вас цінують і поважають студенти Академії, з якими Ви щедро ділитесь знаннями, набутим досвідом і життєвою мудрістю, підтримуючи їх ініціативи.

Редакційна колегія наукового журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» щиро вітає Василя Гнатовича Чернеця зі славним Ювілеєм. Ми щиро бажаємо Вам щедрої долі, міцного здоров’я і наснаги у такій відповідальній роботі для втілення сміливих задумів на благо нашої Академії та України! Успіхів у всіх задумах і нових плідних здобутків! Ми безмежно цінуємо Вашу людяність, щирість і радіємо нашій співпраці! Нехай дасть Вам Господь сили і натхнення ще довго і плідно працювати на освітянській і культурній ниві, а колективу Академії множити нові творчі досягнення.

З роси і води Вам, дорогий Ювіляре!

Редакційна колегія наукового журналу
«Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»

ПРИКЛАД УНІКАЛЬНОГО СИНТЕЗУ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

(до ювілею з дня народження Ю. І. Палехи)

Від імені колективу соціально-гуманітарного факультету Західноукраїнського національного університету, де є кафедра інформаційної та соціокультурної діяльності, та від себе особисто маю честь вписати рядки великої поваги, шани до відомого науковця, менеджера освіти, глибокого і непересічного дослідника Юрія Івановича Палехи.

Нам, тернополянам, особливо приємно, що у пантеоні славних синів і дочок, які формують інформаційну та управлінську культуру української спільноти, першими вказують шлях до утвердження європейських засад у розвитку українського менеджменту освіти, інформаційної справи, комунікаційної та інформаційної культури, закладають підвалини навчально-методичного забезпечення інформаційної, бібліотечної та архівної справи, почесне місце займає Юрій Іванович!

Як визначний український документознавець, культуролог, педагог і організатор вищої освіти України, професор Палеха є вченим широкого творчого діапазону, енциклопедичних знань та великої ерудиції. Своїми численними репрезентативними виданнями (до речі, мабуть, немає жодного студента в Україні, який би не знав підручників та посібників авторства Ю. І. Палехи), котрі відзначаються високою науковістю, доступністю і методичною досконалістю, розвивають національний інформаційний простір, слугують прикладом відданості улюбленій справі.

Понад три десятиліття наукове, адміністративне і творче життя пов’язане з розбудовою української освіти, з педагогічною діяльністю на ниві менеджменту, управління персоналом, загального й спеціального діловодства, документознавства, організаційної культури та етики ділового спілкування, стандартизації та сертифікації в інформаційно-документаційній сфері. Не кількість років визначає людину, а людина своїм життям визначає епоху. Глибоко переконана, що життя Юрія Івановича Палехи є зразком реалізації глибоких моральних принципів та дивовижної духовної організації. Він сміливо пропагує впровадження ідеї європейськості в інформаційну сферу України, філософію мудрості, благородства, високої професійності та відповідальності.

Маю честь працювати з Юрієм Івановичем як з головою науково-методичної підкомісії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» НМК № 3 з культури і мистецтв НМР МОН України. І зразу ж стає відчутно, що професор Палеха за своєю природою – реформатор і критик усталених дискурсів, у нього величезний засяг мислення, надзвичайна вразливість до суспільних проблем. Його праця – це питання не лише вільного вибору, а й доконечної суспільної потреби, праця в ім’я і благо України. Висока методологічна та методична планка багаточисельних проєктів дає відповіді на поставлені питання як попередніх, так і нинішнього покоління освітян.

До свого 70-ліття вчений підійшов із багатим і щедрим ужинком як автор понад 300 навчально-наукових праць, з яких 70 – це підручники та навчально-методичні посібники. Роботи професора надихають, і чимало науковців та освітян завдячують Ю. Палесі своїм професійним становленням.

Багаторічна діяльність заслужено отримала високу оцінку з боку держави та наукової

© Гомотюк О. Є.

громадськості, а це почесно: знак Відмінника освіти України (2001 р.), Подяка Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності (2003 р.), орденська відзнака «За розбудову освіти в Україні» від Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності (2008 р.). І додам, великий пошанівок від учнів, колег, друзів, спільноти документознавців та інформаційних аналітиків.

Переконана, що наукове знання теоретико-методологічних проблем сучасного документознавства, дослідження проблем удосконалення системи інформаційно-документаційного забезпечення та визначення нових стратегій забезпечення ефективного управління, упровадження новітніх інформаційних технологій у документаційні процеси, розвідки документно-інформаційних комунікацій та дослідження основ інформаційної культури – це життя надзвичайно скромного професора Палехи, його помисли і внутрішній світ.

Для нас Юрій Іванович не є кабінетним ученим, бо у цьому була нагода неодноразово переконатися, відстежити лінію професійного становлення. Він як Дзвонар, той хто несе і осмислює ідею, хто здатен запалити нею навіть тих, хто був поза орбітою документознавчої науки, сформувати їх свідомість, вплинути на внутрішній світ та фаховий інтерес. За це безмежно вдячні!

Юрій Палеха є зразком унікального синтезу теорії та практики документознавства, менеджменту та підприємництва, соціології і психології, етики ділових стосунків, організації сучасної ділової комунікації, іміджелогії, управлінського документування. Такий збалансований підхід формує його науковий та професійний доробок.

Практичний досвід роботи в управлінських структурах та освітянській галузі започаткував оригінальні праці з менеджменту, управління персоналом, загального й спеціального діловодства, документознавства, організаційної культури та етики ділового спілкування, стандартизації та сертифікації в інформаційно-документаційній сфері. Воістину унікальне поєднання практики, кадрової, адміністративної роботи та викладацької діяльності у Національній академії державного управління при Президентові України, Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв, Дипломатичній Академії України при Міністерстві закордонних справ, Національному авіаційному університеті, Міжрегіональній академії управління персоналом, Європейському університеті та інших навчальних закладах України, а нині в своїй Альма-матер – Національному транспортному університеті.

У різний спосіб створено сприятливі умови для розвитку творчого потенціалу науковців, освітян, студентської молоді, що підтверджують здобутки нашої науково-методичної підкомісії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» НМК № 3 з культури і мистецтв сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України.

Ми дякуємо за цю натхненну працю, приклад любові до життя та людей!

Отож, з роси Вам і з води, шановний Юрію Івановичу!

Гомотюк Оксана Євгенівна,
доктор історичних наук, професор,
декан соціально-гуманітарного факультету
Західноукраїнського національного університету

ВИЗНАЧНА ПОСТАТЬ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ КРАЇНИ

(до ювілею з дня народження Ю. І. Палехи)

Ювілей – це момент розуміння істинного здобутку особистості, коли у всій сукупності являється цінність зробленого й визначаються нові пріоритети на майбутнє. Справжній професіонал з активною позицією, один з фундаторів вітчизняного документознавства, кандидат історичних наук, професор, талановитий лектор, організатор вищої освіти, вихователь нової генерації документознавців-аналітиків та інформаційних менеджерів, людина невтомної енергії та високої відповідальності за справу підготовки кадрів. Саме такі слова можна сказати на адресу Юрія Івановича Палехи.

Перші навчально-методичні видання Ю. Палехи, присвячені організації загального і кадрового діловодства, документаційного забезпечення управління з'явилися ще на початку 1990-х рр. Особливо цінно, що вони були видані українською мовою, що в той час було рідкісним явищем та сприяло ліквідації дефіциту україномовної навчальної літератури для студентів новоствореної спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність». Важливо, що Юрій Іванович одним з перших уводить до наукового обігу поняття «ділова комунікація» та у 1995 р. видає навчальний посібник, присвячений розкриттю теоретико-організаційних засад сучасної ділової комунікації. У 1998 р. Ю. Палеха в співавторстві з проф. В. Кудіним видають друком ще один інноваційний навчальний посібник «Культура управління та підприємництва».

Результати ґрунтовних досліджень Ю. Палехою проблем організаційної та управлінської культури було узагальнено в однойменній монографії «Культура діловодства в сучасних установах України: становлення, технологія, організація, керування».

Ще одним ефективним методичним інструментом якісної документознавчої підготовки фахівців стають навчальні посібники Юрія Палехи та Наталії Леміш «Загальне документознавство» та «Історія діловодства», які стають вагомим теоретичним підґрунтям підготовки документознавців. Майже в усіх профільних ЗВО за підручниками Ю. Палехи студенти опановують такі навчальні дисципліни, як «Документознавство», «Діловодство», «Кадрове діловодство», «Документаційне забезпечення управління», «Документно-інформаційні ресурси», «Документне фондознавство», «Документально-інформаційні комунікації», «Стандартизація та сертифікація в інформаційній, бібліотечній, та видавничій справі». З 2010-х рр. якість документознавчої підготовки фахівців суттєво підвищилася завдяки ініціюванню Ю. Палехою уведення в освітній процес і оснащення авторськими посібниками таких інноваційних дисциплін як «Документування в підприємницькій сфері», «Документування в дипломатичній діяльності», «Документування в правовій сфері», «Кадрове діловодство в органах вищої влади і місцевого самоврядування», «Діловодство в інформаційно-консультаційній діяльності», «Управлінське документування» та ін.

Цінність посібника «Документально-інформаційні комунікації», виданого Ю. Палехою у співавторстві з Н. Мурейко та О. Оксіюк з грифом МОН України, в тому, що видання не лише розкриває сутність та структуру системи соціальних комунікацій людства, але й визначає документо-комунікаційні інституції.

© Соляник А. А., Кушнаренко Н. М.

Навчальний посібник Ю. Палехи «Інформаційна культура» (К., 2020), написаний у співавторстві з О. Палехою та Ю. Горбанем, є оригінальним у зв'язку із застосуванням авторами суб'єкт-суб'єктного підходу до рівнів розкриття сутності досліджуваного феномена на рівнях інформаційного суспільства, особистості та організації.

Складним викликом на шляху модернізації системи фахової вищої освіти було реформування організаційних засад підготовки фахівців вищої кваліфікації внаслідок прийняття Постанови КМУ №226 від 29.04.2015 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», згідно якого в галузі 02 «Культура і мистецтво» було уведено нову інтегровану спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», яка об'єднала два раніше самостійні освітні напрями — «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» та «Документознавство та інформаційна діяльність».

Важливою новацією реформування організаційних та методологічних підходів до формування змісту вищої освіти варто визнати оголошення МОН України відкритого конкурсу, який проводився серед представників ЗВО щодо демократичного обрання складу Науково-методичної Ради Міністерства. Завдяки ваговому внеску Ю. Палехи у теоретико-методичне забезпечення підготовки інформаційних фахівців його було обрано заступником голови підкомісії, яка розробила стандарт галузевої освіти зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» освітнього рівня бакалавр.

З тих пір вже п'ятий рік поспіль важливим напрямом діяльності Юрія Івановича є робота в складі комісії заступником голови, а згодом — головою підкомісії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа Науково-методичної комісії з культури і мистецтва Науково-методичної ради МОН України. Як талановитий організатор Юрій Іванович налагодив не лише ефективні зв'язки між розробниками стандартів та авторитетними роботодавцями й одночасно рецензентами проектів стандартів, але й встановив продуктивні контакти з працівниками МОН України.

17 червня цього року професору кафедри інформаційно-аналітичної діяльності та інформаційної безпеки Національного транспортного університету Юрію Івановичу Палесі виповнюється 70 років. З ювілеєм Вас, наш дорогий друже! Бажаємо Вам здоров'я, добробуту, наснаги, шани і любові всіх, хто Вас оточує! Будьте завжди убезпечені від життєвих негараздів, хай кожен Ваш день наповнюється цікавими справами і земними радощами, а рідні й друзі дарують любов та повагу!

Соляник Алла Анатоліївна
декан факультету соціальних комунікацій,
доктор педагогічних наук,
професор Харківської державної академії культури

Кушнаренко Наталя Миколаївна
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи
Харківської державної академії культури,
заслужений працівник культури

З НАЙКРАЩИМИ ПОБАЖАННЯМИ

(до ювілею з дня народження Ю. І. Палехи)

Пам’ятаю, яке враження справило на студентів – учасників конкурсу студентських наукових робіт знайомство з Юрієм Івановичем Палехою. «Ух ти! Сам Палеха! Та я ж за його підручниками до стількох дисциплін готувалась, стільки курсових та рефератів написала!» – казала моя студентка. А ще більше їх, здається, вразило, що відомий науковець виявився такою простою, скромною, доброзичливою людиною.

За підручниками Юрія Івановича Палехи навчалося на одне покоління студентів. Його перу належить 70 посібників та підручників з різних дисциплін – документознавства, організації сучасної ділової комунікації, іміджелогії, фондознавства, управлінського документування, менеджменту, управління персоналом, інформаційної культури тощо. Він також є автором численних наукових статей.

Широке коло наукових інтересів, багата ерудиція дозволяють йому завжди обирати актуальну тематику, постійно бути «в тренді». Ю.І. Палеха – авторитетний представник вітчизняної науки, на праці якого посилаються як українські, так і зарубіжні науковці. Він проявив талант як організатора, вченого, так і педагога.

А ще варто відмітити людські якості Юрія Івановича – порядність, скромність, доброзичливість, інтелігентність, простоту в спілкуванні. Йому притаманні професіоналізм і компетентність, виваженість та життєва мудрість. Від нього завжди можна отримати і професійну консультацію, і добру пораду, і слушне зауваження, і слово підтримки.

Звичайно, я був давно знайомий з науковими працями та підручниками Юрія Івановича, але особисто познайомився з ним порівняно недавно. І я вдячний Юрію Івановичу за ті, хай не такі часті, але тим більше цінні години спілкування, які випадали під час наукових конференцій, студентських конкурсів та олімпіад.

За плечима роки наполегливої і плідної праці. Щиро бажаю ювілярові міцного здоров’я, незгасаючого натхнення, нових успіхів на життєвому і творчому шляху!

Михайлюк Олександр Володимирович
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри документознавста та інформаційної діяльності
Національної металургійної академії України

© Михайлюк О. В.

ПОЗДОРОВЛЕННЯ ДО ЮВІЛЕЮ ВЧЕНОГО

(до ювілею з дня народження Ю. І. Палехи)

За період незалежності України у вітчизняному документознавстві зросла велика армія потужних вчених, які надали людству масив наукових, навчальних, методичних і довідникових видань з документознавчої тематики.

Одним із видатних вчених цієї когорти, шановних науковців є доктор філософії з ділового адміністрування, професор, голова науково-методичної підкомісії 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Міністерства освіти та науки України, член Національної спілки документознавців України Палеха Юрій Іванович.

Юрій Іванович працював на різних посадах в системі вищої освіти України: від наукового співробітника галузевого інституту – до проректора закладу вищої освіти.

Видатний організатор, вчений, педагог. Брав активну участь в організації будівництва великих агропромислових комплексів в різних областях України, у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, науково-методичній та організаційній роботі університетів: започаткував роботу Нострифікаційного комітету з визнання документів про освіту та вчених ступенів, зареєстрованого в Європейському центрі ЮНЕСКО з вищої освіти та Об'єднаній Раді Європи як Національний інформаційний центр з питань академічного визнання і мобільності; організував побудову в Європейському університеті Моделі досконалості за ISO-9001, за що заклад було визнано Лауреатом Всеукраїнського конкурсу з якості із врученням сертифікату «Визнання досконалості в Європі», а Ю. Палеха нагороджений почесною грамотою Української Асоціації якості за розвиток у країні руху за якість; розширив мережу відокремлених підрозділів університету в обласних центрах, за що нагороджений орденською відзнакою «За розбудову освіти в Україні» як кваліфікований спеціаліст своєї справи удостоєний знаком Відмінника освіти України.

Палеха Ю. І. бере активну участь як голова методичної ради зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у роботі «Національної спілки документознавців», виступає з авторськими лекціями з менеджменту, управління персоналом, загального і спеціального документознавства, стандартизації в інформаційно-документаційній сфері.

Вчений та педагог Ю. І. Палеха займає, згідно даних Ranking of Google Scholar Profiles перше місце за рейтингом популярності вчених у галузі соціальних комунікацій, друге в документознавчій науці, і увійшов до двадцятки з історичних наук.

Велику популярність Ю. І. Палеха має серед викладачів та студентів закладів вищої освіти України. За його багаточисельними підручниками здобувають знання здобувачі вищої та середньої освіти, колеги-викладачі удосконалюють свої навчально-методичні розробки.

Шановний Юрію Івановичу! Прийміть щирі вітання від мене та колег-документознавців з 70-річчям з дня народження. Бажаємо щастя, гараздів та легкої долі. Нехай Ваша діяльність приносить Вам задоволення, відкриває нові етапи життєвого статку, збагачує мудрістю людські серця.

Нових звершень, Ювіляре, до безкрайніх мрій і дій!

Спрінсян Василь Георгійович
президент Національної спілки документознавців України

© Спрінсян В. Г.

Кафедра культурології та інформаційних комунікацій
має два напрями підготовки студентів:

Напрям «Культурологія»:

Галузь знань – 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність – 034 «Культурологія»
Освітній ступінь – «бакалавр», «магістр», «доктор філософії»

Напрям «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»:

Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»
Спеціальність – 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Освітній ступінь – «бакалавр», «магістр», «доктор філософії»

Необхідні сертифікати ЗНО:
• Українська мова та література;
• Історія України;
• Математика або Іноземна мова, або Географія, або Біологія, або Хімія, або Фізика.

Форми навчання: денна, заочна

Терміни навчання:

• **за освітнім ступенем «бакалавр»** – на базі повної загальної освіти – 3 роки 10 місяців;
на базі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста – 1 рік 10 місяців;
• **за освітнім ступенем «магістр»** – 1 рік 4 місяці;
• **за освітньо-науковим ступенем «доктор філософії»** – 4 роки.

У **2021 році** при вступі до закладу вищої освіти на перший курс для здобуття ступеня бакалавра на основі повної загальної середньої освіти прийматимуться сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання **2018, 2019, 2020 та 2021 років у будь-яких комбінаціях** на вибір вступника.

Якщо як конкурсний предмет встановлено іноземну мову, вступник матиме право подавати сертифікат ЗНО з однієї з іноземних мов (англійська, німецька, французька або іспанська) на власний розсуд.

Вступникам на бакалаврат **на основі молодшого спеціаліста** потрібно буде обов'язково подавати сертифікат ЗНО з української мови та літератури, історії України та здати фахове випробування. **Для вступу в магістратуру** потрібно буде складати єдиний вступний іспит (ЄВІ) з іноземної мови за технологією ЗНО та випробування з фахових дисциплін.

Форми навчання: денна, заочна

Для здобуття ступеня доктора філософії приймаються особи, які здобули ступінь магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста).

Вступні випробування до аспірантури складаються з:

• вступного іспиту із спеціальності;

• вступного іспиту з іноземної мови (за вибором Вченої ради Академії в обсязі, який відповідає рівню В2 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти);

• презентації дослідницької (их) пропозиції(й).

Форма навчання: денна

Самореалізація та високі кар'єрні можливості наших випускників можливі завдяки підготовці конкурентоспроможних фахівців у галузі культури, мистецтва та управління. Досягнення ґрунтовних теоретичних та прикладних навичок нашими студентами забезпечується завдяки високій компетентності професорсько-викладацького складу, що проводить освітній процес, навчанні на провідних базах практик міста Києва та творчого індивідуального підходу до кожного студента.

КОНТАКТИ

Більш детальну інформацію можна отримати за адресою:

01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп. 18, ауд. 104

тел.: (044) 280-3619

E-mail: culturology@nakkkim.edu.ua

Наші спільноти в Facebook:

Кафедра культурології та інформаційних комунікацій НАКККіМ
https://www.facebook.com/groups/800750983336401

Приймальна комісія НАКККіМ
https://www.facebook.com/groups/1621761401411803

НАКККіМ – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
https://www.facebook.com/groups/1434826923484134

ЯК НАС ЗНАЙТИ?

Від станції метро Арсенальна їхати в бік Києво-Печерської лаври
автобусом №24 або тролейбусом №38
до зупинки «Церква Спаса на Берестові»

Вимоги до публікацій
в наукових журналах Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Загальні положення

Редакційна колегія фахових видань Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (далі – академії) у своїй роботі керується нормами законодавства України у сфері освіти, наукової діяльності та інтелектуальної власності.

До публікації в журналі приймаються статті проблемного, узагальнюючого, методичного характеру, які являють собою оригінальні наукові дослідження, що **раніше ніде не друкувались.**

Статті приймаються українською, російською або англійською мовами.

Обов'язковими етапами роботи редакційної колегії з опрацювання статей перед публікацією є:

– перевірка на предмет дотримання вимог до редакційного оформлення згідно з державними стандартами України (ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення»; ДСТУ ГОСТ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»; ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила»;

– здійснення редколегією внутрішнього та зовнішнього рецензування статей відповідно до Наказу МОН України від 15 січня 2018 року № 32 «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України»);

– перевірка статей на плагіат (Статті 1, 5 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»; Стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»; п. 16 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»).

Етапи підготовки до друку

Передаючи статтю до редакції, автор гарантує наявність у нього авторських прав на рукопис і дає згоду на публікацію тексту та метаданих статті (включаючи прізвище та ініціали автора, місце його роботи, електронну адресу для кореспонденції) у друкованій та електронній версіях журналу, що передбачає дотримання політики відкритого доступу згідно з умовами ліцензії Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (див. сайт http://nakkkim.edu.ua/nauka/93-vidannya-akademiji) – можливість вільно читати, завантажувати, копіювати та поширювати зміст статті з навчальною та науковою метою із зазначенням авторства.

1. Статті подаються до відділу наукової та редакційно-видавничої діяльності академії у робочі дні (з понеділка по четвер з 14.00 до 18.00) **за адресою: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11, 2-й поверх, кабінет 204, тел. (044) 280-21-93, e-mail: nauka@dakkkim.edu.ua.**

2. Статті магістрантів, аспірантів, здобувачів (осіб, які не мають наукового ступеня) **обов'язково супроводжуються рецензією** із зазначенням наукової новизни та актуальності публікації, підписаною доктором чи кандидатом наук (фахівцем за профілем). Підпис рецензента має бути засвідченим печаткою у кадровому підрозділі.

3. До відділу наукової та редакційно-видавничої діяльності академії подається паперовий примірник статті та її електронна версія. На кожній сторінці роздруківки автор проставляє свій підпис, а на першій сторінці також зазначає дату подання статті до друку.

4. Стаття, у якій виявлено запозичення з матеріалів інших авторів без посилання на джерело, не повертається на доопрацювання та не публікується, а її автор може подати до редколегії інший матеріал.

У разі повторного виявлення запозичень, редакція залишає за собою право не брати у подальшому до друку матеріали даного автора.

5. Статті друкуються у співаторстві не більше двох авторів.

6. Правила цитування:

- всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела;
- посилання на підручники є небажаним;
- посилання на власні публікації допускається лише в разі нагальної потреби;
- вторинне цитування не дозволяється;
- якщо в огляді літератури або далі по тексту йде посилання на прізвище вченого – його публікація має бути в загальному списку літератури після статті.

7. За наявності трьох і більше граматичних помилок на сторінці, текст до публікації не приймається.

8. Редколегія організовує внутрішнє (обов'язкове) та зовнішнє (за необхідності) рецензування статей. Редакція інформує автора про результат розгляду, надсилаючи йому електронною поштою висновок.

Якщо автор не згоден із зауваженнями рецензента, він має обґрунтувати це письмово. Редколегія залишає за собою право відхилити статтю, якщо автор безпідставно залишає без уваги побажання рецензента.

Структура статті

1. Індекс УДК.

2. **Відомості про автора українською, російською та англійською мовами**, що містять такі дані (без скорочень та абревіатур): прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада із зазначенням структурного підрозділу та назви установи за основним місцем роботи автора. Наприклад: *Єсипенко Роман Миколайович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри суспільних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*.

3. **Контактна інформація**: номер телефону, електронна пошта.

4. **Назва статті** українською, російською та англійською мовами.

5. **Анотації та ключові слова** наводяться трьома мовами (українською, російською, англійською) обсягом **не більше 300 слів (не більше 2300 друкованих знаків з пробілами).** Анотація наводиться **одним абзацом**, з вирівнюванням по ширині; анотація надається згідно з вимогами наукометричних баз як **структурований реферат,** і повинна містити такі виділені елементи: **мета роботи, методологія, наукова новизна, висновки, ключові слова.** Анотація російською мовою та англійською мовою є перекладом україномовного варіанту, обсягом **не більше 300 слів (не більше 2300 друкованих знаків з пробілами).**

«Після кожної анотації наводять ключові слова відповідною мовою. Ключовим словом називається слово або стійке словосполучення із тексту анотації, яке з точки зору інформаційного пошуку несе смислове навантаження. Сукупність ключових слів (загальною кількістю не меншою трьох і не більшою десяти) повинна відбивати поза контекстом основний зміст наукової праці. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок, через кому» *(Пономаренко Л. А. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. – К., 2010).*

Наприклад:

Антропологічна компонента природи держави

В.В.Хміль, Т.В. Хміль

Мета роботи. Дослідження пов'язане з пошуком нових засобів та методів обґрунтування етичних моральних норм як основи для громадянського втручання в життя держави. Криза певних соціальних теорій та моделей розвитку суспільств не завжди враховує місце та роль держави в соціальних, політичних та духовних перетворень. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дозволяє розкрити та піддати аналізу певні моделі стосовно антропологічної компоненти в соціальних відносинах, що надаються певними типами державних утворень з метою знайти динамічний погляд на майбутнє людини, нові виміри її самореалізації. **Наукова новизна** роботи полягає в розширення уявлень про еволюцію свободи людини в різних історичних типах держав. Порівняльний аналіз розвитку держав та місця в них свободи людини надає можливість глибше усвідомити антропологічну детермінанту, яка поступово підпорядковує та бере під свій контроль державні інституції, що необхідні для гуманізації зовнішніх умов буття людини, а також виявити напрямки розбудови держави та простір для самодіяльності людини як "від чого" так і "для чого" необхідна свобода особистості. **Висновки.** Осмислення розвитку парадигмальних систем, що засновані на моральній складовій держави дає нову точку відліку для реформаторської діяльності, в напрямку зближення держави з загальнолюдськими цінностями. Держава, розбудовуючи себе на моральних загальнолюдських принципах просувається до свого самознищення, як силового поля влади.

Ключові слова: парадигма антропологічності; держава; громадянське суспільство етика; мораль; постлібералізм

6. Вимоги до основного тексту. Текст статті повинен містити:

– «постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

– аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;

– формулювання цілей статті (постановка завдання);

– виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

– висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку» (Витяг з Постанови Президії ВАК України від 15.01.2003 р. № 7-05/1).

7. Вищезазначені структурні елементи статті необхідно виділити з абзацу напівжирним шрифтом, а саме так: **Актуальність теми дослідження**. **Аналіз досліджень і публікацій**. **Мета дослідження. Виклад основного матеріалу. Наукова новизна. Висновки.**

Наведені будь-які статистичні дані мають бути підкріплені посиланням на джерела.

8. **Список використаних джерел** оформлюється згідно з вимогами ДСТУ ГОСТ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Джерела наводяться мовою оригіналу в алфавітному порядку.

В списку має бути не менше 7-8 посилань на джерела, бажана наявність іноземних джерел; рекомендовано посилання на іноземні журнали з високим індексом цитованості або базову монографію в даній галузі.

Скорочення оформлюються відповідно ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила»;

9. **References** (література латиницею) наводиться повністю окремим блоком, повторюючи список літератури, наданий національною мовою, незалежно від того, є в ньому іноземні джерела чи немає. Якщо в списку є посилання на іноземні публікації, вони повністю повторюються у списку, наведеному у латиниці.

Список References оформлюється згідно стандарту **APA (American Psychological Association (APA) Style)**. Рекомендовано користуватись системами автоматичної транслітерації:

- для транслітерації українського тексту латиницею слід застосовувати Постанову Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 (http://translit.kh.ua/#passport);

для транслітерації російського тексту латиницею – систему Держдепартаменту США (http://shub123.ucoz.ru/Sistema_transliterazii.html).

Оформити цитування відповідно до стилю APA можна на сайті онлайнового автоматичного формування посилань:

http://www.bibme.org/citation-guide/apa/book

Зразок детального оформлення транслітерованого латиницею списку використаних джерел див. на сайті академії: http://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/%D0%9E%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_References.pdf

Технічне оформлення

1. Обсяг – до 13 сторінок (20000 друкованих знаків з пробілами), (включно з анотаціями, таблицями, графіками та списком використаних джерел). Відгук або рецензія – до 3 сторінок.

2. Текст статті виконується у форматі Microsoft Word. **Параметри сторінки – формат А4; орієнтація** – книжкова; **поля –** по **2 см**; **шрифт** – Times New Roman; **кегль –** 14; **міжрядковий інтервал** –1,5; **абзацний відступ** – 1,25 см. Текст повинен бути вирівняний по ширині аркуша. Підписи до рисунків і таблиць набирати шрифтом Times New Roman 12.

Рисунки і таблиці розміщуються в тексті статті з вирівнюванням по центру сторінки, без обтікання текстом та не виходячи за поле набору. Рисунки і таблиці необхідно подавати в статті безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше. На кожну формулу, таблицю, рисунок, графік у тексті мають бути обов'язкові посилання.

3. Посилання оформлюються так: [8, 25], де 8 – порядковий номер джерела у списку, 25 – номер сторінки. Посилання на кілька джерел: [8, 25; 4, 67].

4. Лапки: «...»; подвійні лапки для оформлення цитати в цитаті: «"..."».

5. Зразок підпису під ілюстрацією: *В. Стерлігов. Крива проблема №1. 1970. Полотно, олія. 83×105. Державний музей історії. Санкт-Петербург.*

6. Таблиці і формули виконуються згідно з вимогами ДСТУ 3008-95.

7. Примітки оформлюються як виноски. Засоби Microsoft Word не використовуються. Знак виноски виконують надрядковою арабською цифрою безпосередньо після того слова, числа, символу, речення, до якого дають пояснення. Примітки розміщуються після основного тексту перед списком використаних джерел.

Приклад: У тексті:

Мета статті – простежити взаємозв'язок між філософською категорією Ніщо[1] та концепцією…

Після основного тексту перед списком використаних джерел:

Примітки:

[1] Написання Ніщо з великої літери використовується у тих випадках, коли мається на увазі відповідна філософська категорія, при акцентуванні її значущості та за бажанням самого автора. У наведених цитатах написання подано з урахуванням авторського правопису.

Підп. до друку 29.06.2021. Формат 60х84 1/8. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 14,06. Зам. Тираж 1000 прим.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 3953 від 12.01.2011.